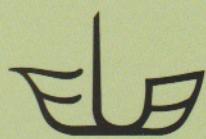

ROMANO-BOHEMICA

I

editura universității din bucurești•

ROMANO-BOHEMICA I
Journal for Central European Studies

ROMANO-BOHEMICA
Journal for Central European Studies
Journal für Zentraleuropäische Studien

ISSN 0378-1074
ISSN-L 383-381

editie universității din bucurești

2012

Romano-Bohemica

apare sub egida

is published under the aegis of
Societas Romano-Bohemica

Revistă pentru studii central-europene
Ročenka pro středoevropské studie
Journal for Central European Studies

Cover by Martina Součková

ISSN 2284-7014

ISSN-L 2284-7014

Revistă pentru studii central-europene
Ročenka pro středoevropské studie
Journal for Central European Studies

Editorial Committee

University of Bucharest: Dr. Sorin Paliga,
editor-in-chief; Dr. Anca Irina Ionescu,
Dr. Dagmar Maria Anoca – editors.

Advisory Board: Dr. George Guțu (Bucharest),
Dr. Peter Kopecký (Bratislava-Nitra);
Dr. Vít Boček (Brno), Hana Herrmannová
(Czech lecturer in Bucharest)

Address

Dr. Sorin Paliga
Departamentul de filologie rusă și slavă
Str. Pitar Moș 7–13
București, sectorul 1
România
e-mail: sorin.paliga@gmail.com
kabinetcz.buk.paliga@gmail.com

Contents / Cuprins

• Sorin Paliga, Why Romano-Bohemica? On the birth of a new journal / De ce Romano-Bohemica? La naștere a unei noi reviste	7
• Peter Kopecký – Júlia Palkovičová, Convocation du Conseil de Sécurité des Nations Unies et la position de la France et de la Roumanie lors de l'invasion de la Tchécoslovaquie par les troupes du Pacte de Varsovie en août 1968	9
• Radu Mârza, Legăturile istorice, culturale și diplomatice româno-cehoslovace	19
• Pavla Chejnová, Komunikační strategie v českém kulturním kontextu – na příkladu oslovování	43
• Iva Blümelová, Český Banát – vymírající komunita, nebo oblast s perspektivní budoucností?	59
• Hana Herrmannová, „ Nedejme Jim Zahynout! “	79
• Kateřina Loudová – Vít Boček, Alois Koudelka (1861–1942) a rumunská literatura	99
• Corneliu Barborică, Stilul „aviatic” al lui Bohumil Hrabal	107
• Gabriel Mareș, Ascensiunea și căderea lui Petru Dumitriu în viața literară cehă oficială a anilor cincizeci	113
• Mircea Dan Duță, Refuzul categorizării sau Autorul (își) creează „trend”-ul. Câteva gânduri cu privire la cinci poeți cehi contemporani	125
• Gabriela Georgescu, K und K	147
• Sorin Paliga, Václav Havel at 75. Re-reading Dálkový výslech	157
• Anca-Irina Ionescu, Václav Havel – literat și președinte	161
• Hana Herrmannová, Rozhovor s Dr. Sorinem Paligou	181
• Varii. Recenzii, articole, note / Reviews, articles, notes	185

Autorii sunt răspunzători de conținutul articolelor. Redacția nu intervine în textul ori în conținutul acestora decât pentru corecturi gramaticale ori minimal stilistice. Acestea se fac cu acordul autorilor.

Authors are solely responsible for the contents of their papers. Editors do not modify the text, unless there are obvious grammar errors or minimal stylistic changes are required. These are done with the authors' consent.

Indicații pentru autori

Studiile, articolele și alte materiale se vor trimite într-un format uzuial (rtf, doc, docx, odt). Se recomandă ca autorii să folosească referințele bibliografice în format Harvard (<http://libweb.anglia.ac.uk/referencing/harvard.htm>). Se pot folosi și alte metode de citare, cum ar fi MLA (<http://libweb.anglia.ac.uk/referencing/harvard.htm>). Se acceptă orice font uzuial în sistemele de operare recente, corespunzător normelor Unicode 5 sau mai nou. Ultima versiune este 6.1 (februarie 2012). Dacă se folosesc fonturi cu o codare specială, autorii trebuie să trimită și fontul împreună cu articolul respectiv.

Indications for authors

Studies or any other materials should be sent in a usual format (rtf, doc, docs, odt). Authors are suggested to use Harvard referencing (<http://libweb.anglia.ac.uk/referencing/harvard.htm>). Other methods are also accepted, e.g. MLA referencing (<http://libweb.anglia.ac.uk/referencing/harvard.htm>). Authors may use any fonts included in any recent operating system compatible with Unicode 5 or newer. The last release is Unicode 6.1 as of February 2012. If fonts with custom encoding are used, these should accompany the paper.

Why Romano-Bohemica?

Why Romano-Bohemica?

On the birth of a new journal

Some three years ago, His Excellency Petr Dokládal, at that time the ambassador of Czech Republic to Bucharest, delicately suggested to me to organize an association of Romanian-Czech Studies, with the argument that something similar had long been founded in Prague. Indeed, there was no such association or, if any previously established, it had no known activity. I hesitated for some time—such relations had been anyway included in the activity of the Association of Slavic Studies—but I realized that something focusing on Central Europe would be welcome and, with a little effort, may become the center of further research in the field.

Therefore, in October 2010, *Societas Romano-Bohemica* was born, initially aiming at promoting Romanian-Czech relations, then with the declared target to promote the cultural relations in Central Europe, between what we call Southeast Europe and Central Europe. I soon realized that, in order to be efficient, we needed at least a yearly journal, in which we may put down on paper—and/or promote on the Internet—studies in the field of anthropology, philology, linguistics, and history. This is our journal *Romano-Bohemica*, and this is its first issue. Most papers refer indeed to the Czech and Slovak (also Czechoslovak) area, but we are planning to extend forthcoming issues to interculturalism in Central Europe, which has become a constant reality over the centuries. I am indeed glad that some colleagues warmly welcomed my initiative, thus allowing me to already have an enthusiastic editorial board.

Let us hope for the better,
Sorin Paliga
Bucharest, November 26, 2011

Romano-Bohemica I

De ce Romano-Bohemica?

La nașterea unei noi reviste

În urmă cu aproximativ trei ani, excelența sa Petr Dokládal, pe atunci ambasadorul Republicii Cehe la București, îmi sugera delicat că ar fi bine să punem bazele unei asociații de studii culturale româno-cehe, invocând și argumentul că o organizație similară există la Praga de mulți ani. Într-adevăr, în România nu există încă o asemenea asociație de acest gen, a cărei activitate să fi fost cunoscută. Am ezitat puțin – în fond, studierea relațiilor româno-cehe intra și în sfera de activitate a Asociației Slaviștilor din România – dar mi-am dat seama că o asociație a cărei atenție să se concentreze asupra Europei Centrale ar fi bine venită căci, după efortul inițial, ea și-ar putea extinde cercetările în acest domeniu.

Ca atare, în octombrie 2010 s-a născut *Societas Romano-Bohemica*, având rolul inițial de a promova relațiile româno-cehe, dar vizând pe termen mai lung și ansamblul relațiilor culturale din Europa Centrală, respectiv din spațiul dintre Europa de Sud-Est și Europa Centrală. Mi-am spus că, pentru a atinge un minim de eficiență, este nevoie cel puțin de o publicație anuală, tipărită și/sau accesibilă pe internet, axată pe studii de antropologie, filologie, lingvistică, istorie. Aceasta este deci publicația anuală *Romano-Bohemica*, care i se prezintă acum cititorilor cu un prim număr. Mai multe studii din acest prim număr se referă la spațiul ceh și slovac (dar și cehoslovac), dar dorim să extindem cercetările viitoare asupra interculturalității central-europene - o constantă a ultimelor secole. Sunt bucuros că și colegii mei au aderat la acest proiect, acceptând să facă parte din comitetul de redacție.

Sperăm ca evoluția revistei să fie mereu mai frumoasă.

Sorin Paliga
București
26 noiembrie 2011

**Convocation du Conseil de Sécurité des Nations Unies
et la position de la France et de la Roumanie lors de
l'invasion de la Tchécoslovaquie par les troupes du
Pacte de Varsovie en août 1968**

Peter Kopecký – Júlia Palkovičová

Les relations entre la France et le bloc soviétique se sont notamment améliorées pendant les années '60. Depuis 1964 la France avait des relations culturelles privilégiées avec l'Union soviétique, plus tard la coopération couvrait progressivement d'autres domaines. Sur le plan commercial, les principaux alliés de la France étaient cependant la Yougoslavie et la Roumanie. Ces deux pays, récalcitrant à l'hégémonie soviétique essayaient de tisser des liens avec la France par tous les moyens.

La France avait déjà soutenu ces pays dans le passé. La Yougoslavie, la Roumanie et la Tchécoslovaquie faisaient partie entre 1921 et 1939 de la Petite Entente. Un groupement militaire et politique, conçu et baptisé par la France, censé assurer une protection mutuelle face au révisionnisme hongrois. La Petite Entente faisait partie intégrante de son système d'alliances.

Cependant, dans la deuxième moitié des années '60 la situation en Europe était différente. Pour l'URSS la collaboration plus étroite avec la France était un synonyme d'un danger latent. La France attirait de plus en plus la Yougoslavie, la Roumanie et la Tchécoslovaquie. La coopération avec la Tchécoslovaquie était moins visible mais sur le plan culturel un échange d'étudiants a repris un rythme inattendu. (Grâce à un accord culturel, signé à

Romano-Bohemica I

Paris le 10 décembre 1945, initié par Jan Masaryk, prolongé tacitement...) Le président de Gaulle avait des relations très amicales avec l'ambassadeur de Tchécoslovaquie de l'époque, V. Pleskot. A propos de l'évolution en Tchécoslovaquie la presse à l'Ouest a souvent rapporté en août 1968 que les partis communistes italien et français manifestent leur sympathie envers la Tchécoslovaquie. «Ces partis communistes avaient un avis très différent sur le leadership de Moscou dans le mouvement international communiste.¹

L'URSS avec ses complices ont fini par envahir la Tchécoslovaquie, le 21 août 1968. Il faut cependant souligner deux choses tout à fait différentes lesquelles expliquent cette invasion. La démocratisation du pays entamée par Alexander Dubcek était une cause palpable et visible entraînant l'invasion. Mais il y en a peu qui savent qu'un rêve acharné des soviétiques était de placer leurs roquettes sur les frontières tchécoslovaco-allemandes et cela depuis 1964. A savoir dès le moment où les Américains (conformément aux accords applanissant la crise cubaine) devaient relever leurs bases aux fusées de la Turquie et de l'Italie... pour les réinstaller en Allemagne de l'Ouest. Les dirigeants tchécoslovaques le refusaient systématiquement avec une obstination sans précédent.

L'entrée des troupes du Pacte de Varsovie sur le territoire tchécoslovaque il faut la percevoir aussi de ce point de vue. Sur le plan extérieur, l'invasion était perçue comme l'emploi de force brutale, sans raison valable. Sauf les pays démocratiques traditionnels comme l'Autriche, l'Espagne, l'Angleterre, la France ou l'Italie l'opposition venait également de l'intérieur du bloc socialiste: la Yougoslavie et la Roumanie. Des manifestations eurent lieu dans leurs capitales en signe de soutien au peuple tchécoslovaque. Le plus grand meeting eut lieu à Bucarest, dominé par un discours intrépide de Ceaușesco. Grace à ce discours son étoile politique internationale monta vertigineusement.

---

¹ Journal radio de 22 heures en citant the Financial Time. Accessible <http://www.ustrer.cz/cs/audio-1968>.

Kopecký – Palkovičová / Le Conseil de Sécurité, 1968

L'attitude du gouvernement danois fut cependant le plus prompt, en chargeant son représentant permanent auprès de l'ONU de demander la convocation urgente et immédiate du Conseil de Sécurité des Nations Unies. «Une lettre signée par les représentants du Canada, du Danemark, de la France, du Paraguay, de la Grande Bretagne et des Etats Unis fut immédiatement envoyée au Président du Conseil de Sécurité de l'ONU afin d'accélérer la tenue de cette réunion.² Ainsi le 21 août à 18h30 fut tenue la réunion numéro 1441 en se basant sur le document S/8758 qui portait sur l'attitude à adopter face à la situation récente en Tchécoslovaquie. Ce document fut distribué à tous les membres du Conseil de Sécurité de l'ONU.

Les représentants de l'Algérie, du Brésil, du Canada, de la Chine, du Danemark, de l'Ethiopie, de la France, de la Hongrie, de l'Inde, du Pakistan, du Paraguay, du Sénégal, de l'URSS, du Royaume Uni, et des Etats Unis assistèrent à cette réunion.

La réunion fut ouverte par le Président qui a sommé Yakov A. Malik, représentant de l'USSR, de clarifier la situation. Malik commença son allocution en lisant une lettre en russe faisant réponse au document S/8758 adressée au Président du Conseil de Sécurité. Cette lettre avait pour but de légitimer l'invasion soviétique qui «ne se réalisait sans l'insu des dirigeants tchécoslovaques.

Le représentant de la France, Berard, prit la parole directement après le représentant du Canada, Ignatieff. Son intervention en français fut brève comparée à celles des autres représentants. Berard ne manqua pas de condamner l'invasion, de rappeler les liens d'amitié, la culture commune ainsi que l'affection entre la France et la Tchécoslovaquie qui perduraient depuis le début du siècle. Il est plutôt surprenant que Berard ait justement relevé les

---

² Archives ONU, *Letter dated 68/08/21 from the permanent representatives of Canada, Denmark, France, Paraguay, the United Kingdom and the United States addressed to the President of the Security Council, S/8758.*

Romano-Bohemica I

---

liens affectifs et l'amitié entre ces Etats en un moment aussi critique. Car la France, malgré les relations qu'elle entretenait avec la Tchécoslovaquie pendant l'entre-deux-guerres, ne fut pas capable d'empêcher l'arbitrage de Munich; bien au contraire, la France y contribua.

Une autre surprise: la France attira l'attention sur le fait qu'étant donné qu'elle n'avait pas participé à la Conférence de Yalta et n'avait de ce fait pas approuvé les politiques qui s'y étaient décidées (*allusion aux sphères d'influence – note de PK*), elle ne cautionnait aucun comportement incompatible avec les droits de l'homme ou le droit des peuples à l'autodétermination.

Il était naturel, il était inévitable que pareils événements fussent évoqués au Conseil de Sécurité. L'action militaire que viennent de conduire les Gouvernements de Moscou, de Varsovie, de Sofia et de Budapest et les autorités de Pankow est évidemment contraire aux buts et aux principes de notre charte qui, au paragraphe 2 de l'Article 1er, prescrit de «développer entre les nations des relations amicales fondées sur le respect du principe de l'égalité de droits des peuples et de leur droit à disposer d'eux-mêmes», et qui enjoint aux Membres de l'organisation de s'abstenir, «dans leurs relations internationales, de recourir à la menace ou à l'emploi de la force, soit contre l'intégrité territoriale ou l'indépendance politique de tout Etat, soit de toute autre manière incompatible avec la Charte des Nations Unies».

Selon Berard, «le gouvernement français espère que les gouvernements susmentionnés vont immédiatement retirer leurs troupes de Tchécoslovaquie, mettre fin à leur intervention injustifiée, cesser de vouloir imposer un changement de gouvernement au peuple tchécoslovaque et laisser celui-ci disposer librement de son destin.³

Les réunions concernant la situation en Tchécoslovaquie eurent lieu entre le 21 août et le 26 août 1968 et se terminèrent par un discours relativement courageux du ministre des affaires étrangères de la Tchécoslovaquie Jiří Hájek. Et malgré le fait que le Président du Conseil de

---

³ Archives ONU, 1441st meeting: 21 August 1968, S/PV.1441.

Kopecký – Palkovičová / Le Conseil de Sécurité, 1968

Sécurité De Arauco Castro eût seulement ajourné la réunion, le 27 août la mission tchécoslovaque auprès de l'ONU sous la direction de Jan Mužík demanda à ce que la question de l'invasion de la Tchécoslovaquie soit retirée de l'agenda. «Je tiens à attirer votre attention sur le fait que la République Socialiste de Tchécoslovaquie n'a pas demandé à ce que cette question soit portée à l'agenda du Conseil de Sécurité. Etant donné que lors des négociations soviéto-tchécoslovaques qui se sont tenues à Moscou du 23 au 26 août 1968 un accord a été signé sur le fond du problème, je demande à ce que cette question soit retirée de l'agenda du Conseil de Sécurité de l'ONU.»⁴ Les tentatives des pays d'Amérique latine afin d'obtenir la tenue d'une séance plénière (de l'Assemblée Générale) furent infructueuses.

Le retrait de la question tchécoslovaque de l'agenda du Conseil de Sécurité de l'ONU à la demande de la mission tchécoslovaque n'avait fait que confirmer le fait que le destin de la Tchécoslovaquie se jouait ailleurs. Au début des réunions Mužík était intervenu auprès du Conseil de Sécurité de l'ONU comme le représentant d'un Etat libre, mais après les négociations soviéto-tchécoslovaque de Moscou, il fut forcé de demander au Conseil de Sécurité de l'ONU de ne pas délibérer sur la Tchécoslovaquie. Ici, une explication est nécessaire. Le retrait de la question de l'agenda du Conseil de Sécurité a été explicitement demandé, à plusieurs reprises, par le président tchécoslovaque de l'époque Ludvík Svoboda. Ce fameux général d'armée est soupçonné d'avoir été collaborateur du KGB depuis 1939...

La Roumanie avait une position stable dans l'ONU de l'époque. A savoir, son représentant, Corneliu Manesco, fut le président de la 22ème Session de l'Assemblée Générale. De plus, la Roumanie se réjouit des relations politiques et économiques privilégiées avec les Etats Unis, la France et la Chine. Les dirigeants tchécoslovaques, apparemment, ignoraient ces faits. Les leaders communistes tchécoslovaques considérèrent le Parti communiste roumain,

---

⁴ Archives ONU, 1445th meeting: 24 August 1968, S/PV.1445.

Romano-Bohemica I

---

notamment Nicoale Ceausesco, comme un allié trop téméraire vis-à-vis de soviétiques, provocateur même. Exemple éloquent : Alexander Dubček, premier secrétaire du PCT, consultait jusqu'au dernier moment János Kádár pas Nicolae Ceausesco. Il croyait naïvement que les troupes hongroises, ayant à l'esprit l'invasion soviétique de 1956, ne participeraient à une éventuelle invasion de la Tchécoslovaquie. En fin de compte, sa naïveté équivalait à une conséquence désastreuse car Kádár informait de tous ses entretiens avec Dubček l'ambassadeur soviétique à Budapest..

La Tchécoslovaquie n'a adressé au président de l'Assemblée Générale, Corneliu Manesco, aucun message consistant en convocation urgente de l'Assemblée Générale sur la question tchécoslovaque. Manesco en personne a dit à l'auteur de ces lignes qu'il l'aurait fait cela avec la plus grande satisfaction mais la question n'a pas quitté le terrain du Conseil de Sécurité.

Nous ne pouvons nous imaginer quel impact international aurait eu une résolution de l'Assemblée Générale de l'ONU condamnant une invasion soviétique imminente, étant sur le point de se déclencher... Une invasion envisagée par l'Union soviétique, arche de la Paix.. Rien d'autre ne pouvait faire reculer les soviétiques qu'une telle résolution ou moins la session extraordinaire de l'Assemblée Générale. Les soviétiques savaient trop bien qu'un seul danger pourrait venir de ce côté. C'est pourquoi la diplomatie soviétique, en profitant de la diplomatie tchécoslovaque freinée, a envoyé le 20 août un tissu de mensonges au président des Etats Unis: «... *conformément à la sollicitation du gouvernement tchécoslovaque* (souligné par PK) le gouvernement de l'URSS a ordonné à ses troupes de pénétrer dans le territoire tchécoslovaque ... l'action de l'URSS n'affecte pas les intérêts des Etats Unis dans la région ... et n'entraîne pas la détérioration des relations bilatérales...» (Retegan 1998, p. 205)

Le gouvernement tchécoslovaque dépendait du Comité central du PCT et du président de la République. Malgré un esprit réformateur, le PCT ne se débarrassait pas d'un habit éternel de l'internationalisme prolétaire et sacrifiait

Kopecký – Palkovičová / Le Conseil de Sécurité, 1968

---

son pays. Le Ministère des Affaires Etrangères de la Tchécoslovaquie et son chef ne se sont réveillés que le 21 août, jour de l'invasion, c'est-à-dire trop tard. Le représentant tchécoslovaque auprès de l'ONU n'a pas collaboré avec Corneliu Manesco, président de l'Assemblée Générale. L'ambassadeur de Roumanie, un seul pays du Pacte de Varsovie non participant à l'odieuse invasion, a été officiellement contacté par une note diplomatique se terminant avec une exclamation verbale désespérée: «... ca România să facă ceva...» «que la Roumanie fasse qch ... et cela le 22 août matin...» (Retegan, *ibidem*, p. 206) La Roumanie a entrepris plusieurs pas; ce pays a offert par exemple l'asile politique aux dirigeants tchécoslovaques, s'occupait des touristes tchécoslovaques pendant que les frontières de la Tchécoslovaquie étaient fermées etc.

La diplomatie tchécoslovaque et le Comité central du PCT ignoraient les notions de diplomatie préventive et *early warning*. Le ministre des affaires étrangères Jiří Hájek, a finalement compris que l'invasion soviétique était facilitée par l'attitude tergiversant de la diplomatie tchécoslovaque. Finalement, de sa propre initiative, il a fait un geste sans précédent. Jiří Hájek, sans autorisation, venu directement de Belgrade, a participé à la session du Conseil de Sécurité en défendant son pays humilié mais en même temps il a exprimé son amour envers l'Union soviétique. Son geste n'équivalait qu'aux fauilles après août (sic!) et lui coûta son fauteuil. Pour finir ce passage il ne nous reste que nous incliner vers l'opinion d'un *decision maker* de la politique extérieure américaine des années 60:

«... au cœur des problèmes extérieurs est profondément engrainé un lien entre le pouvoir politique et celui militaire. Les diplomates sont dirigés par les hommes politiques, par la suite les diplomates ne font pas de la politique; ils vivent de la politique, en majorité de cas ils ne maîtrisent pas les mécanismes freinants les interventions militaires, ils les expliquent plutôt ou les interprètent.» L'attitude de Jiří Hájek était une exception qui confirmait la règle.

Romano-Bohemica I

La règle est valable même de nos jours, y compris la diplomatie slovaque en 2003 lors de l'invasion des Etats Unis en Iraq.

Conclusion

Tous les pays membres du Conseil de Sécurité (sauf l'URSS et la Hongrie) considérèrent l'entrée des troupes du Pacte de Varsovie en Tchécoslovaquie comme une invasion. Cette invasion violait non seulement les droits fondamentaux des peuples, mais aussi le droit international et la Charte de l'ONU. En dépit du fait qu'ils considérèrent la Tchécoslovaquie comme «vassal» de l'USSR ils demandèrent le retrait immédiat des troupes. La résolution du Conseil de Sécurité de l'ONU condamnant l'invasion, adoptée le 21 août 1968, était rédigée à peu près dans cet esprit. Mais les possibilités de contre-intervention militaire des forces de l'ONU en Tchécoslovaquie étaient illusoires. En effet, pour qu'un envoi d'une force de l'ONU ait eu lieu, il fallait l'avoir voté à l'unanimité par tous les membres du Conseil de Sécurité de l'ONU. Un veto soviétique arrêterait toute tentative. Autrement évoluait la situation si le représentant tchécoslovaque auprès de l'ONU avait signalé une invasion imminente, fomentée par les soviétiques, quelques journées avant l'invasion même, à l'Assemblée Générale.

Ni les Etats Unis ne prenaient au sérieux l'idée d'une contre-intervention comme peuvent en attester les courriers de l'Ambassade de la République tchécoslovaque à Washington. Le Conseil de Sécurité de l'ONU a fini par adopter une politique de détente. Il faut cependant montrer que certains pays membres du Conseil de Sécurité de l'ONU et les agents secrets roumains siégeants à Bratislava, ont signalé une intervention soviétique après la soi-disant Lettre de Varsovie. La Lettre de Varsovie, en date du 15 juillet 1968, issue d'une réunion des «Cinq durs» (Bulgarie, Hongrie, Pologne, URSS, RDA) était adressée aux dirigeants communistes

Kopecký – Palkovičová / Le Conseil de Sécurité, 1968

---

tchécoslovaque. La Lettre de Varsovie qualifiait la situation en Tchécoslovaquie de «contre-révolutionnaire» tout en offrant une «assistance fraternelle.

Finalement les pays de l'Ouest ont estimé que le mieux qu'ils puissent faire pour la Tchécoslovaquie était de ne rien faire. Une phrase éloquente du président de Gaulle, à ce propos, pour conclure: «Qu'est-ce que vous voulez ? Les soviétiques ne font autre chose que valoir leurs droits dans leur sphère d'influence.»

Sources

Archives de l'ONU accessibles à travers le Ministère des Affaires Etrangères de la République tchèque à Prague

Notes personnelles de l'auteur (P. K.) prises des entretiens avec V. Pleskot et C. Manesco (1989, 1999)

Bibliographie

Retegan, M., *Din primăvară până în toamnă*. Editura RAO, Bucureşti 1998, 315 p.

Popa, C., «Succes militar, eșec politic», in: *Dosarele istoriei*, 5/1998.

Mots-clé

août 1968, invasion en Tchécoslovaquie, Conseil de Sécurité, position de la France et de la Roumanie

Romano-Bohemica I

Key words

August 1968, invasion of Czechoslovakia, Security Council, position of France and Romania

Résumé

Notre contribution veut éclairer l'attitude du Conseil de Sécurité, de la France et de la Roumanie suite à l'invasion des troupes du Pacte de Varsovie en Tchécoslovaquie en août 1968. La source principale de nos informations était l'Archive de l'ONU, la correspondance personnelle et le livre du professeur Retegan Din primăvara până în toamnă.

Les discussions sur la question tchécoslovaque ont démarré grâce à l'initiative du gouvernement danois.

Le vote initial du Conseil de Sécurité a condamné l'invasion. Le Conseil de Sécurité aurait proposé des mesures plus concrètes à l'Assemblée Générale mais le représentant tchécoslovaque auprès de l'ONU a retiré la question tchécoslovaque de l'agenda. Entre temps le sort de Tchécoslovaquie a été joué à Moscou tout comme jadis à Munich; ses représentants ont accepté le retrait de l'agenda sous la pression des soviétiques.

Le représentant de la France auprès de l'ONU, Berard a vivement condamné l'invasion, de Gaulle a été plus lapidaire, Ceausescu les a émotionnellement dépassés.

Peter Kopecký, Ph.D.

Université Constantin le Philosophe (UKF) à Nitra

Ancien ambassadeur de la Slovaquie en Roumanie et dans la République de Moldavie (1997–2002).

peter.kopecky@fses.uniba.sk

Júlia Palkovičová

Faculté des Sciences Sociales et Economiques de l'Université Komenský à Bratislava (FSEV UK)

Legăturile istorice, culturale și diplomatice româno-cehoslovace

Radu Mârza

Introducere

În primăvara anului 2010, am fost contactat de către Ministerul român de Externe pentru a participa la o masă rotundă la Praga, cu prilejul aniversării a 90 de ani de relații diplomatice româno-cehe. În timpul con vorbirii telefonice, l-am corectat pe interlocutorul meu, spunând că este vorba 90 de ani de legături diplomatice româno-cehoslovace. Câteva săptămâni mai târziu, am participat la masa rotundă de la Praga, organizată în Palatul Hrzánský, sediul Ministerului ceh de Externe și am prezentat, într-o variantă mai restrânsă, textul de față.

Înainte de toate, sunt necesare câteva precizări referitor la observația mea de mai sus. Statul cu care România stabilea relații diplomatice în anul 1920 era Republica Cehoslovacă, iar statul cu care România aniversa cele nouă decenii de relații diplomatice nu mai era vechea Republieă Cehoslovacă, ci Republie Cehă, unul dintre cele două state succesorale ale vechii Cehoslovaciei. De la 1920 și până la 2010, istoria statală a cehilor a cunoscut momente agitate: în anii 1938–1939, vechea Republieă Cehoslovacă s-a prăbușit, Slovacia și-a proclamat independența la 14 martie 1939, iar o zi mai târziu armatele germane intrau pe teritoriul ceh, unde Hitler a pus bazele așa-numitului Protectorat al Boemiei și Moraviei (*Protektorat der Böhmen und Mähren*). Republie Cehoslovacă a fost restaurată în primăvara anului 1945, în urma loviturii de stat din februarie 1948 s-a instaurat regimul comunist, în anul 1960 statul a fost redenumit Republie Socială Cehoslovacă, iar în 1969 a fost federalizat în mod

Romano-Bohemica I

---

formal, prin constituirea Republicii Socialiste Cehe și a Republicii Socialiste Slovace. În anul 1990 l-a naștere Republica Federativă Cehoslovacă (Ceho-Slovacă), iar la 1 ianuarie 1993 Cehia și Slovacia devineau state independente, recunoscute ca atare de Organizația Națiunilor Unite.

Acest scurt excurs a avut rostul de a atrage atenția asupra nuanțelor pe care trebuie să le luăm în considerare atunci când ne referim la istoria Cehiei, Cehoslovaciei... De reținut însă că statul cu care România aniversa în anul 2010 90 de ani de relații diplomatice este altul decât cel cu care le iniția în anul 1920. Continuitatea (cel puțin parțială) dintre Republica Cehă și vechea Cehoslovacie este un fapt istoric, iar la finele anului 1992 România era printre primele state din lume care au recunoscut Republica Cehă drept stat suveran și independent.

Pregătind intervenția mea pentru masa rotundă de la Praga, am avut ocazia să constat că, de-a lungul epocilor istorice, au existat destule momente de apropiere și legătură între cehi și români. Deși există o anumită distanță geografică între spațiile locuite de români și cehi și deși aceștia s-au dezvoltat în decursul secolelor în contexte istorico-culturale diferite, istoria a apropiat aceste două popoare în ultimii 200 de ani, iar legăturile dintre ele au devenit foarte strânse mai cu seamă după Primul război mondial. Mai mult decât atât, se poate spune că, după anul 1918, România și Cehia (Cehoslovacia) au avut istorii asemănătoare; acest lucru voi încerca să-l demonstreze în cele ce urmează. Lucrarea de față nu este una exhaustivă, ci reprezintă mai degrabă un sondaj într-un subiect de cercetare amplu și care merită aprofundat.

Excurs istoric

Din perioada medievală (secolele XIV–XV) datează câteva valuri de colonizare a unei populații păstorești românești (*Valasi*) în Silezia, Galicia, nordul Slovaciei de astăzi, Cehia și, mai ales, Moravia, însă istoriografia consideră că, până prin secolul al XVII-lea, populația

Mârza / Legăturile istorice

---

colonizată s-a asimilat relativ repede în masa populației slave; au supraviețuit unele obiceiuri și elemente folclorice, precum și terminologie din domeniul creșterii animalelor. În prezent în Moravia s-a conservat o zonă etnografică compactă care poartă numele de *Valašsko* (Macůrek 1959; Miklosich 1879, p. 6–7).

Un al moment de legături istorice româno-cehe îl reprezintă mișcarea husită, care a avut ecouri în Ungaria, Transilvania și Moldova. În Transilvania, tehniciile de luptă husite (tabăra de care – *Wagenburg*) au fost copiate în timpul răscoalei țărănești de la Bobâlna (1437), iar în Moldova primei jumătăți a secolului al XV-lea sunt atestate comunități husite care se așează în orașele Huși și Roman. Nu este însă foarte clar dacă acești husiți sunt de origine cehă sau sunt maghiari originari din Ungaria sau Transilvania și care au îmbrățișat husitismul și s-au refugiat în Moldova (Macůrek 1927; Macůrek 1928a; Dan 1959; Panaiteanu 1964). Una dintre teoriile cu privire la etimologia numelui orașului Huși indică o origine husită. Denumirile unor localități din zona Sălajului sugerează și ele o origine cehă (Cehu Silvaniei, Horoatul Cehului, Cehei).

Politica antiotomană a lui Mihai Viteazul, domnitorul Țării Românești (1593–1601) se încadrează în Războiul de 15 ani („Lungul război turcesc”, 1593–1606) purtat de Statul Papal și de Imperiul Habsburgic condus de împăratul Rudolf al II-lea împotriva Imperiului Otoman (Niederkorn 1993; Randa 1964). Aceasta conduce la contacte politice între țara Românească și Habsburgii: corespondență diplomatică, schimb de soli – întâi prin intermediul principelui Sigismund Báthory al Transilvaniei, apoi direct. Astfel, în luna februarie 1597 sosete la Praga, în cadrul unei delegații transilvănene, primul sol trimis de Mihai Viteazul, iar în lunile și în anii viitori legăturile se accelerează, în Țara Românească sosind diplomați imperiali, precum și trupe de mercenari care urmau să lupte împotriva Imperiului Otoman. În iunie 1598, comisarii imperiali semnează la Târgoviște, alături de Mihai Viteazul, o serie de tratate care urmau să reglementeze regimul relațiilor dintre Imperiul Habsburgic și Țara Românească, iar după cucerirea Transilvaniei, în corespondență cu habsburgii, inclusiv cu împăratul Rudolf al II-lea, Mihai Viteazul afirma

Romano-Bohemica I

---

constant că a ocupat Transilvania pentru împărat, că nu este decât un *locumtenens* și că îl așteaptă pe arhiducele Maximilian, căruia să-i predea provincia (Macůrek 1932; Márza 1998). În exil, după pierderea controlului asupra Transilvaniei și a Țării Românești, în iarna 1600/1601 Mihai Viteazul ajunge la Praga (venind dinspre Viena), unde rămâne timp de câteva luni și unde este primit de două ori în audiență de către împărat. La Praga, Mihai Viteazul a locuit în hanul „U divého muže” („La omul sălbatic”), aflat în cartierul Malá Strana¹. De menționat de asemenea că în anul 2001 pe fațada Ambasadei României de la Praga a fost amplasată o placă memorială bilingvă ceho-română care amintește de sederea domnitorului român la Praga. Ar fi de precizat că scenele pragheze din filmul *Mihai Viteazul* (1971), în regia lui Sergiu Nicolaescu, au fost filmate chiar la Praga.

Prezența lui Mihai Viteazul la Praga a fost imortalizată de doi importanți artiști de la curtea împăratului Rudolf al II-lea: Aegidius Sadeler a realizat o gravură reprezentând portretul domnitorului – cel mai cunoscut portret al acestuia, până în prezent, iar Frans Francken II l-a inclus în câteva pânze ale sale de mari dimensiuni, reprezentându-l pe *Cresus arătându-și bogățiile lui Solon* (Pippidi 1987, p. 33–53).

În secolele următoare, întâlnirile dintre români și cehi au fost mai mult sau mai puțin întâmplătoare, fiind semnalată în mod sporadic prezența câte unui român în Țările Cehe². În schimb, în primele decenii ale secolului al XIX-lea pe teritoriul Banatului, pe care Habsburgii încearcă să-l repopuleze și să-l dezvolte din punct de vedere economic, au avut loc câteva valuri de colonizări ale unor comunități de cehi, ale căror urmași au supraviețuit până în prezent (Preda 2008).

---

¹ Conform altor surse, a locuit în hanul „U tří pštrosů” („La trei struți”), în același cartier praghez.

² Folosesc expresia „Țările Cehe” pentru că este mult mai potrivită din punct de vedere istoric decât „Cehia”. „Țările Cehe” sunt cele care, în perioada 1348–1918, au constituit nucleul țărilor Coroanei cehe. Este vorba de regatul Cehiei, markgrafiul Moraviei, Silezia și Lusacia.

Legături culturale româno-cehe în secolul al XIX-lea și la începutul secolului XX

În cursul secolului al XIX-lea, legăturile dintre Țările Cehe și Țările Române și Transilvania sporesc. Cățiva funcționari sau ofițeri cehi și moravi activează în Transilvania sau în Bucovina, iar alți asemenea funcționari sau ofițeri de origine română activează în Cehia și Moravia. În această epocă, legăturile politice dintre români și cehi nu au fost foarte dezvoltate. Cehii fac parte din Imperiul Austriac (Habsburgic), și eventualele contacte politice se leagă de românii ardeleni. Dar chiar și așa, faptul că românii ardeleni fac parte din provinciile ungare, iar cehii din cele austriec ale Imperiului limitează posibilitățile de comunicare politică; nu același lucru se poate spune despre legăturile românilor ardeleni cu slovacii (Boia 1977).

Pot fi pomeniți aici călători, oameni politici, literați, artiști români și cehi care vizitează Țările Cehe, respectiv Principatele. Un subiect interesant îl reprezintă tocmai cehii care au activat de-a lungul timpului în Țările Române. Unii dintre ei au fost angajați cu contract, alții au ajuns în Principate în contextul unor legături comerciale sau a unor ocupări militare austriec sau ruse, alții au fost aduși de principale (regele) Carol I și de curtea princiară (regală).

Pentru epoca regulamentară, pot fi amintiți un anume geolog Mihalik de Hodočin (citat ca întemeietor al unor băi publice), pictorul Anton Chládek (1794–1882), colaborator al lui Carol Popp de Száthmary; în atelierul său și-a făcut ucenicia Nicolae Grigorescu (Felix 2002, p. 5) sau medicul Jacob Cihac (Jakub Číhak, 1800–1888), acesta din urmă medic și naturalist stabilit la Iași, a organizat serviciul medical militar și a întemeiat Societatea de Medici și Naturaliști; a fost ales membru de onoare al Academiei Române (Felix 2002, p. 5; Rusu 2003, p. 188; Brodel 2010, p. 7–10). Fiul său, etimologistul Alexandru Cihac (1825–1887) a publicat un celebru dicționar etimologic al limbii române și a fost una dintre cele mai importante voci ale lingvisticii și etimologiei românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea (Cihac 1870–1879; Rusu 2003, p. 188;

Romano-Bohemica I

Bugeanu 1967; Mârza 2008, p. 334–338). Un alt medic de origine cehă care a activat în Principatele Române, la București, este Iacob Felix (1832–1905), chirurg și specialist în domeniul igienei, care se stabilește în anul 1858 la București, unde ajunge medic-șef al orașului, devine profesor la Școala națională de medicină, publică un tratat de igienă și se implică în activitatea Academiei Române, al cărei membru și, ulterior, vicepreședinte devine (1885–1886) (Felix 1870; Felix 2002, p. 5–9; Brătescu 2004). Alți cehi care au trăit în Principate au fost farmaciști, tipografi, ingineri, pictori etc.

Numești români vizitează Boemia și Moravia. În anul 1858, boierul muntean Nicolae Filimon vizitează, venind dinspre Viena, orașul Brno, câmpul de luptă de la Austerlitz (Slávkov) și Praga, despre care ne-a lăsat pagini memorabile (Filimon 1984, p. 135–167). La 1869 trece prin Praga Mihai Eminescu, care își face fotografia prin care este cel mai cunoscut astăzi într-un atelier fotografic din Piața Venceslas (Felix 2002, p. 6–7). La 1869 și 1876, Bogdan Petriceicu Hasdeu trecea și el prin Praga, unde a vizitat Muzeul Național și biblioteca acestuia (Mârza 2008, p. 216). Alții vizitează celebrele stațiuni balneare Karlovy Vary (cunoscută pe atunci sub numele de Karlsbad) și Marianské Lázně (Marienbad), destinații de vară îndrăgite de protipendada românească a vremii.

În aceeași epocă, la 1870, poetul și ziaristul ceh Jan Neruda (1834–1891) vizitează România, iar un an mai târziu își publică impresiile de călătorie în ziarul praghez *Národní Listy* [Foile Naționale]. La 1912, acestea sunt traduse și publicate în limba română (Neruda 2000; Felix 2010, p. 3–26). Jan Neruda nu este singurul călător ceh prin teritoriile românești; alături de el mai pot fi citați cartograful și scriitorul Emanuel Salomon Friedberg-Mírohorský (1829–1908) (Friedberg-Mírohorský 1916; Polní podmaršálek 2006; Felix 2002, p. 9) și călătorul și dramaturgul Josef Štolba (1846–1930) (Felix 2002, p. 9). Una dintre primele opere ale literaturii cehe traduse în limba română este nuvela *Babička* [Bunica] a scriitoarei Božena Němcová, tradusă de Jan Urban Jarník și publicată la Sibiu în anul 1885, apoi la București în 1923

Mârza / Legăturile istorice

(Němcová 1885), iar primii autori români traduși și publicați în limba cehă sunt Ion Luca Caragiale (Caragiale 1895; Caragiale 1921; Caragiale 1931) și Alexandru Vlahuță (Vlahuță 1914).

Legăturile româno-cehe cunosc o amplificare și la nivel academic și științific. În contextul dezvoltării studiilor de lingvistică comparată și slavistică, numeroși cărturari studiază aspecte referitoare la istoria și specificul limbii românești, pe atunci considerată în multe cercuri culturale și lingvistice europene drept o limbă slavă (Mârza 2008, p. 429–430). În scrisorile lui Josef Dobrovský se fac frecvențe trimiteri la caracterul slavon al culturii românești medievale, la elementele romanice ale limbii române (Mârza 2010), iar numele lui Pavel Jozef Šafařík (1795–1861) și al monumentalei sale lucrări *Slowanské starožitnosti* (Šafařík 1837) le sunt binecunoscute istoricilor români ai secolului al XIX-lea. *Slowanské starožitnosti* pare să fi constituit un model pentru *Istoria critică a Românilor* a lui B. P. Hasdeu (Panaiteanu 1962, p. 243), care afirma despre Šafařík că este „cel mai celebru slavist din secolul nostru” (Hasdeu 1876, p. 195; Mârza 2008, p. 216). Îndelungata dispută purtată de istoriografia, clasa politică și opinia publică cehă pe tot parcursul secolului al XIX-lea și până la începutul secolului al XX-lea în jurul celebrelor „manuscriselor cehe” (*Královédvorský rukopis* [Manuscrisul de la Dvůr Králové] și *Zelenohorský rukopis* [Manuscrisul de la Zelená Hora] nu a rămas fără ecou în spațiul românesc (Mârza 2002; Ionescu-Nișcov 1981, p. 98–105). Balcanistul și bizantinologul Konstantin Jireček, profesor la Universitatea Carolină din Praga și apoi la Viena și fondator al Seminarului de istorie est-europeană de la universitatea vieneză s-a interesat constant de istoria medievală a românilor, de soarta elementului romanic din sudul Dunării și a avut numeroși studenți și colaboratori români (Ioan Bogdan, Ioan Nistor, Grigore Tocilescu) (Mârza 2008, p. 443–447).

Nu poate lipsi de aici numele lui Jan Urban Jarník (1848–1923), filolog, romanist și filoromân, profesor la Universitatea Carolină din Praga, unde a predat și popularizat limba română ca limbă romanică. A fost unul dintre cei mai importanți prieteni cehi ai României, de la sfârșitul secolului al XIX-lea și până după Primul război mondial. În anul

Romano-Bohemica I

1920, a constituit la Praga Asociația ceho-română, care în anul 1927 s-a transformat în Institutul ceho-român. A fost foarte cunoscut în România, a popularizat relațiile româno-cehoslovace, a cules folclor românesc (*Doine și strigături din Ardeal*, București, 1885), a întreținut legături și o vastă corespondență cu numeroși oameni de cultură, literați și politicieni români și a fost ales membru de onoare al Academiei Române (1879) (Jarník 1885; I. U. Jarník, H. Jarník 1919; Jarník 1980–1983; Ionescu-Nișcov 1981, p. 115–134).

La sfârșitul secolului al XIX-lea, la Universitatea Carolină din Praga sunt atestați câțiva studenți români, spre exemplu epigrafistul Grigore Tocilescu (i-au fost profesori Martin Hattala, Alfred Ludwig; a fost coleg cu Konstantin Jireček), slavistul Ilie Bărbulescu (studentul lingvistului Jan Gebauer), Alexandru řtefulescu (studentul lui Konstantin Jireček). Un autor binecunoscut istoriografiei românești de la 1900 este istoricul și arheologul ceh Josef Ladislav Pič (Ionescu-Nișcov 1981, p. 67–69), la fel Lubor Niederle (1865–1944), fondatorul arheologiei moderne cehe și autor al unei cărți de răsunet, *Slovanské starožitnosti* (Niederle 1902–1910).

Legăturile româno-cehe cunosc o importantă dezvoltare în contextul Primului război mondial, în care România și-a proclamat neutralitatea (1914–1916), intrând apoi în război de partea Antantei. Soldații cehi, supuși ai Monarhiei Austro-Ungare, au luptat pe toate fronturile europene (și asiatici) ale războiului: francez, italian, rus, inclusiv pe frontul românesc. Ofițerul ceh cu un nume plin de înțelesuri, Svoboda³ este unul din personajele principale ale romanului *Pădurea Spânzuraților* (1925) al lui Liviu Rebreanu, a cărui primă traducere într-o limbă străină a fost chiar în limba cehă (Rebreanu 1928).

Preotul Metod Zavoral (1862–1942), abatele mănăstirii Strahov din Praga, a intrat în contact cu limba română prin intermediul răniților români ardeleni îngrijiți în mănăstirea Strahov. Ca să se înțeleagă cu aceștia, abatele Zavoral a învățat limba română, devenind în scurt timp cunoscut în Transilvania și România, în care călătorește după 1918, fiind

---

³ Ceh. *svoboda* „libertate”.

Mârza / Legăturile istorice

---

primit cu entuziasm, susținând prelegeri publice și primind distincții (Ionescu-Nișcov 1981, p. 134–148; Felix – Skála 2003; Goția 2003).

În timpul războiului, cercurile politice (mai ales cele din emigratie) ale cehilor, slovacilor, românilor din Transilvania și ale României se mobilizează și acționează în țările occidentale (Franța, Marea Britanie, Italia, Statele Unite), în paralel dar cu interese asemănătoare, anume obținerea unei situații cât mai avantajoase de pe urma războiului și crearea unor state naționale pe ruinele Austro-Ungariei. În diferite ocazii, reprezentanții lor se întunesc și pun la punct acțiuni comune. În toamna anului 1917, în plină criză provocată de refugiul regelui și guvernului în Moldova, sosește la Iași Tomáš Garrigue Masaryk (venea pe calea aerului din Rusia) și este primit de regele Ferdinand și tratatează cu primul-ministrul Ion I.C. Brătianu (Felix 2002, p. 11). Asemenea consultări și negocieri se produc și cu prilejul Congresului naționalităților de la Roma (9–12 aprilie 1918), iar față de proiectul de federalizare lansat de împăratul Carol I de Habsburg prin manifestul *Către popoarele mele credincioase* (16 octombrie 1918) atât românii, cât și cehii au manifestat atitudini de respingere.

Începând cu anul 1915, în Praga au staționat câteva unități militare formate din români transilvăneni, care au rămas în capitala cehă până la finalul războiului și care prin atitudinea lor au contribuit la proclamarea Cehoslovaciei la 28 octombrie 1918 (Felix 2002, p. 11, 13).

Legăturile româno-cehe (cehoslovace) după anul 1918

După terminarea războiului, eforturile diplomatice ale învingătorilor și ale învinșilor s-au concentrat în Conferința de Pace de la Paris (1919), prilej de numeroase tatonări, consultări și contacte diplomatice, moment în care reprezentanții României și ai Republicii Cehoslovace constituie la sfârșitul anului 1918 (Take Ionescu, I. I. C. Brătianu, Al. Vaida-Voevod, T. G. Masaryk, Edvard Beneš) au fost foarte activi pe lângă marile cancelarii, pentru a obține condiții cât mai avantajoase de pe urma tratatelor de pace. Trebuie subliniat faptul că România și Cehoslovacia sunt, alături de Regatul sârbilor, croaților și slovenilor (viitorul Regat al

Romano-Bohemica I

Iugoslaviei), Polonia, Ungaria și Austria statele succesoare ale vechii Monarhii Austro-Ungare, iar moștenirea acestைa le-a pus în față acelorași probleme: probleme de transfer al puterii politice, tranziția economiilor și sistemelor financiare, a infrastructurii, construirea unor noi administrații centrale și locale etc.

Rezolvarea acestora și implicarea în negocierile de pace de la Paris au determinat apropierea diplomatică a României și Cehoslovaciei și, în cele din urmă, conturarea unor poziții comune vizavi de unele probleme ale lumii contemporane, mai ales cu privire la situația regională în Europa Centrală și în Balcani. La conferința de pace și în afara ei, diplomații Austriei și Ungariei s-au dovedit a fi extrem de activi pe lângă puterile aliate, pentru a obține condiții de pace avantajoase, propunând chiar organizarea unei confederații danubiene în care cele două puteri îvinse să joace un rol principal. Mai ales negocierile de pace cu Ungaria, premergătoare semnării tratatului de Trianon (4 iunie 1920) au oferit ocazii de strângere a relațiilor dintre România, Cehoslovacia și Regatul sărbilor, croaților și slovenilor. De asemenea, guvernele celor trei țări și-au manifestat îngrijorarea cu prilejul celor două tentative eşuate de restaurație ale fostului împărat Carol I (1921) în vestul Ungariei și au mobilizat în mod demonstrativ trupe (Petric 1981, p. 178–179).⁴ Eforturile diplomaților celor trei țări, precum și a diplomației franceze, care și-a impus viziunea privind organizare regională a centrului Europei, au dus la nașterea Micii Întelegeri (1920–1921) și ulterior a Întelegerii Balcanice (1934).

Ca o curiozitate, merită menționat un gest simbolic de solidaritate produs cu ocazia ceremoniei de semnare a tratatului cu Ungaria (4 iunie 1920) la palatul Trianon de la Versailles, când reprezentanții României, Cehoslovaciei și ai Regatului sărbilor, croaților și slovenilor au sosit la ceremonie împreună (Dimitrie Ghica în mașină cu Štefan Osuský, ambasadorul extraordinar al Cehoslovaciei la Conferința de Pace, Nicolae

⁴ De asemenea, la sfârșitul anului 1921 Ungaria a revendicat Burgenlandul de la Austria, deși plebiscitul organizat a determinat atribuirea acestei provincii Austriei (mai puțin orașul Sopron).

Titulescu cu Edvard Beneš, ministrul de externe cehoslovac, iar Ioan Cantacuzino împreună cu politicienii sârb Nikola Pašić și cel croat Ante Trumbić) (Campus 1980, p. 229).

Începuturile relațiilor diplomatice româno-cehoslovace

Stabilirea relațiilor diplomatice dintre România și Cehoslovacia s-a făcut prin parcurgerea mai multor pași. Într-o primă etapă, în cursul lunii ianuarie 1919 sosește la București Ferdinand Veverka, delegat al noului guvern cehoslovac pe lângă guvernul român, iar la 8 februarie 1919 profesorul universitar Constantin Isopescu Grecul este delegat să reprezinte guvernul român pe lângă guvernul cehoslovac. La 6 aprilie 1919, Bohumil Čermák a fost numit în funcția de reprezentant al guvernului cehoslovac pe lângă guvernul român și, totodată, și în funcția de atașat militar. La 28 aprilie 1919, el a fost primit în audiență în calitatea sa oficială de primul-ministru al României, Ion I. C. Brătianu. Cea mai importantă etapă a fost parcursă la 30 ianuarie 1920, când între România și Cehoslovacia au fost stabilite relații diplomatice la nivel de legații. La acea dată, Bohumil Čermák a fost numit trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al Cehoslovaciei la București (cu șase luni în urmă el fusese numit, cu caracter provizoriu, atașat militar și reprezentant diplomatic al Republicii Cehoslovacia în capitala României) și, în baza reciprocității, la 6 august 1920, diplomatul Constantin Hiott a fost numit trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Praga (History 2011; Felix 2002, p. 13–14).

În continuare, relațiile diplomatice dintre cele două state au fost reglementate printr-o serie de acorduri și tratate. La 8 august 1919 se emite nota secretarului general al Conferinței de Pace privind frontieră dintre România și Cehoslovacia, iar la 10 august 1920 se semnează *Tratatul relativ la stabilirea frontierelor între România, Cehoslovacia și Regatul sârbilor, croaților și slovenilor* (Tratatul de la Sèvres). În anii următori (1921–1923) cele trei state adoptă diferite decizii privind ratificarea Tratatului de la Sèvres, spre exemplu România și Cehoslovacia efectuează un schimb de teritorii și populații la frontieră comună, astfel că la 7 martie 1922 legația

Romano-Bohemica I

---

cehoslovacă de la Paris anunța Conferința ambasadorilor că cele două state și-au reglementat frontieră comună în spiritul Tratatului de la Sèvres și al protocolului din 4 mai 1921. Tot în 1921, la 23 aprilie fusese semnat primul acord comercial între Cehoslovacia și România, acord reînnoit în anul 1930.

În acest spirit al cooperării regionale ia ființă Mica Înțelegere (Campus 1968) dintre România, Cehoslovacia și Regatul sârbilor, croaților și slovenilor, sub forma unor tratate bilaterale cu scop de cooperare și ajutor reciproc: la 14 august 1920 între Cehoslovacia și Regatul sârbilor, croaților și slovenilor; la 23 aprilie 1921 (București) între România și Cehoslovacia, iar la 7 iunie 1921 (Belgrad) între Regatul sârbilor, croaților și slovenilor și România. Un nou tratat se semna de către Regatul sârbilor, croaților și slovenilor și Cehoslovacia la 31 august 1922, la Belgrad. Aceste tratate bilaterale constituie fundimentul juridic și diplomatic al alianței și au fost dublate de tratate asemănătoare încheiate de cele trei state cu Franța în anii 1924–1927. Începând cu anul 1933, Mica Înțelegere va avea propriile sale structuri instituționale și va deveni o prezență activă și solidară în politica europeană și la Societatea Națiunilor (Petric 1981, p. 178–179). Primele semne ale destrămării Miciei Înțelegeri provin din a doua jumătate a anilor 1930, iar destrămarea ei propriu-zisă are loc în anul 1938, în contextul acordurilor de la München și a prăbușirii Republicii Cehoslovace.

Dincolo de istoria factuală a relațiilor politice și diplomatice româno-cehoslovace, mai trebuie menționat faptul că reprezentanții celor două țări s-au vizitat în numeroase ocazii; presa vremii relatează cu entuziasm vizitele lui T. G. Masaryk și Edvard Beneš în România, respectiv vizitele lui Take Ionescu, Nicolae Iorga, G. G. Mironescu, Nicolae Titulescu și ale membrilor Casei Regale a României (Carol al II-lea, atât ca principe, cât și în calitate de rege, principii Nicolae și Mihai) în Cehoslovacia.

Din spectrul foarte larg al relațiilor culturale româno-cehoslovace din epoca interbelică trebuie menționate câteva personalități. Una este istoricul și omul politic român Nicolae Iorga, care a militat intens pentru

Mârza / Legăturile istorice

---

strângerea legăturilor politice și culturale cu Cehoslovacia. În anul 1923, acesta a susținut o serie de conferințe la universitățile din Praga și Brno, textele lor fiind publicate în anul următor la Praga (Iorga 1924) și tot atunci Iorga a fost ales membru de onoare al Societății Regale Cehe de Științe (*Královská česká společnost nauk*, precursoarea Academiei de Științe Cehoslovace (a Republicii Cehe de azi). La inițiativa lui, la București a luat ființă Asociația Studențească Româno-Cehoslovacă „Abatele Zavoral”. În trei din cele patru volume ale seriei de *Oameni cari au fost*, Nicole Iorga a realizat excelente portrete ale unor personalități ale politicii și culturii cehe, cu care el sau România s-au aflat în legătură (T. G. Masaryk, Konstantin Jireček, Alois Rašín, Jaroslav Bidlo, Jacob Felix, dar sunt pomeniți, cu prilejul unor aniversări, și Jan Hus sau František Palacký) (Iorga 1934–1939).

Strânsele relații diplomatice româno-cehoslovace din epoca interbelică, oficializate pe plan cultural prin diferite acorduri bilaterale (de exemplu cele referitoare la schimburile inter-academice), precum și cadrul politic oferit de Mica Înțelegere au avut efecte benefice pentru mediile culturale, științifice și academice din România și Cehoslovacia. Ele au încurajat efectuarea de călătorii de documentare, susținerea de conferințe, organizarea de asociații de prietenie (cum s-a văzut mai sus) și publicarea de cărți și articole în periodicele culturale sau științifice. În continuare exemplific prin doi istorici, unul ceh, celălalt român, care au contribuit substanțial la dezvoltarea cercetărilor istorice ceho-române. Este vorba de Josef Macůrek (1901–1992), profesor la Universitatea Masaryk din Brno, autor a numeroase lucrări dedicate istoriei românești și legăturilor istorice ceho-române (colonizările valahe în Cehia, Moravia, Silezia și Galicia, husitismul din Țările Române, legăturile lui Mihai Viteazul cu stările cehe, lupta Poloniei și a Habsburgilor pentru controlul ieșirii la Marea Neagră, despre slavi aşa cum apar ei menționati la vechii cronicari români etc.) (vezi bibliografia), respectiv Mihail P. Dan (1907–1976), profesor la Universitatea din Cluj, preocupat constant de identificarea și punerea în valoare a legăturilor istorice româno-ceho-slovace (legăturile istorice ceho-slovaco-române în epoca medievală și pre-modernă, husitism,

Romano-Bohemica I

---

legăturile româno-slovace în secolul al XIX-lea și la începutul secolului XX) (vezi bibliografia).

Un alt cadru instituțional în care s-au desfășurat legăturile culturale româno-cehe îl reprezintă asociațiile culturale, întemeiate de-a lungul timpului în Cehia și Cehoslovacia, respectiv România, cu începere de la finele veacului al XIX-lea: la 1892 la București era înființată societatea culturală „Českoslovanská beseda” („Reuniunea ceho-slavă”), la 1919 profesorul Jan Urban Jarník fonda „Societatea ceho-română”, care în anul 1927 avea să devină „Institutul cehoslovaco-român”, la 1929 la Brno lăua naștere „Asociațiunea ceho-română” etc. (Felix 2002, p. 8–18).

Un număr impresionant de oameni de cultură, scriitori și istorici români au avut legături cu Cehia și Cehoslovacia interbelică, fie că este vorba de călătorii, susținerea unor prelegeri, publicarea traducerii unor opere literare, expoziții, reprezentări teatrale sau de balet etc. Este vorba de: Tudor Arghezi, Ilie Bărbulescu, Lucian Blaga, Gheorghe I. Brătianu, Constantin Brâncuși, Ion Luca Caragiale, Ovid Densusianu, George Enescu, Constantin Marinescu, Tudor Mușatescu, Constantin Notar, Petre P. Panaiteanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Alexandru Vlahuță (Felix 2002, p. 13–23). La aceștia se adaugă lectorii români la universitățile de la Praga sau Bratislava, precum și cei cehi în România, împreună cu studenții români, respectiv cehi și slovaci, traducători, toți aceștia contribuind la nașterea și dezvoltarea unor excelente relații culturale româno-cehe (cehoslovace).

Al doilea război mondial și epoca postbelică

Destrămarea Cehoslovaciei (1938–1939) a fost urmărită cu îngrijorare de clasa politică și opinia publică românească, acest eveniment fiind resimțit ca o mare amenințare chiar pentru România; de altfel, lucrurile aveau să se repete aici, cu mare precizie, un an mai târziu. De menționat că în anul 1938, România a refuzat prin vocea regelui Carol al II-lea să participe la împărțirea teritoriului Cehoslovaciei, la care fusese invitată de ministrul de externe polon la 18 octombrie 1938.

Mărza / Legăturile istorice

În urma destrămării Cehoslovaciei, a organizării Protectoratului Boemiei și Moravie și a proclamării Statului Slovac (14–16 martie 1939) și a cursului politic pro-german urmat de România, relațiile oficiale dintre cele două state se întrerup, fiind destul de active în schimb, cel puțin la nivel de schimburii culturale, relațiile României cu Statul Slovac. În timpul Celui de-al doilea război mondial, România și Slovacia sunt aliate ale Germaniei naziste, iar trupele lor luptă împreună pe frontul de răsărit, de exemplu la Stalingrad sau în Caucaz. De asemenea, mai poate fi remarcat că, în organizarea și izbucnirea Insurecției Naționale Slovace (29 august 1944), lovitura de stat a regelui Mihai I împotriva regimului pro-german a mareșalului Antonescu (23 august 1944) a constituit un model și un impuls. Evenimentele din România au obligat armata germană să se concentreze în operațiuni contra armatei române insurgențe, reducând numărul de trupe staționate în zona Slovaciei.

Sfârșitul războiului găsește cele două țări devastate în urma pierderilor de populație, a pierderilor materiale, a problemelor de aprovizionare, a celor legate de infrastructură și refacerea economiei, însă prima tendință care se constată este restaurarea vechilor legături diplomatice tradiționale, chiar o anume nostalgie după Mica Înțelegere (Kopecký 2007, p. 13). Problemele practice care se pun în anii de după război sunt situația cetățenilor și a proprietăților cehoslovace din România, datorile românești față de firme din Cehoslovacia (ca urmare a cooperării economice din anii interbelici, de exemplu cu furnizorii de armament ai României: Škoda Plzeň, Zbrojovka Brno, sau cu producătorul de încălțăminte Baťa), problema capitalului cehoslovac din economia românească, transferurile de populație slovacă și cehă din România (Transilvania, Banat) în Cehoslovacia (între anii 1946–1949 au plecat 21.000 de slovaci și 4.000 de cehi) și de muncitori sezoniști români (circa 8.000–10.000 de persoane) (Kopecký 2007, p. 14–18). Toate acestea au fost posibile ca urmare a reluării oficiale a legăturilor bilaterale la nivel de reprezentanțe politice la data de 7 iunie 1945, relațiile dintre state fiind apoi reglementate prin diferite acorduri și tratate bilaterale (de exemplu *Acordul cu privire la schimbul de mărfuri*, semnat la 9 noiembrie 1945, sau

Romano-Bohemica I

---

acordurile culturale semnate ca urmare a vizitei delegației guvernamentale românești conduse de prim-ministrul Petru Groza la Praga și Piešťany, 3–7 septembrie 1947) (Kopecký 2007, p. 15–16). În acest context, trebuie remarcat suportul moral și material acordat de Cehoslovacia României lovite de marea foamete din anul 1947, soția președintelui Edvard Beneš patronând un comitet cehoslovac de ajutor pentru regiunile lovite de secetă și donând, împreună cu președintele Beneš, suma de 300.000 de coroane (Felix 2002, p. 25).

Desfășurarea alegerilor parlamentare din România și Cehoslovacia (1946) și evoluțiile politice ulterioare au arătat calea înspre care se îndreptau cele două state, acestea devenind state-satelit ale URSS și membre ale blocului sovietic. Cel puțin în primii 15 ani ai regimurilor comuniste din cele două țări, evoluțiile lor în plan intern și internațional au fost asemănătoare: au suferit de pe urma persecuțiilor și terorii, le-a fost impus regimul sovietic în plan politic, economic, cultural (procesul de sovietizare și comunizare), au devenit membre ale Consiliului de Ajutor Economic Reciproc (CAER) (1949) și ale Pactului de la Varșovia (1955), au adoptat poziții asemănătoare față de revoluția din Ungaria (1956) etc. O schimbare structurală este resimțită la jumătatea anilor 1960, când ceea ce în România a fost doar un „dezgheț” în Cehoslovacia a fost o întreagă „primăvară” (Retegan 1998). Atitudinea adoptată față de agresiunea statelor Pactului de la Varșovia asupra Cehoslovaciei (august 1968) a asigurat regimului comunist din România și mai ales lui Nicolae Ceaușescu un capital moral și diplomatic enorm, atât în interior, cât și în exterior, mai ales în Cehoslovacia însăși și în țările occidentale. Din acel moment însă, și mai cu seamă după jumătatea anilor 1980, Cehoslovacia și România au mers pe drumuri diferite care au dus fiecare, în moduri specifice, spre răsturnarea regimurilor comuniste la 17 noiembrie, respectiv 22 decembrie 1989.

Trebuie remarcat însă că între România și Cehoslovacia (dar și Cehia și Slovacia de azi) a rămas o sinceră simpatie, care datorează mult atitudinii adoptate de România în august 1968. După 1968, românii au rămas atenți la ceea ce se întâmpla în Cehoslovacia, cel puțin prin

Mârza / Legăturile istorice

---

intermediul „Europei Libere” sau a altor posturi de radio occidentale; în felul acesta au aflat de Charta 77, care a constituit un model pentru dizidentul român Paul Goma și pentru alții câțiva. Un model pentru români l-a constituit și disidența cehoslovacă din anii 1980, iar în toamna anului 1989 numele lui Václav Havel nu le era necunoscut. Ascultarea la radio a transmisiilor în direct ale demonstrațiilor de la Praga și Bratislava din 17 noiembrie 1989 a dat românilor speranțe în schimbarea regimului. În același timp, cehii și slovacii din epoca „normalizării” au urmărit evenimentele din România, constatănd degradarea de la o zi la alta a nivelului de trai, a regimului politic, iar în 22 decembrie 1989 echipele de filmare și convoaiele cu ajutorare provenite din Cehoslovacia au fost printre primele ajunse în România.

Excurs cultural româno-ceh (cehoslovac) (ultimele cinci decenii)

În plan cultural, în ultimele patru-cinci decenii se remarcă efortul de traduceri ale unor opere ale literaturii cehe în România, respectiv ale celei românești în Cehoslovacia (Cehia). Aș remarca în primul rând numele lui Jaroslav Hašek, căruia i-au fost traduse câteva volume de proză și schițe și în primul rând *Aventurile bravului soldat Švejk în războiul mondial*, un adevărat bestseller în urmă cu patru-cinci decenii. Această carte a fost tradusă în limba română de Jean Grossu la 1956 (Hašek 1956) și a cunoscut în România șapte ediții.⁵ Alături de Hašek pot fi menționati scriitorii Karel Čapek, Milan Kundera (primele sale cărți erau citite în versiune franceză, în samizdat), Bohumil Hrabal, foarte populari printre cititorii din România. După 1989 au apărut mai multe traduceri din lucrări ale lui Václav Havel. În schimb, dintre traducerile românești în limba cehă l-aș remarca în primul rând pe Mircea Eliade (opera de istorie a religiilor, dar și romanele și nuvelele sale), tradus mai ales după 1989 și pe Mihai Eminescu, Zaharia Stancu, Tudor Arghezi, Eusebiu Camilar, traduși în anii 1960–1980.

---

⁵ Cartea a fost reeditată în anii 1958, 1964, 1971, 1988, 1993 și 2010.

Romano-Bohemica I

O notă specială merită filmografia cehă, mai ales „noul” val din anii 1960, foarte apreciat în România. Publicul românesc a cunoscut și apreciat, în măsura în care o permitea regimul comunist, filmele regizate de Miloš Forman, Věra Chytilová sau Jiří Menzel; nu a fost necunoscut nici numele scenaristului Bohumil Hrabal. De aceeași apreciere s-au bucurat în anii 1980 serialele-cult *Arabela* sau *Ambulanța* [Sanitka].

După 1989, raporturile dintre cele două țări s-au normalizat, dezvoltându-se relațiile politice, economice și comerciale, alături de cele culturale, iar în momentul divizării Republicii Federative Ceho-Slovace, România a fost printre primele state din lume care au recunoscut Republica Cehă drept stat suveran și independent (18 decembrie 1992).

Concluzii

Paginile de mai sus s-au dorit o introducere în problematica legăturilor istorice româno-cehe (cehoslovace), o serie de sondaje prin câteva subiecte de cercetare interesante: legăturile istorice româno-cehe din perioada medievală, legăturile culturale din secolul al XIX-lea și contribuția unor cehi la modernizarea societății românești, călătorii cehi în spațiul românesc și călătorii români în Țările Cehe, colonizările de comunități cehe în spațiul Banatului și al Transilvaniei etc. Nu trebuie neglijate legăturile diplomatice româno-cehe care se conturează și se construiesc gradual în timpul primului război mondial și în perioada imediat următoare. Arhivele diplomatice ascund încă numeroase documente și fonduri arhivistice de cercetat din această perspectivă. Nu în ultimul rând, lucrarea de față sondează legăturile româno-cehe din domeniul literaturii (în primul rând traducerile), teatrului, artelor plastice etc. Toate aceste incursiuni evidențiază marele potențial al legăturilor româno-cehe nu numai în trecut, ci și în viitor.

Bibliografie

- Boia, Lucian, *Relationships between Romanians, Czechs, and Slovaks (1848–1914)*, Ed. Academiei R.S.R., Bucureşti 1977.
- Brătescu, Gheorghe, *Doctorul Iacob Felix, savantul și înfăptuitorul*, Ed. Viața Medicală Românească, Bucureşti 2004.
- Brodel, Erwin G., *Relațiile Societății de Medici și Naturaliști din Iași cu lumea științifică europeană în primele decenii de activitate*. Teză de doctorat (Rezumat), Universitatea de Medicină și Farmacie "Gr. T. Popa", Iași 2010.
- Bugeanu, Dan, "Concepția lingvistică a lui Alexandru Cihac", in: *Limba română*, 3, XVI /1967, p. 225–236.
- Campus, Eliza, *Mica Înțelegere*, Ed. Științifică, Bucureşti 1968.
- Campus, Eliza, *Din politica externă a României. 1913–1947*, Ed. Politică, Bucureşti 1980.
- Caragiale, Ion Luca, *Hřich a jiné novely*, přel. F. K. Hlaváček, F. Šimáček, Praha 1895.
- Caragiale, Ion Luca, *Trei novele de I. L. Caragiale*, přeložil, fonetickou transkripcí, pozn. a slovníkem opatřil dr. Vladimír Buben, Česká grafická unie Praha 1921.
- Caragiale, Ion Luca, *Ztracený dopis. Veselohra o čtyřech dějstvích*, přel. J. Staca a Otakar Hink, Česká grafická unie, Praha 1931.
- Cihac, Alexandru, *Dictionnaire d'étymologie daco-romane*. I. *Éléments latins comparés avec les autres langues romanes*. II. *Éléments slaves, magyars, turcs, grecs-moderne et albanais*, Ludolphe St. Goar Frankfurt am Main 1870–1879.
- Dan, Mihail P., *Cehi, slovaci și români în veacurile XIII–XVI*, Tiparul Tipografiei "Progresul", Sibiu 1944.
- Dan, Mihail P., *Sub flamura Taborului*, Ed. Tineretului (ed. a 2-a 1964), Bucureşti 1959.
- Felix, Iacob, *Tractat de hygiена publică și poliția sanitără 1–2 (Tractat de hygiена publică și poliția sanitără; Boalele și bolnavii)*, Tipografia Ion Weiss, Bucureşti 1870.
- Felix, Jiří. *Relațiile ceho-române în date*, Česko-rumunská společnost Asociația Cehia-România, Praha 2002.

Romano-Bohemica I

Felix, Jiří, *Ohlédnutí. Privire în urmă*, Česko-rumunská společnost. Asociația Cehia-România, Praha 2010.

Felix, Jiří – Skála, Milan, *Strahovský opat Metod Zavoral a Rumunsko*, Česko-rumunská společnost – Královská kanonie premonstrátů na Strahově, Praha 2003.

Filimon, Nicolae, *Escursiuni în Germania meridională. Nuvele*, postfață și bibliografie de Paul Cornea, Ed. Minerva, București 1984.

Friedberg-Mírohorský, Emanuel Salomon. *Po Dunaji do Rumunska: paměti na vojenský pobyt v knížectví valašském r. 1856*², Frant. Bačkovský (ed. a 3-a 2002), Praha 1916.

Hasdeu, Bogdan Petriceicu, "O pagină din istoria tiparului la Români în secolul XVI", in: *Columna lui Traian*, VII, 1876, p. 193–213.

Hašek, Jaroslav, *Peripețiile bravului soldat Švejk în războiul mondial 2*, traducere de Jean Grossu și Al. O. Teodoreanu, ilustrații de Josef Lada, Ed. de Stat pentru Literatură și Artă, București 1956.

Iarnik, Ioan Urban – Bârseanu, Andreiu, *Doine și strigături din Ardeal*, Edițiunea Academiei Române, Tipografia Academiei Române (Laboratori Români), București 1885.

Ionescu-Nișcov, Traian, *Relații social-culturale ceho-române (epoca modernă)*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca 1981.

Iorga, Nicolae, *Roumains et Tchécoslovaques*. Résumé de trois conférences faites à l'Université de Prague en 1923, Orbis, Praha 1924.

Iorga, Nicolae, *Oameni cari au fost*, 4 vol., Fundația pentru Litere și Artă „Regele Carol al II-lea”, București 1934–1939.

Jarník, Jan Urban, *Corespondență I-II*, Traian Ionescu-Nișcov (ed.), Ed. Minerva, București 1980–1983.

Jarník, Ioan Urban – Jarník, Hertvik, *Relațiunile româno-cehoslave din trecut și viitor: conferința ținută în sala Ateneului Român în ziua de 7 Maiu 1919*. Cu o prefată de N. Iorga, Tipografia Cultura Neamului Românesc, București 1919.

Kopecký, Peter, "K slovensko/československo-rumunským vzťahom 1944–1948", in: *Historické Štúdie*, 45, 2007, p. 11–21.

Macůrek, Josef, *Prameny k dějinám československým v archivech a knihovnách sedmihradských*, Královská česká společnost nauk, Praha 1925.

Mârza / Legăturile istorice

Macůrek, Josef, „Husitství v rumunských zemích“. Zvláštni otisk z *Časopisu Matice Moravské*, 51/1927. Brno 1927.

Macůrek, Josef, „Husitismul în România“, in: *Revista Iсторică*, XIV, 1928a, Bucureşti, p. 41–44.

Macůrek, Josef, *Slované v pojetí starších rumunských kronikářů*, Praha 1928 b.

Macůrek, Josef, *Rumunsko ve své minulosti i přítomnosti*, Orbis, Praha 1930.

Macůrek, Josef, *Zápas Polska a Habsburků o přístup k Černému moři na sklonku 16. století*, Filosofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 1931.

Macůrek, Josef, "Michael der Tapfere und die böhmisch-schlesische Stände am Ende des XVI Jahrhunderts", in: *Revista Iсторică Română*, 4, II/1932, p. 346–353.

Macůrek, Josef, *Valaši v západních Karpatech v 15.–18. století. K dějinám osídlení a hospodářsko-společenského vývoje jižního Těšínska, jihozápadního Polska, severozápadního Slovenska a východní Moravy*, Krajské nakladatelství, Ostrava 1959.

Macůrek, Josef, *Nicolae Iorga (život a dílo)*, Jiří Procházka (ed.), ITEM, Brno 2002.

Mârza, Radu, "Diplomatické vzťahy Valašska s Habsburgovcami na začiatku vlády Michala Chrabrého (1593–1598)", in: *Folia Historica Bohemica* XIX/1998, Praha, p. 37–57.

Mârza, Radu, "Istoria unui fals patriotic: „manuscripte cehe“ ale lui Václav Hanka", in *Identitate și alteritate. III. Studii de istorie politică și culturală. Omagiu profesorului Liviu Maior*, Nicolae Bocean – Sorin Mitu – Toader Nicoară (eds.), Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca 2002, p. 327–339.

Mârza, Radu, *The History of Romanian Slavic Studies. From the Beginnings until the First World War*. Translated from the Romanian by Leonard Ciocan. Romanian Academy – Center for Transylvanian Studies, Cluj-Napoca 2008.

Mârza, Radu, "Bartolomeus Kopitar and Josef Dobrovský on Romanians", in: *Transylvanian Review*, 1, XIX/2010, p. 107–120.

Miklosich, Franz, *Über die Wanderungen der Rumunen in den dalmatinischen Alpen und den Karpaten*, in Commision bei Carl Gerold's Sohn, Wien 1879.

Němcová, Bojena. *Bunica*. Tradusă din limba boemă de Urban Iarnik, Institutul tipografic (1923), Sibiu 1885.

Romano-Bohemica I

Neruda, Jan, *De la Praga la Paris și Ierusalim. Tablouri din străinătate*. Traducere, selecție și tabel cronologic de Helliana Ianculescu. Note de Radu Ianculescu. Ed. Minerva, București 2000.

Niederkorn, Jan Paul, *Die europäischen Mächte und der "Lange Türkenkrieg" Kaiser Rudolfs II. 1593–1606*, Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 1993.

Niederle, Lubor, *Slovanské starožitnosti I–II*, Bursík & Kohout, Praha 1902–1910.

Panaiteescu, Petre P., "Rolul lui Bogdan Petriceicu Hasdeu în slavistica românească", in: *Romanoslavica*, VI, 1962, p. 235–248.

Panaiteescu, Petre P., "Husitismul și cultura slavonă în Moldova", in: *Romanoslavica*, X, 1964, p. 275–288.

Petric, Aron (ed.), *Istoria României între anii 1918–1981. Manual universitar*, Ed. Didactică și Pedagogică, București 1981.

Pippidi, Andrei. *Mihai Viteazul în arta epocii sale*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca 1987.

Randa, Alexander, *Pro Respublica Christiana. Die Walachei im "Langen" Türkenkrieg den katholischen Universal-mächte (1593–1606)*, Societatea Academică din Roma, München 1964.

Rebreanu, Liviu, *Les obesených. Román ze světové války*. Z rumunštiny se schválením autorovým přeložila Marie Kojecká-Karásková. Šolc a Šimáček, Praha 1928.

Retegan, Mihai, 1968. *Din primăvara până în toamnă, schiță de politică externă românească*, Ed. RAO, București 1998.

Rusu, Dorina N., *Membrii Academiei Române. 1866–2003. Dicționar*. Cu un cuvânt înainte de Eugen Simion. Ediția a 3-a, revăzută și adăugită. Ed. Enciclopedică – Ed. Academiei Române, București 2003.

Šafařík, Pavel Josef. *Slowanské starožitnosti. Oddíl dějepisný*, České museum, tiskem Jana Spurného, Praha 1837.

Vlahuță, Alexandru, *Z Rumunská malebného*. Přel. Karel Drož. J. Otto, Praha 1914.

Bibliografie web

Goția, Dorin, "Abatele Zavoral și răniții români de la Strahov", in: *Anuarul Institutului de Istorie „George Barbuțiu” din Cluj-Napoca, Series Historica*, XLII, 2003, cf. <http://www.history-cluj.ro/Istorie/anuare/AnuarBaritHistorica2003/Gotia.htm> (accesat august 2011).

History of Czech-Romanian relations, http://www.mzv.cz/bucharest/en/bilateral_relations/index.html (accesat august 2011).

Polní podmaršálek, 2006. Polní podmaršálek Emanuel Salomon svobodný pán z Friedbergu-Mírohorský, <http://forum.valka.cz/viewtopic.php/p/183148> (accesat august 2011).

Preda, Sânziana, 2008. Biografii exemplare în comunitățile de cehi din zona Banatului, http://www.banaterra.eu/romana/files/preda_sanziana_cehii_din_banatului.pdf (accesat august 2011).

Romano-Bohemica I

Key-words

Romania, Czechoslovakia, Czech Lands, Czech and Romanian literature, literary translations, diplomacy, Little Entente, 1968, sovietization

Abstract

Historical, Cultural and Diplomatic Romanian-Czechoslovak Relations

The paper tries to collect the historical data on the Romanian-Czech relations and to analyze them in the attempt of creating a micro-monograph on the topic. At the very beginning, the author underlines the differences between Czech and Czechoslovak, Czech history and Czechoslovak history, noticing that until the 20th century the Romanian-Czech connections were more or less accidental (Romanian shepherds' colonisation in Moravia, Slovakia, Silesia, Galicia, southern Poland; diplomatic contacts between Michael the Brave and Rudolf II; Czech colonisation in Banat during the 19th century; Czechs active in Romania; connections between Romanian and Czech literature). The Romanian-Czech relations are most intense after World War I, because both peoples were building national states on the ruins of Austro-Hungary. In 1919–1921, Romania and Czechoslovakia established a complex system of diplomatic relations and organized a successful regional alliance together with Yugoslavia (the Little Entente). After World War II, both Romania and Czechoslovakia fell under Soviet occupation and long-term domination.

The paper is not a mere reconstruction and collection of historical data, but also analyzes cultural facts, mentalities, common tendencies and differences too.

Dr. Radu Mârza
Facultatea de istorie și filosofie
Str. Kogălniceanu 1
400 084 Cluj
rmarza@yahoo.com

Komunikační strategie v českém kulturním kontextu – na příkladu oslovování

Pavla Chejnová

1. Kulturní charakteristika České republiky, ovlivňující volbu komunikační strategie

Každá země má své vlastní zdvořilostní strategie a vlastní kritéria hodnocení, který typ chování je přijatelný a žádoucí. Hofstede (1999, 2001, 2003) popisuje čtyři základní kulturní charakteristiky, projevující se ve všech sférách dané společnosti: míra odstupu od autority, míra individualismu ve společnosti, míra maskulinity a míra tolerance rizik. Rozdílné typy chování v různých společenstvích vedou často ke zbytečným nedorozuměním a zapříčinují chybné interpretace jednání zúčastněných komunikantů.

V kulturách s malým odstupem od autorit lidé preferují spíše konzultativní a demokratický typ jednání. Lidé spolu jednají jako rovný s rovným bez ohledu na sociální status a formální pozici na společenském žebříčku. Podřízení mají právo jednat volně s nadřízenými, konzultovat vlastní názory, vznášet kritiku. Naopak v kulturách s větším odstupem od autorit podřízení akceptují paternalistický přístup nadřízených, respektují hierarchii založenou na formálních kritériích. Hofstede (2003) udává pro Českou republiku index 57 ze sta možných, řadí ji k zemím s větším odstupem od autorit. Dle mého vlastního výzkumu (Chejnová 2009) se však naše společnost pomalu přibližuje spíše k opačnému pólu. V komunikaci ale stále přetrvávají schémata typická pro komunikaci založenou na asymetrii mezi podřízenými a nadřízenými.

Romano-Bohemica I

V individualistických kulturách je důraz kladen na rozvoj osobnosti a uspokojení individuálních potřeb jednotlivce. V kolektivistických kulturách lidé sami sebe definují jako členy konkrétních skupin (rodina, profesní skupina, školní třída). Česká republika dosahuje indexu 58 ze sta, je tedy spíše individualisticky zaměřená. V komunikačních schématech se ovšem mohou vyskytnout pozůstatky kolektivistického uvažování.

V tzv. maskulinních kulturách jsou ceněnými hodnotami asertivita, soutěživost a materialismus. V tzv. femininních kulturách je naopak důraz kladen na kvalitu života a plnohodnotné mezilidské vztahy, v komunikaci se projevuje spíše kooperace než kompetice. Pro naši kulturu je typická maskulinita, Česká republika dosahuje indexu 57 ze sta, komunikanti se snaží volit strategie, které jim přinesou profit.

V kulturách, které se vyznačují velkými obavami z rizik, lidé preferují jasně vymezená pravidla a přesně strukturované požadavky. Naopak kultury s nízkým indexem v této kategorii preferují flexibilitu a neformálnost, v mnoha oblastech nevyžadují fixní předpisy. Zpravidla jsou také tolerantnější k odlišnostem jiných kultur. Česká republika dosahuje indexu 74, patří tedy mezi kultury s velkými obavami z rizik.

2. Pozitivní a negativní zdvořilostní strategie

Jedna z nejvlivnějších teorií zdvořilosti vychází z pojmu *tváře* (Brown – Levinson 1987; Watts 2003). *Tvář* je naše veřejné image, které prezentujeme okolnímu světu a doufáme, že okolí naši projekci našeho ega potvrdí. Tvář je vlastní každému člověku, má však různé podoby – záleží nejen na individualitě každého člověka, ale i na společenství, ze kterého pochází. Jsou společenství, kde se akcentuje spíše pozitivní tvář (například USA), a společenství založená na preferenci tváře negativní (například Japonsko).

Pozitivní tvář představuje touhu člověka po harmonii v interpersonálních vztazích, touhu být přijímán svým okolím, touhu po kladné odezvě jeho jednání, po souhlasu. Je spojena s příslušenstvím

Chejnová / Komunikační strategie

---

ke skupině, která sdílí určité hodnoty. Tíhne k intimnosti, familiaritě. S pozitivní tváří úzce souvisí *pozitivní zdvořilostní strategie*, kterých se využívá především v komunikaci s blízkými osobami, důvěrnými přáteli.

Negativní tvář bývá s pozitivní v neustálém rozporu. Negativní tvář je spojena s lidskou touhou po svobodě jednání. Každý člověk si přeje, aby mu nikdo nekladl překážky a aby nebyl k ničemu nucen. Negativní tvář souvisí s živočišným pudem teritoriality (právo na vlastní teritorium, majetek, ale i osobní svobodu). *Negativní zdvořilost* se projevuje především ve veřejné komunikaci, v kontaktu s cizími lidmi.

Tvář ovšem podléhá právě tak jako ostatní složky ideové struktury společnosti jistému vývoji. V současnosti pozorujeme především markantní změny v tzv. *negativní zdvořilostní strategii*. Jedná se *de facto* o formální projevy zdvořilosti v komunikaci, kdy je mezi komunikanty velká distance. Někteří mluvčí se snaží spíše o symetrickou komunikaci, odmítají zaujmít inferiorní pozici, i když by jim mnohdy z hlediska věkového či společenského příslušela. Omezují se formální způsoby oslobování a tzv. honorifikace (projevy úcty a respektu vůči komunikačnímu partnerovi). Volba jazykového kódu se může přiblížit až neformální komunikaci.

3. Metodologie výzkumu

V tomto článku budu prezentovat dílčí výsledky rozsáhlého výzkumu zaměřeného na celou oblast zdvořilosti. Výzkumu se zúčastnilo 300 respondentů (213 žen a 87 mužů) ve věku 17–35 let. Jednalo se především o studenty gymnázia, Pedagogické fakulty UK a učitele. Všichni respondenti měli češtinu jako mateřský jazyk. Výzkum byl proveden formou dotazníku o 50 otázkách s volnou tvorbou odpovědi. Respondentům byly prezentovány určité situace a jejich úkolem bylo napsat vlastní předpokládanou verbální (popřípadě neverbální) reakci. Na oblast oslobování bylo zaměřeno celkem 5 otázek. Výsledky byly převedeny i do procentuálních tabulek (viz příloha).

Zabývám se oslobováním v neformálním prostředí (rodina, partnerské vztahy, vrstevnické vztahy) i v prostředí formálním (vztah nadřízený –

Romano-Bohemica I

---

podřízený, institucionální typ interakce). Kneřová (NŘ 1995, s. 36) vymezuje oslovení takto: "Oslovení jsou ta slova a slovní obraty, které prostřednictvím zájmenných a jmenných forem a jejich možných kombinací vyjadřují sociálně vzniklou míru distance, moci, respektu a na druhé straně vztah soudržnosti mezi mluvčím a oslovaným partnerem v komunikačním aktu." V následující kapitole se tohoto vymezení přidržím, budu se zabývat převážně oslobováním jmenným. Výsledky interpretuji vzhledem ke kulturním specifikům naší země, uvedeným výše.

4. Oslobování rodičů

Jak jsem zjistila výše popsaným dotazníkovým šetřením, v intimní komunikaci v rodině se už vůbec nevyskytuje možnost vykání rodičům, z oslovení, která mladí lidé používají pro své rodiče, vyzáraje spíše vztah blízkosti (malá distance) a familiarity než respektu a inferiority mluvčího. Převládá pozitivní zdvořilostní strategie. Drží se tradiční, dnes už neutrálně vnímané oslovení *tati, mami, tátó, mámo*, časté jsou i ještě neformálnější varianty *mamčo, mamko, tat'ko, mamí, tatí*. Několik respondentů uvedlo, že rodiče většinou neoslovují, použijí pouze neformálního pozdravu (*nazdar, čau, ahoj, zdravím vás*). Důvodem může být snaha vyhnout se stereotypnímu typu oslovení a zároveň neochota užívat příznakový typ oslovení (familiární, či naopak příliš knížní), které by nemuselo plně odpovídat vztahové rovině, na níž se komunikanti nacházejí. Existuje však i početná skupina respondentů, která v hovoru ráda prezentuje možnost symetrie, rodiče staví do pozice kamaráda, distance mezi komunikanty je malá. Nemyslím si však, že by takový typ oslovení nutně znamenal malou míru respektu, spíše zdůrazňuje pozitivní vztah mezi komunikanty (*tat'uldo, tat'ulínu, mamuško, mamíčku, tatíku, mamíku, mamuško, mamochu, mamošku, madr, mamobabo, mamá, papá*). V některých případech překračuje tato tendence meze očekávání, oslovení jsou substandardní, užívaná častěji v heterogenních kamarádských skupinách (*Micko, pupíku, bodlino, babyko, vole*). Taková oslovení jsou ale spíše záležitostí intimně rodinnou, domnívám se tedy, že

Chejnová / Komunikační strategie

---

jejich výskyt by mohl být i vyšší, ale respondenti se zdráhali je uvést. Formální *matko, otče* je velmi ojedinělé, užívané pravděpodobně s nadsázkou. Vyskytlo se i oslovení *babičko, dědečku*, které je spojeno s novou rolí prarodičů. Toto oslovení by bylo jistě frekventovanější u jiných věkových skupin, majících vlastní děti.

Oslovování v dopise se v mnoha případech od oslovování v rozhovoru neodlišuje (*mami, tati, mamko, taťko, mámo, tátó*). V dopisech jsou pisatelé na oslovení opatrnější, příliš familiární varianty jsou nahrazeny klasickým oslovením *milá maminka, milý tatínku, milí rodiče, drazí rodiče*, nejodvážnější variantou je *milí starouškové*. Někteří dotazovaní uvádějí souhrnné familiérní oslovení obou rodičů v dopise (*milí rodičové, milé rodičovstvo*), taková oslovení ale působí do jisté míry příznakově.

5. Oslovování vrstevníků

Kreativita zvláště mladých lidí se může naplno projevit při oslovování spolužáků a kamarádů. Tyto skupiny jsou zpravidla heterogenní, spjaté společnými zájmy a společnými zážitky. Distance mezi komunikanty je malá, postavení z hlediska podřízenosti a nadřízenosti se neprojevuje či je přítomno pouze latentně. Uplatňuje se pozitivní zdvořilostní strategie. V tomto typu interakce jsou oblíbené přezdívky a domácké varianty křestních jmen. Pro jednu osobu pak nemusí existovat jen jeden typ oslovení, ale více různých kombinací, vzniklých příležitostně a vztahujících se ke konkrétním zážitkům.

Hypokoristika obsahuje často příznakové skupiny hlásek (ňď, ťo, lč), časté je změkčování a zkracování slov (*Báro, Jú'o, Kát'o, Leň'd'o, Žaň'd'o, Edy, Pepo, Pájo, Helčo, Lubo, Pát'o, Teri, Lin, Lindí*), užívání dlouhých vokálů (*Pepí, Nadí, Kačí*). Dívky užívají často i deminutiv (*Májuško, Barunko, Ivošku, Janičko, Maruško*). Drží se i klasická přípona -uš (*Jituš, Baruš*) a žertovné -idlo (*Martidlo*).

Přezdívky jsou často metaforicky přenesené názvy živočichů (*Kočko, Kotě, Bestie, Tučňáku, Vřešťáne, Ještěrko, Krtek, Kuku, Příšerko, Drákus, Mlok*),

Romano-Bohemica I

---

neologicky vytvořené názvy živočichů (*Slinta tupá*) či názvy jídel (*Roštěnko, Šunko*). Etymologie ostatních přezdívek je pro veřejnost nesrozumitelná (*Diblo, Žd'upane*).

Řídce se vyskytlo i obecné oslovení *kamaráde*, *kámoši*, oslovení *vole* ztrácí patrně vlivem rozšíření u dřívějších generací zamlada v současnosti příznivce. Na akademické půdě a v pracovním kolektivu se rozšířuje oslovení *kolego*, *kolegyně*, žertovně *budoucí učiteli*. Několik respondentů své spolužáky spíše neoslovuje, pouze užije neformálního pozdravu (*čau, čus, ahojky, zdar*) či jiného kontaktního prostředku (*hej, hele*).

Oslovování v dopise se příliš neodlišuje, před vlastním oslovením se může vyskytnout adjektivum *milý, milá, drahý, drahá*.

6. Oslovování v partnerských vztazích

Podobně kreativní je i oslovování v partnerských vztazích, i když zde je menší míra žertovnosti, spíše je vyjádřen láskyplný vztah. Téměř třetina respondentů a respondentek partnera oslovuje jeho křestním jménem. Motivací zde může být manifestace respektu a úcty, pro niž se hypokoristika příliš nehodí. Vztah je založen na vzájemné blízkosti, ale vztah podřízenosti a nadřízenosti je vždy individuální, nelze tedy nic zobecnit. Zdrobněliny jsou rovněž velmi časté, zvláště rády je používají mladé dívky (*Potroš, Sebos, Jájo, Ivu, Milu, Péti, Petinko, Mili, Bertíku, Juří, Bobí, Tomí, Pavlí, Bedříšku, Papušo, Paké, Matýsku*). U mužů se naopak oslovení deminutivem křestního jména příliš často nevyskytuje.

Přezdívky jsou i zde často založeny na zvířecích metaforách (*Zvířátko, Kotě, Kocoure, Kočičko, Myško, Koloušku, Myšáku, Mačko, Velbloude*), zvířata však vyvolávají pozitivní konotace hezkosti a mazlivosti. Pozitivní konotace vyvolávají i další oslovení (*Šmudlíčku, Srdíčko, Sluníčko, Jablko, Květinko, Dušinko, Drobečku, Princezničko, Skřítka*), z nichž některá lze užít pro obě pohlaví. Z obliby nevycházejí oslovení založená na eroticky atraktivních částech těla zvířecího i lidského (*Pusinko, Puseno, Puslintíčku, Pupíčku*,

Chejnová / Komunikační strategie

Čumáčku, Hubičko). Některá oslovení využívají principu žertování, kdy označují skutečnost na první pohled negativní (*Blbečku, Pišivore, Zloune, Blbinko*), či jsou alespoň expresivní a nelibozvučná (*Člobrdo, Žlabavičko, Mišpule*). Tradiční *miláček* a *brouček* si drží svou stálou pozici oblíbenosti. U dívek a žen se objevuje i oslovení, reprezentující skutečný či žádoucí rodinný vztah (*muži, manželi, tátó, tatínku, mužíčku*). U mužů se tento typ oslovení neobjevil. Ti dávají přednost klasickým oslovením *lásko, lásečko, lásenko*. Míra deminutivizace je zde opravdu značná.

7. Oslolování nadřízených

Dostáváme se k formálním situacím a formálnímu oslolování. Ukázalo se, že v oficiálních interakcích zůstávají Češi tradicionalisty. Při kontaktu s nadřízeným (u většiny respondentů se jednalo o školské prostředí) je míra distance velká, vztah nadřízený – podřízený velmi zřetelný, mocenská pozice, status a strukturální autorita má velký vliv. Uplatní se zdvořilost negativní (Nekvapil –Neustupný 2005). Převažuje oslovení typu *pane + titul* (*pane doktore, inženýre, docente, profesore*) a ženská varianta *paní + titul* (*paní doktorko, profesorko*). Na druhém místě je oslovení typu *pane + funkce* (*pane řediteli, učiteli, vedoucí, rektore*), *paní + funkce* (*paní ředitelko, zástupkyně, vedoucí*) s přechýlenou variantou. Je tedy zřejmé, že podřízený se snaží o užívání formálních prostředků, reprezentujících vliv a status nadřízeného. Takovéto oslovení je dokonce v některých institucích (akademická půda a škola k nim patří) pokládáno za jediné přijatelné, a tudíž i bezpříznakové. K takovému typu oslovení samozřejmě patří neodmyslitelně i vykání a případně další zdvořilostní projevy.

Tykání a oslovení nadřízeného křestním jménem se vyskytuje pouze ojediněle a týká se pouze individuálního vztahu dvou konkrétních osob. Tykání vedoucímu od celého pracovního týmu je v České republice velmi neobvyklé, je běžné zatím pouze u zahraničních společností (např.

Romano-Bohemica I

---

v soukromých jazykových školách vlastněných cizinci). Zaznamenala jsem i oslovení *pane, paní* + příjmení, motivací pro užívání bude patrně snaha vyjádřit respekt v případě, že nadřízený nemá titul či snadno pojmenovatelné pracovní zařazení.

Pětina dotazovaných se přímému oslovení nadřízeného vyhýbá, pravděpodobně si nejsou jisti, která varianta by byla nejvhodnější. V písemném styku pak naprostot převažuje varianta *vážený pane, paní* + titul či funkce.

8. Oslovování úředních osob

Větší potíže mohou nastat při oslovování neznámého úředníka či úřednice. Stav distance je značný, ale role nadřízenosti a podřízenosti není plně specifikována. Pro českého občana je přijatelnější zaujmout pro tento typ interakce přechodně pozici podřízenou, do níž se staví jako ten, který něco potřebuje. Mluvčí nezná zpravidla příjmení ani titul úředníka, přesto mu ale musí dát najevo úctu. Nadpoloviční většina respondentů se oslovení raději vyhne a přejde rovnou k věci (*Dobrý den, potřeboval bych...*). Třetina respondentů uvede neutrální *pane, paní*. Ostatní se pokusí zjistit informace o úředníkovi a korektně ho oslovit příjmením, titulem či funkcí (*pane úředníku, pane inženýre, paní referentko, paní sekretářko*). Příjmení se může vyskytnout i v nominativu, i ve vokativu, záleží na konkrétních okolnostech. Objevují se i lichotivé varianty *mladá paní, slečno, madam*.

V písemném styku se objevuje standardní *vážený pane, vážená paní* (eventuálně funkce, titul, příjmení), ale ojediněle se setkáme i s málo frekventovanými typy bez oslovení či s oslovením celé instituce, nikoliv jednotlivce.

9. Oslovování ve vztahu ke kulturní charakteristice České republiky

Ve formálním styku, tedy v situacích, kdy se uplatňuje negativní zdvořilost, se v komunikaci stále vyskytuje jazykové prostředky,

Chejnová / Komunikační strategie

---

charakteristické pro kultury s velkou distancí od autorit, tj. hlavně oslovení titulem či pracovní funkcí, zvláště pokud se jedná o funkci prestižní. Tato tendence je vidět hlavně v oslovení nadřízeného, tedy v typicky asymetrické komunikaci, ale i v oslovování neznámých úředních osob, kdy se mluvčí automaticky staví do podřízené pozice. I přes společenské změny si oslovování nadřízených a institucionální interakce zachovává tradiční podobu, vykání je obligatorní, převažuje oslovení *pane, paní + titul či funkce*.

Vývoj směřující k individualismu se na institucionální úrovni projevuje minimálně, *de facto* pouze u určitého typu společnosti se zahraničním vedením. V osobním kontaktu je tendence k individualismu patrnější, v neformálních situacích, kde figuruje především pozitivní zdvořilost, jsou komunikanti kreativnější. Kreativita se pak projevuje nejvíce mezi vrstevníky, v partnerských a rodinných vztazích jsou komunikanti konzervativnější. V oslovení rodičů nedošlo k velkému posunu, oslovování rodičů křestními jmény si u nás oblibu zatím nezískalo. I ve vztahu k rodičům můžeme ovšem pozorovat větší míru symetrie a menší distanci mezi komunikanty.

Ač je pro naši kulturu charakteristický mužský princip komunikace a vyšší míra soutěživosti, ve formální komunikaci se neprojevuje snaha mluvčího získat nadřazené postavení, oslovením dávají komunikanti najev spíše úctu. Je ovšem pravděpodobné, že neuvedení akademického titulu ve společnosti, kde je tento typ oslovení konvencionalizován, by bylo příznakové a mohlo by být pochopeno jako urážka, což by znemožnilo mluvčímu naplnit své komunikační cíle. Genderové rozlišení se uplatňuje pouze v oslovování partnera / partnerky, kdy komunikanti volí oslovení genderově specifické (*princezničko x pišišvore*). Ženy volí často deminutivizované varianty, nesoucí s sebou pozitivní konotace. Někdy jsou voleny i varianty žertovné, typické pro pozitivní zdvořilostní strategii.

Velká míra obav z rizik se projevuje především v rámci formálních vztahů, kdy komunikanti volí negativní zdvořilostní strategii. Projeví se to volbou tradičních konvencionalizovaných oslovení titulem a pracovním zařazením, mluvčí neporušuje vztá komunikační schémata, aby nijak neohrozil interakci.

Romano-Bohemica I

Literatura

- Brown, P. – Levinson, S., *Politeness. Some Universals in Language Usage*, Oxford University Press, Oxford 1987.
- Hofstede, G., *Cultural dimensions*, 2003, dostupné z <http://www.geert-hofstede.com/>.
- Hofstede, G., *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions and Organizations Across Nations*, Sage, Thousand Oaks, CA 2001.
- Hofstede, G., *Kultury a organizace. Software lidské mysli. Spolupráce mezi kulturami a její důležitost pro přežití*, UK, Praha 1999.
- Hofstede, G. – Pedersen, P. B. – Hofstede, G. J., *Exploring Culture. Exercises, Stories and Synthetic Cultures*. Intercultural Press, Yarmouth 2002.
- Chejnová, P., „Kulturní specifika České republiky z pohledu studentů PedF UK“, in: *Pedagogická orientace*, 1, 19/2009, s. 47–55.
- Kneřová, M., „Ke způsobům oslovování v mluvených projevech“, in: *Naše řeč*, 78/1995, s. 36–44.
- Nekvapil, J. – Neustupný, J. V., "Politeness in the Czech Republic: Distance, Levels of Expressions, management and Intercultural Contact", in: L. Hickey – M. Stewart (eds.), *Politeness in Europe*, Multilingual Matters, Clevedon 2005, s. 247–262.
- Watts, R J., *Politeness*, Cambridge University Press, Cambridge 2003.

Chejnová / Komunikační strategie

Příloha

1. Jak oslovujete své rodiče při rozhovoru, jak v dopise?

Při rozhovoru:

mami, tati	49 %	
mamko / mamčo, taťko	15 %	
bez oslovení	9 %	
maminko, tatínku	8 %	
familiární varianta odvozená od slov máma, tátá	7 %	mamá, papá / mamí, papí / taťuldo / taťulínská / mamuško / mamíčku / tatíku, mamíku / mamuše / mamochu / mamošku / madr / máti / matinko / muti / maminečko
mámo, táto	5 %	
odkaz na stutus prarodiče	2 %	babičko, dědečku / mamababo / staříci / babyko
mamí, tatí	2 %	
matko, otče	2 %	
atypické familiární oslovení	1 %	vole / bodlino / Micko / pupíku

V dopise:

mami, tati	36 %	
milá maminka, milý tatínská	14 %	
mamko, taťko	12 %	
oslovení obou rodičů - familiární	11 %	(nazdar, ahoj) rodino / rodinko, milé rodičovstvo, drazí rodičové, milí starouškové, moji milí, (ahoj) všichni, babičko, dědečku
bez oslovení	9 %	
bez odpovědi	7 %	
oslovení obou rodičů	6 %	drazí rodiče, milí rodiče
táto, mámo	4 %	
otče, matko	1 %	

Romano-Bohemica I

2. Jak oslovujete své přátele (spolužáky) při rozhovoru, jak v dopise? (oslovování při rozhovoru se shoduje s oslovováním v dopise, součástí oslovení v dopise je pozitivně expresivní adjektivum milý, drahý)

křestním jménem (vokativ)	41 %	
hypokoristikem	25 %	Báro, Jíťo, Káťo, Leňďo, Žaňďo, Edy, Pepo, Pájo, Helčo, Lubo, Páťo, Maruško, Teri, Lin, Lindi, Májuško, Pepí, Ivy, Nadí, Martidlo, Kačí, Ivošku, Olčo, Jiřochu, Barunko, Jituš, Baruš, Jendo, Pepčo, Janičko
bez oslovení	21 %	
přezdívkou	10 %	Šunko, Bárbí, Slinto tupá, Kočko, Bestie, Tučňáku, Mloku, Vřešťane, Kotě, Bábovko, Ještěrko, Příšerko, Diblo, Korbino, Krtek, Roštěnko, Hombré, Žďupane, Kuku, Drákus, Prťko, Suríko
obecné oslovení	3 %	vole, kamaráde, kámoši, kolego, budoucí učiteli

3. Jaké oslovení užijete při ústním a písemném styku s úředníkem, úřednicí?

V ústním styku:

bez oslovení	57 %	
pane, paní	25 %	
pane, paní + příjmení	9 %	
pane, paní + titul, funkce	8 %	pane úředníku, pane inženýre, paní referentko, paní sekretářko
pane / pozitivně laděné oslovení pro ženu	1 %	madam, slečno, mladá paní

Chejnová / Komunikační strategie

V písemném styku:

vážený pane, vážená paní	63 %
bez oslovení	15 %
vážený pane, vážená paní + titul, funkce	13 %
vážený pane, vážená paní + příjmení	9 %

4. Jak oslovíte nadřízeného v ústním a písemném styku?

(v písemném styku se oslovení neliší, součástí oslovení je v případě formálního vztahu mezi komunikanty adjektivum **vážený**)

oslovení titulem	37 %	pane doktore / inženýre / docente / professore, paní doktorko / profesorko
oslovení funkcí	29 %	pane řediteli / učiteli / vedoucí / pane rektore, paní ředitelko / zástupkyně / vedoucí
bez oslovení	19 %	
pane, paní + příjmení	8 %	
křestní jméno + tykání	5 %	
neformální oslovení funkcí	2 %	pane šéfe, paní šéfová, pane kolego

Romano-Bohemica I

5. Jaké oslovení máte pro svého partnera?

přezdívkou	23 %	Zvířátko, Pusinko, Šmudlíčku, Srdíčko, Pupíčku, Kocoure, Kotě, Kočičko, Puslintíčku, Skřítku, Člobrdo, Blbečku, Žlabavičko, Mišpule, Zloune, Myško, Koloušku, Slunko, Sluníčko, Kobliho, Myšáku, Pišto, Šmoulo, Čumáčku, Čumáku, Tuťánku, Jablko, Hubičko, Blbinko, Mrně, Květinka, Mimi, Herr, Puseno, Pišištore, Mačko, Drobečku, Holka, Dušinko, Princezničko, Velbloude, Zlato, Zlatíčko
krestním jménem ve vokativu	22 %	
hypokoristikem	20 %	Petroš, Seboš, Jájo, Ivu, Milu, Marunko, Péti, Petinko, Mili, Bobíšku, Bertíku, Juří, Bobí, Tomí, Pavlí, Bedříšku, Papušo, Paké, Matýšku
miláčku	9 %	
bez oslovení	8 %	
broučku, beruško	8 %	
lásko	5 %	lásko, lásečko, lásenko
můj milý, drahý	3 %	můj drahý, milý / mon amour, mon cheri
odkaz na rodinný vztah	2 %	muži, manželi, táto, tatínku, mužíčku

Chejnová / Komunikační strategie

Key words

politeness principle, cultural characteristic of the Czech Republic, communicative strategy, positive politeness strategy, negative politeness strategy

Abstract

The topic of this article are communicative strategies in the Czech Republic based on Czech national cultural characteristic (power distance index, individualism, masculinity and uncertainty avoidance index). I am presenting an empirical study based on a research. The method used was a questionnaire. Five questions were centred on the forms of addressing. The informants were asked to write their presumptive verbal reaction. The data were also quantified.

PhDr. Pavla Chejnová, Ph.D.
Odborná asistentka Katedry českého jazyka
Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta
M. D. Rettigové 4, Praha 1, 116 39
pavla.chejnova@pedf.cuni.cz

Romano-Bohemica I

[blank page]

Český Banát – vymírající komunita, nebo oblast s perspektivní budoucností?

Iva Blümelová

Tento článek vychází z mé bakalářské práce s názvem „Český Banát - vymírající komunita, nebo oblast s perspektivní budoucností?“, kterou jsem obhájila v červnu roku 2010 na Karlově univerzitě v Praze.

Území Banát (Banat německy, rumunsky, srbsky a Bánság maďarsky) (Kósa-Filep 1975, s. 63, in Békési 2001, s. 126) je geografický termín používaný teprve od 18. století. Území je specifické svou polohou příslušející do území tří státních celků (Rumunska, Srbska a Maďarska). Na severu je ohraničeno řekou Mureş, na západě Tisou, na jihu Dunajem a Karpaty na východě.

Na jihu oblasti poblíž Dunaje žije v šesti typicky českých obcích početná česká komunita. Tato oblast se nazývá český Banát, zabírá rozlohu téměř 25 kilometrů na šířku a 50 kilometrů na délku. Jedná se o nejzachovalejší českou komunitu mimo území ČR. Po více než 180 let si tato komunita udržela český jazyk, tradice, zvyky i způsob života. I když mnozí krajané dnes již česky nemluví, uchovávají si povědomí sounáležitosti s českým národem a s kulturou svých předků. Místní lidé jsou skromní, uctiví a pracovití. Velkou roli zde hraje i náboženství. Po změně režimu v roce 1989 se situace mění, mnoho obyvatel odchází do rumunských měst nebo zpět do České republiky. V Banátu je všeobecně známé rčení: „Za chlebem jsme přišli, za chlebem odcházíme.“

Situace v Čechách na konci 18. století nebyla nijak příznivá. Marie Terezie a Josef II. zavedli mnoho reforem. Toto období s sebou přineslo i pokrok v zemědělské technice a v hospodářských systémech

Romano-Bohemica I

---

při obdělávání zemědělské půdy. Drobná hospodárství ale hospodařila beze změny a přestávalo se jím dařit. Konec 18. a počátek 19. století se stal také obdobím neúrody. Mnoho rolníků se zadlužilo a přišlo o veškerý svůj majetek. Další katastrofa přišla v roce 1811 – státní bankrot. Ve městech vznikaly první manufaktury. Zároveň rostla skupina chudých pracovníků, kteří byli závislí na svých bohatých mistrech. Toto všechno jsou důvody, proč nespokojení lidé hledali lepší podmínky pro život.

Když nespokojeným obyvatelům nabídl pan Magyarly, obchodník se dřevem, pocházející z Oravice, lepší život, mnoho desítek rodin neváhalo. Slíboval přidělení půdy, osvobození od vojenské služby, roboty a daní. Čeští obyvatelé museli nejprve pěšky do Vídně, odkud pokračovali po Dunaji do Rumunska. Místo slíbené půdy bylo celé území zalesněno a pro osadníky nebylo připraveno žádné bydlení. Roku 1823 byla založena první česká obec Svatá Elisabeta (Elisabethfeld), která později kvůli nedostatku vody zanikla. Další obec, Svatá Helena, byla s největší pravděpodobností založena v letech 1824–1825. Obě údajně dostaly svá jména podle Magyarlyho dcer. Magyarly v roce 1827 zrušil těžbu dřeva a čeští osadníci v nouzi požádali o přijetí do 13. rumunsko-banátského pohraničního okruhu.

Druhou vlnu české migrace organizovaly rakouské vojenské úřady v letech 1827–1828 za účelem zajištění pohraničníků do neobydleného území. V této době byly založeny podle vojenských strategických plánů další české obce: Bígr, Eibenthal, Rovensko, Šumice, největší česká obec Gernik a také obce Frauenwiesen (Frauvízn, Poiana Muierii), která v 60. letech 19. století zanikla. Celkem bylo založeno dvanáct obcí, dnes jich můžeme v českém Banátu navštívit pouze šest.

Čeští kolonisté pocházeli z různých oblastí Čech: Pardubicka, Královéhradecka, Chrudimska, Jaroměřska, Domažlicka, Plzeňska, Klatovska, z okolí Prahy, Berounska, Hořovicka, Slánska, Českobrodská, Kouřimská a Příbramska, ale také z Kolínska a Kutnohorská. Ve druhé polovině 19. století se české komunity usadily také v několika obcích na západě Rumunska a sekundární migrací odcházely do menších měst jako je Oršava nebo Nová Moldava, ale také např. do Aradu nebo Temešváru.

Blümelová / Český Banát

Počet obyvatel v českém Banátu od počátku osídlení stoupal. Oblasti nebyly výrazně ovlivněny světovými válkami a před druhou světovou válkou zde byl počet obyvatel největší v historii českého osídlení. V obcích, které leží převážně v údolích mezi kopci, docházelo pozvolna k přelidňování a nedostatku zemědělské půdy.

Po skončení druhé světové války po roce 1945 došlo k přelomové situaci. Z českého pohraničí byli odsunuti Němci a česká vláda vyzvala všechny Čechy v zahraničí k návratu do vlasti. Vládním nařízením ze dne 28. května 1946 bylo uloženo Ministerstvu sociální péče, aby organizovalo reemigraci Čechů a Slováků v cizině. Banát opustilo mnoho obyvatel českého původu, ale zároveň došlo k výraznému zlepšení sociálních podmínek.

Nicolae Ceaușescu získal velký vliv v Rumunsku v roce 1965, stal se prvním tajemníkem Komunistické strany Rumunska. V roce 1967 byl zvolen předsedou Státní rady a plnil faktickou funkci prezidenta. Až v roce 1974 byl vytvořen post prezidenta, kterým se stal Ceaușescu (Životopisy online, 28. 4. 2010).

Obyvatelé, kteří se rozhodli v Banátu zůstat, poznali následující roky krutou vládu Nicolae Ceaușesca, který se v roce 1965 stal prvním tajemníkem Komunistické strany Rumunska a v roce 1974, kdy byl vytvořen post prezidenta, převzal i tuto funkci (Životopisy online, 28. 4. 2010).

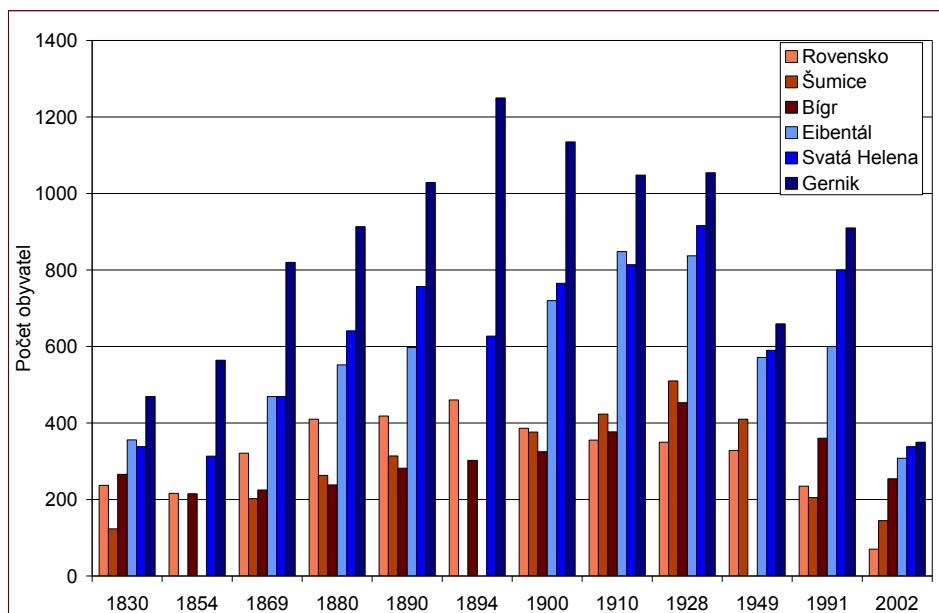
Byl vydán zákaz vystěhovalectví i výcestování a povinně se platily vysoké odvody v dávkách. Všichni museli pracovat ve státní službě. Legálně nesměli být zemědělci, ale zemědělská družstva v oblasti Banátu nemohla z praktických poměrů horské krajiny vzniknout. Jediná možnost jistého výdělku byla v dolech. Šlo o práci nebezpečnou jak fyzicky, tak zdravotně.

Na konci roku 1989 byl komunistický režim Nicolae Ceaușesca svržen. Tento prezident si během své vlády přeměnil Rumunsko na zemi se svou vojenskou diktaturou. Rostoucí míra nezaměstnanosti, modernizace a vidina lepšího života, to jsou hlavní důvody k odchodu mnoha českých krajanů zpátky do České republiky. Druhá vlna ještě pravděpodobně neskončila. Odcházejí zejména mladí lidé.

Romano-Bohemica I

V roce 1991 ve sledovaných obcích žilo 3110 obyvatel, při dalším sčítání v roce 2002 už pouze 1465, k české národnosti v Rumunsku se přihlásilo 3938 osob (INSSE, 7. 4. 2010). Češi v Rumunsku žijí ve velkých městech, především v Bukurešti, Temešváru, Aradu a Petrosani. V těchto městech jsou plně asimilováni mezi rumunské obyvatelstvo. Pouze v oblasti českého Banátu žijí relativně izolováni od okolního světa, udržují české tradice a folklór. Většina českých krajanů v tomto území žije v šesti obcích – Svatá Helena, Gernik, Rovensko, Bígr, Eibenthal s hornickou čtvrtí Baia Noua a v obci Šumice. Ve stejné župě se nacházejí další lokality, kde Češi žijí v menšině. Jedná se o vesnice Bersázka, Kozla, Ljubková, Zlatice a města Anina, Božovice, Karansebeš, Nová Moldava, Oršava a Rešice (Urbánek 2003, s. 3)

Graf 1: Vývoj počtu obyvatel ve vybraných obcích Banátu (1830–2002)

Blümelová / Český Banát

Důvody k odchodu jsou zřejmé – nedostatek pracovních příležitostí a zároveň vysoká míra nezaměstnanosti, obtížný přístup k vyššímu vzdělání, špatná ekonomická situace a vidina lepší budoucnosti v České republice, kde si reemigranti díky své skromnosti a pracovitosti hledají práci snadno. Odcházejí především mladí lidé, průměrný věk obyvatel se ve sledovaných obcích zvyšuje.

Obživa byla v rumunském Banátu odjakživa těžká. Z hlediska výše zahraničních investic se župa Caraș-Severin řadí v Rumunsku na patnácté místo (Švihlová 2006). Nyní je v českém Banátu pracovních míst velký nedostatek. Zůstávají především starší lidé, kteří mají nárok na důchod.

Dnes v župě působí jedenáct společností s českým kapitálem. Ve městě Nová Moldava, dvanáct kilometrů od Svaté Heleny a čtrnáct kilometrů od Gerniku, působí česká firma Josefa Kuny, která zaměstnává 140 lidí. V Gerniku funguje továrna na cívky. Průměrný plat je zde 150–200 euro měsíčně, u vedoucích funkcí 250 euro. Dále je zde pekárna, obchod a hospoda. Právě obchod a hospoda se nachází v každé obci. Jinak je tu pracovních příležitostí málo. Další stálou práci má listonoš. V Bígru je malá policejní stanice. Policista je Rumun, který v obci spolu s rodinou bydlí (Doležal a kol. 2009). Zaměstnání je důležité při rozhodování místních o odchodu z českého Banátu. Proto je do budoucna velmi důležité vytvoření pracovních pozic.

Většina migrantů do této oblasti byli prostí lidé, kteří odešli pracovat do lesů, jednalo se tedy o obyvatelstvo nevzdělané. Inteligence, učitelé nebo kněží, v pozdějších letech velmi chyběla. Když byly práce v lesích ukončeny, většina obyvatel se přihlásila do služby k Vojenské hranici.

Vzhledem k přírodním podmínkám tvořilo hlavní způsob obživy odjakživa zemědělství. Čeští obyvatelé dokázali ne zcela příznivé půdní podmínky velmi dobře zužitkovat. Ze své vlasti si s sebou přinesli agrotechnické znalosti, které místní neznali, a proto jejich velké sklizně budily závist. Češi byli daleko lepšími hospodáři a chovateli než místní obyvatelé. Zároveň si byli vědomi svého „nadřazeného

Romano-Bohemica I

---

postavení“, a proto důsledně lpěli na projevech své etnické příslušnosti, protože přijetím cizích zvyklostí by se podle svého názoru snížili na úroveň „Valachů“.

Obce musely být díky své izolovanosti od civilizace soběstačné. Kupovaly se jen věci, které nešly vyrobit podomácku. Rozšířený byl také chov domácích zvířat, koní pro potah a dobytka na mléko a maso. Přebytky smetany, másla, tvarohu a vajec jezdily ženy prodávat na trhy, kde byly jejich produkty pro dobrou kvalitu vyhledávané. Muži chodili do lesa na sezonní práce, někteří vyráběli šindele, košťata, košíky a dřevěné nářadí (Secká 1995, s. 96–97).

Od počátku 70. let 19. století se u Eibenthalu začalo těžit kvalitní černé uhlí a právě hornictví se stalo důležitou oblastí příjmů. Jednalo se o práci fyzicky velmi namáhavou a nebezpečnou. V roce 1890 byla asi pět kilometrů od Eibenthalu otevřena nová šachta a zároveň založena hornická kolonie Baia Nouă. Zpočátku v ní pracovali Maďaři a Němci, až začátkem 20. století začali v dolech pracovat i Češi. Asi 18 kilometrů jihozápadně od Bígru byla otevřena další šachta v lokalitě Kozla a v blízkosti Bígru byly otevřeny další dvě. Tím vzniklo mnoho pracovních příležitostí pro muže. V Eibenthalu se od třicátých let těžil převážně azbest. Velkým problémem byla špatná dopravní dostupnost. Do konce 70. let představovala nejrychlejší spojení úzkokolejná báňská železnice. Zrušena byla do roku 1972 a na jejím místě vznikly cesty (původně jen těžce sjízdné). V druhé polovině 60. let byly doly u Bígru uzavřeny. Po důlním neštěstí v roce 2006, kdy při sesuvu půdy v šachtě zemřeli dva horníci, byly uzavřeny i doly v Baia Noua. Život o obou obcích se radikálně změnil. Zatímco dříve měli muži v dolech zajištěnou práci, dnes jen těžce shání jiný způsob obživy. Relativní rozkvět hornických obcí Bígr a Eibenthal se stal minulostí, velká část obyvatel, především v mladším a středním věku, odešla za práci jinam (Kvaček a kol. 2009, s. 42–43).

Změnila se i situace v zemědělství. To je nedílnou součástí každodenního života většiny místních obyvatel od počátku osídlení. Zůstávají především starší lidé, kteří hospodářství sami nezvládají. Zatímco dříve byly zemědělské přebytky žádaným zbožím na trzích v Nové

Blümelová / Český Banát

Moldavě, dnes se místním prodej na trzích nevyplatí. Vstup do EU nepřeje soukromým zemědělcům. Proto většina místních pěstuje plodiny pro svou spotřebu.

Modernizace zde postupuje rychlým tempem. Zatímco ještě na konci 20. století se tráva kosila výhradně kosou, dnes se používání motorových sekaček stává zcela běžným. Dnes se sklízí převážně motorovými sekačkami a kombajny. K dopravě slámy se stále častěji využívají traktory s valníky místo koňských povozů. Koňů ubývá, pro zemědělce je účelnější prodat koně a koupit traktor. Zemědělské techniky je v obcích málo. Hospodáři si u majitelů kombajnů zamlouvají stroje dlouhou dobu předem.

Počty hospodářských zvířat se rok od roku také viditelně zmenšují. Členství Rumunska v EU vedlo k zavedení přísnějších norem pro prodej mléčných produktů a zvýšilo administrativu s ním spojenou (Kvaček a kol. 2009).

Řemesla zde mají stále svou nepostradatelnou funkci. Řemeslníků oproti minulosti značně ubylo, problémem je, že nemají v mladé generaci žádné následovatele. Mezi nejrozšířenější řemesla patří kovářství, truhlářství, tesařství nebo kamnářství.

Vlastní dotazníkové šetření

Pro budoucí vývoj každé společnosti je důležité znát názory mladé generace. Z tohoto důvodu jsem si dala za cíl podchytit názory specifické české komunity osob žijících v Banátu a zjistit představy současné mládeže o budoucím životě, jejich znalost české kultury a českého jazyka, ale také vnímání turismu a znalost projektů, které z české strany do této oblasti přicházejí. Cílem bylo analyzovat odpovědi respondentů a pokusit se vysvětlit hlavní odlišnosti jejich postojů. Za účelem zjištění těchto skutečností jsem sestavila vlastní dotazník, který jsem elektronickou poštou zaslala učitelům čtyř obcí (Bígru, Gerniku, Eibenthalu a Svaté Heleny). Rovensko a Šumice se výzkumu neúčastnily, protože nejsou pokryty internetovým signálem.

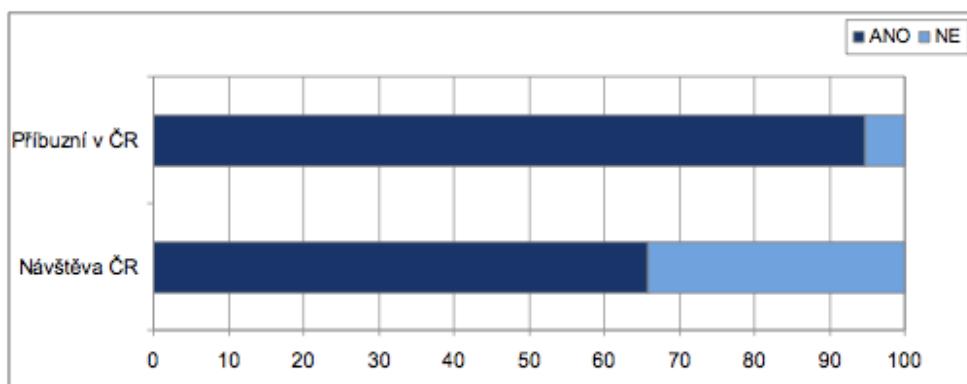
Romano-Bohemica I

Tab. 2: Charakteristika respondentů podle šetřených obcí

	Počet respondentů	Průměrný věk	Pohlaví	
			žena	muž
Celkem	38	12,6	18	20
Bígr	2	14,0	0	2
Gerník	9	11,8	2	7
Eibentál	13	12,5	9	4
Svatá Helena	14	12,1	7	7

Tabulky a grafy zobrazují odpovědi dětí obcí zařazených do šetření. Údaje zjištěné od respondentů z Bígru nebyly zařazeny do vyhodnocení jednotlivých vesnic vzhledem ke skutečnosti, že se jednalo o velmi malý počet respondentů.

Graf 2: Zastoupení respondentů, jejichž příbuzní v posledních 10 letech výcestovali do ČR, a respondentů, kteří ve svém životě alespoň jednou navštívili ČR

Pozn.: Každý popisek osy y značí 1 otázku.

Příbuzní v ČR – znění otázky – Navštívili jste (alespoň 1x) Českou republiku?

Návštěva ČR – znění otázky – Máte nějaké příbuzné v České republice, kteří odešli z Rumunska během posledních deseti let?

Blümelová / Český Banát

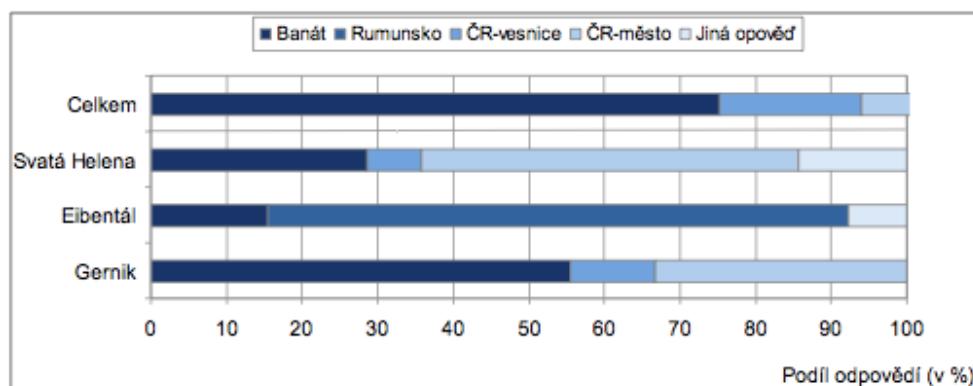

Úvodní otázka se týkala odchodu příbuzných do ČR (Graf 2). Pouze dva respondenti (5,26 %) nemají v České republice žádné příbuzné, kteří odešli z Rumunska do ČR během posledních deseti let. Oba navštěvují školu v Eibenthalu. Českou republiku (alespoň 1x) navštívily téměř 2/3 dotazovaných. Procentuální zastoupení odpovědí dětí v dotazovaných obcích se od sebe neliší, proto nebyl zařazen graf porovnávající šetřené obce.

V následujícím grafu (Graf 3) vidíme názor na budoucí život po skončení základního studia. V oblasti Banátu by nejraději zůstalo 34,2 % dotázaných, do jiné oblasti v Rumunsku by odešlo 26,3 %. Odchod do České republiky považuje za nejlepší volbu 31,6 % dotazovaných, 5,3 % na vesnici a 26,3 % do města. Jiný názor mají tři respondenti, kteří by nejraději odešli do Německa, Itálie a Francie. U této otázky byl věnován prostor pro vyjádření vlastního názoru. Položené otázky zněly: „Pokud byste raději odešli do České republiky, napište, prosím, proč“ a „Pokud byste raději zůstali tam, kde teď žijete, napište, prosím, proč“. Vyskytovaly se podobné názory – do České republiky by respondenti odcházeli za příbuznými, kamarády a kvůli lepším pracovním možnostem a penězům. Děti často uváděly, že česká města jsou hezčí než rumunská a život v ČR je lehčí. Respondenti, kteří by raději zůstali tam, kde žijí dnes, uvádějí mezi hlavními důvody také rodinu a kamarády, které zde mají, dále silný vztah ke svému rodišti, krásnou přírodu a čistý vzduch. Uvádějí, že jsou na zdejší podmínky zvyklé a nechtějí jinam. Jeden respondent uvádí, že by rád zůstal, protože nechce, aby došlo k rozpadu českých vesnic.

Romano-Bohemica I

Graf 3: Názor respondentů na budoucnost po skončení základního studia podle šetřených obcí

Pozn.: Znění otázky – Po skončení základního studia byste nejraději žili v....:

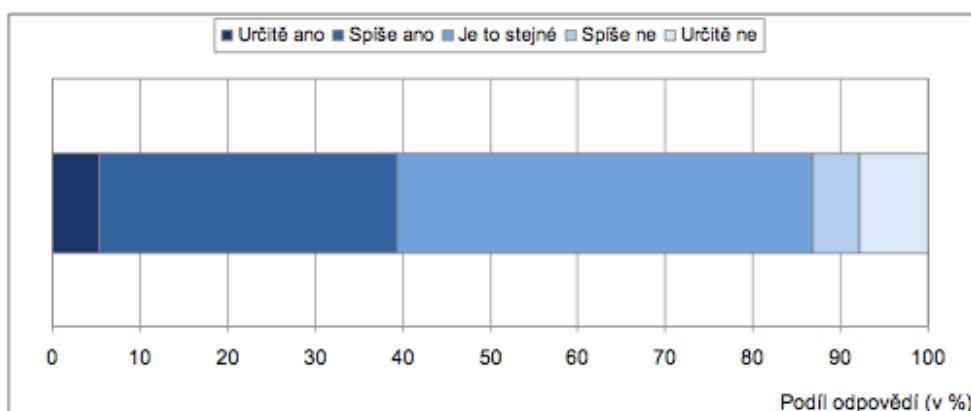
Zajímavé je vyhodnocení této otázky v jednotlivých obcích. Názory se liší. Zatímco v Gerniku by v oblasti Banátu zůstalo 55,6 % dotazovaných, ve Svaté Heleně 28,6 % a v Eibenthalu pouze 15,4 %. Eibenthal je svými výsledky velmi specifický. Odchod do jiné oblasti v Rumunsku považuje za nejlepší řešení 76,9 % respondentů, zatímco v jiných obcích se tato odpověď ani jednou nevyskytla. Jedna dívka by se ráda odstěhovala do Itálie. Ani jeden z respondentů nezvolil možnost odstěhovat se do České republiky. Domnívám se, že tato odlišnost je způsobena nejmenší izolovaností od rumunských sídel, proto mají děti v Eibenthalu bližší vztah k Rumunům než v jiných českých vesnicích, a tím i menší vztah k České republice.

Téměř polovina dotazovaných (47,4 %) se domnívá, že spokojenost lidí je v obou porovnávaných zemích stejná (Graf 4). Nejčastěji uvádějí názor, že pokud mají lidé okolo sebe dobré kamarády, je jedno, v jaké zemi žijí. Druhou největší skupinu (34,2 %) tvoří děti, které si myslí, že lidé v České republice jsou spíše šťastnější, a to hlavně díky větší nabídce zaměstnání

Blümelová / Český Banát

a lepší finanční situaci. Názory na tuto otázku se mezi respondenty šetřených obcí příliš neliší. Trochu odlišný je opět pouze Eibenthal, ve kterém tři děti uvedly, že lidé v ČR nejsou určitě šťastnější. V jiné vesnici se tato odpověď nevyskytovala. Eibenthalské děti zdůrazňují, že jsou naprosto spokojené tam, kde žijí, a nikam jinam se stěhovat nechtějí.

Graf 4: Názor respondentů na život v České republice

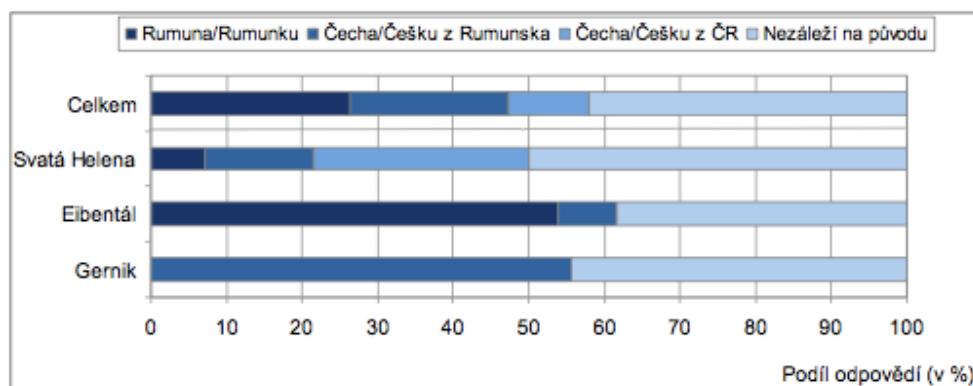

Pozn.: Znění otázky – Myslité si, že jsou lidé v České republice šťastnější?

K zachování české komunity je důležité, aby docházelo k co nejmenšímu počtu sňatků mezi Rumuny a Čechy. Dochází tak ke střetávání kultur a Češi se potom často asimilují mezi rumunské občany. Proto mě zajímal názor respondentů na budoucího manžela/manželku (Graf 5). Celkem 42,1 % dotazovaných volilo možnost „Nezáleží na původu“ a jako odůvodnění uvedli, že pokud se mají dva rádi, je jedno, jaké jsou národnosti. Více než čtvrtina dotázaných (26,3 %) by si nejraději vzala Rumuna nebo Rumunku. Dívky si myslí, že rumunští chlapci jsou hezčí. Celkem 21,1 % dotázaných by si chtělo vzít Čecha/Češku z Rumunska kvůli zachování českých vesnic a 10,5 % respondentů by nejraději v manželském svazku žilo s Čechem/Češkou z ČR.

Romano-Bohemica I

Graf 5: Názor respondentů na budoucího manžela/manželku podle šetřených obcí

Pozn. Znění otázky – Za manžela/manželku bych chtěl/a mít...:

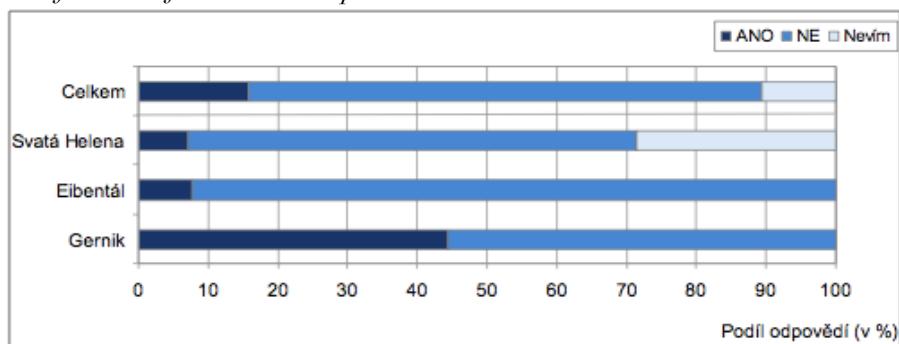
Názory na tuto otázku jsou v dotazovaných vesnicích rozdílné. Eibenthal opět potvrzuje blízký vztah k Rumunům. Rumuna/Rumunku by si nejraději vzalo 53,8 % dotázaných, pouze jeden chlapec zvolil možnost „Češka z Rumunska“. Odpověď „Nezáleží na původu“ byla vyplňena v pěti případech, tedy ve 38,5 %. Situace v Gerniku je taková, že více než polovina dotázaných by si život představovala s Čechem/Češkou z Rumunska, zbytku na původu nezáleží. Žáci ve Svaté Heleně v 50 % volili odpověď, ve které na národnosti nezáleží. Ve 28,6 % by si nejraději vzali Čecha/Češku z ČR. Necelá čtvrtina (21,4 %) respondentů by nejraději žili s protějškem z Rumunska, 2/3 z nich by potom volili Čecha z Rumunska.

Protože zemědělství ovlivňuje životy mnoha českých krajanů, byla v dotazníku položena otázka, zdali si děti dokáží představit, že budou pracovat v zemědělství celý život (Graf 6). Kladně odpovídalo pouze 15,8 % dotazovaných. Celkem 68,4 % si celoživotní práci v zemědělství nedokáže představit. Čtyři respondenti uvedli, že nad tou otázkou ještě nepremýšleli a zatím neví. S touto otázkou souvisela i otázka následující,

Blümelová / Český Banát

která zněla: „Jaké je vaše vysněné povolání?“. Ukázalo se, že zemědělství není povolání, kterým by se mladá generace chtěla živit. Nejpopulárnější povolání je učitelka. Této práci by se chtělo věnovat pět dívek, dvě z nich uvedly, že by chtěly vyučovat český jazyk. Vysněné povolání chlapců je řidič (tři odpovědi). Tři dívky by se rády staly herečkou, tři chlapci doktory a dva fotbalisty. Mezi další odpovědi patřila tato povolání – zdravotní sestra, prodavačka, politička, pilot, advokát, kadeřnice, stavitel a hasič. U této otázky se ukázala odlišnost Gerniku, tři respondenti uvedli povolání spojené se zemědělstvím – dva chlapci by se rádi žili jako traktoristé a jeden by rád jezdil s koňmi.

Graf 6: Postoj k celoživotní práci v zemědělství

Pozn. Znění otázky – Dovedete si představit, že budete celý život pracovat v zemědělství?

V dotazovaných obcích lze vysledovat odlišnost Gerniku. Zatímco v ostatních obcích si práci v zemědělství v dospělosti umí představit pouze 7,7 % resp. 7,1 % respondentů, v Gerniku je to téměř polovina, 44,4 %.

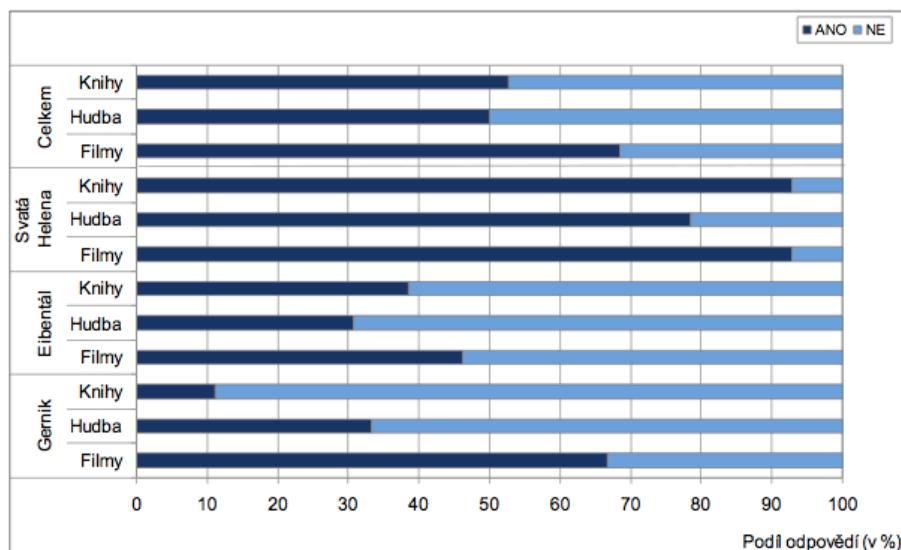
Dále respondenti odpovídali na tři otázky, ve kterých mě zajímal postoj k českým filmům, hudbě a knihám (Graf 7). Ukázalo se, že nejvíce z uvedených možností děti sledují filmy. Nejméně poslouchají hudbu, kladně na tuto otázku odpovědělo 50 % dotázaných. U otázek byl dán prostor pro napsání nejoblíbenějšího filmu, hudebního interpreta a knihy. Mnoho respondentů, kteří uvedli, že uvedené položky pravidelně (tj. alespoň jednou měsíčně) sledují, si následně na žádné dílo nemohli vzpomenout. Mezi nejoblíbenější filmy patří především pohádky – *Pyšná princezna, Popelka, Princ Bajaja, Sůl nad zlato, Z pekla štěstí, Anděl páne,*

Romano-Bohemica I

Arabela, dále respondenti uvedli *Jak vytrhnout velrybě stoličku*, *Saxanu*, *Tři veterány* a filmově zpracovanou *Babičku* od Boženy Němcové. Mezi oblíbené písňě patří lidové písňě a duchovní skladby, jedna respondentka má nejoblíbenější zpěvačku Dádu Patrasovou a jeden chlapec uvedl duo Eva a Vašek. Respondenti čtou nejradiji *Broučky*, pohádky Boženy Němcové a *Rychlé šípy*. V Eibenthalu se v odpovědích 5x objevila kniha od Bohumila Říhy *Klouček Smítko*, která je zřejmě povinnou školní četbou.

Největší znalost české kultury mají děti ve Svaté Heleně. Toto zjištění je pravděpodobně ovlivněno zásluhou pana učitele Skořepy, který se snaží o zachování české identity. Znalost české kultury v Gerniku a Eibenthalu je podobná. V Gerniku děti méně čtou, ale naopak více sledují české filmy.

Graf 7: Postoj respondentů k české kultuře

Pozn. Knihy – Čtete pravidelně (tj. alespoň jednou měsíčně) české knihy?

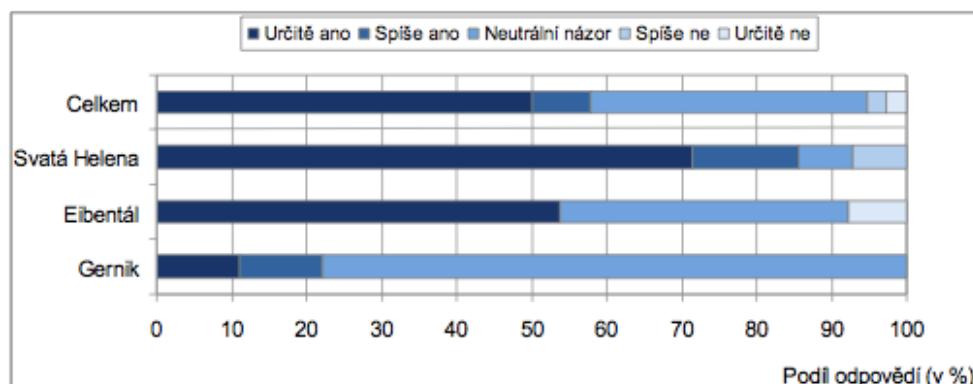
Hudba – Posloucháte pravidelně (tj. alespoň jednou měsíčně) českou hudbu?

Filmy – Sledujete v televizi pravidelně (tj. alespoň jednou měsíčně) české filmy?

Blümelová / Český Banát

Čeští turisté jezdí do Banátu na dovolenou a českými krajany jsou vždy vítáni. Zajímal mě názor mladší generace, jak přijíždějící turisty vnímají (Graf 8). Celkem 19 dotazovaných (50 %) vnímá pozitivně, že turisté do této oblasti přijíždějí. „Spiše ano“ odpovědělo 7,9 % respondentů, 36,9 % zaujímá k turistům neutrální postoj a 5,2 % dětí se k turismu staví negativně. Důvod, proč podle respondentů není turismus v českých obcích žádaný, nevedli. Eibenthalské děti svoji odpověď zdůvodňují tím, že od turistů dostanou bonbony. Ve Svaté Heleně se na turisty velmi pozitivně dívá více než 70 % dotázaných. Převažuje názor, že návštěvníci z ČR jsou vnímáni jako zdroj financí, protože zde utratí peníze za stravu a ubytování. Respondenti si mezi turisty našli mnoho kamarádů, se kterými si dopisují. Gernické děti vnímají turismus pozitivně, ale téměř 80 % respondentů k otázce zaujalo neutrální názor, z čehož lze usuzovat, že pro děti z Gerniku není turismus tak významný jako pro ostatní obce.

Graf 8: Postoj respondentů k turismu

Pozn. Znění otázky – Jste rádi, že sem přijíždějí čeští turisté?

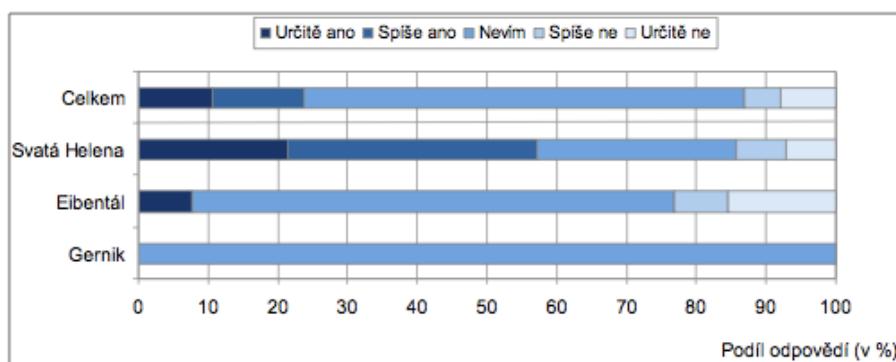
Předposlední otázka dotazníku zněla: „Myslíte si, že Česká republika se o toto území dostatečně stará?“ (Graf 9). Dávala prostor k zamýšlení, jaké projekty financované Českou republikou respondenti znají. Ukázalo

Romano-Bohemica I

se, že většina z nich na tuto otázku nedokáže odpovědět. Celkem 63,2 % dotázaných uvedlo odpověď „Nevím“. 10,5 % dotázaných si myslí, že Česká republika se o toto území stará určitě dostatečně a 13, 2 % dotazovaných je toho názoru, že pomoc od České republiky je spíše dobrá.

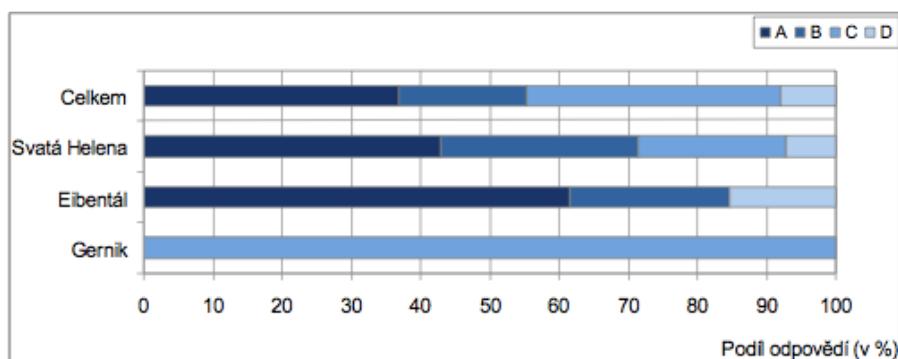
Konkrétní projekty jsou známy pouze dětem ze Svaté Heleny, které zároveň v šetření nejčastěji uvedly, že pomoc přicházející z České republiky je na dobré úrovni. Nejvíce dětí zná tábory konané u Germiku a také vědí o financování rekonstrukce školy.

Graf 9: Názor respondentů na pomoc přicházející z ČR

Na závěr byl položen dotaz, z jaké části respondenti rozuměli slovům, která byla v dotazníku použita (Graf 10). Celkem 36,8 % respondentů rozumělo všem slovům, 18,4 % rozumělo téměř všem slovům a vždy chápalo smysl věty. Celkem 36,6 % dotazovaných ne vždy pochopilo otázku, tento výsledek je ovlivněn dotazníky z Gerniku, kde takto odpověděli všichni dotázaní. Pouze 7,9 % dotazovaných musel být dotazník přeložen. Nejvíce rozdílné byly odpovědi dětí z Eibenthalu. Více než 60 % respondentů rozumělo všem slovům v dotazníku, zatímco 15,4 % eibenthalských dětí nerozumělo vůbec a dotazník musel být paní učitelkou přeložen.

Graf 10: Porozumění slovům v dotazníku

Pozn. A – Rozumněl/a jsem všem slovům
B – Rozumněl/a jsem skoro všem slovům, vždy jsem chápal/a smysl věty
C – Některým slovům jsem nerozuměl/a, někdy jsem nechápal/
a otázku,
D – Pan učitel m
i musel všechno přeložit

Diskuse zjištění

Na základě analýzy odpovědí respondentů je možno vysledovat určité rozdíly v odpovědích, vážící se k určité obci.

Gernik je specifický svým postojem k zemědělství. Celoživotní práci v tomto odvětví si dokáže představit téměř polovina respondentů. Více než polovina dotazovaných (55,6 %) by rádo uzavřelo sňatek s Čechem/Češkou z Rumunska a stejně procento neuvažuje po skončení základního studia odchod z této oblasti. Více než tři čtvrtiny dětí (77,8 %) má neutrální postoj k turismu, což opět potvrzuje, že obec je zemědělsky zaměřená. Předpokládám, že populace v Gerniku se v následujících letech bude zmenšovat a v oblasti příjmů bude stále převažovat zemědělství nad turismem. Myslím, že Gernik se stane nejvíce typicky českou vesnicí.

Svatá Helena je obcí, která si podle mého názoru udržuje největší českou identitu. V dotazníku uvedlo 28,6 % respondentů, že by si rádi vzali

Romano-Bohemica I

Čecha/Češku z ČR a pouze jedna dotazovaná by si svůj život představovala s Rumunem. Více než 90 % dětí čte pravidelně české knihy a sleduje české filmy. Dále respondenti této obce přijímají velmi pozitivně turisty, které často vidí jako zdroj příjmů. Z uvedených odpovědí usuzuji, že děti ve Svaté Heleně v sobě stále nosí velký pocit češství. Mladí lidé zde mají moderní názory, proto si myslím, že odchod do České republiky bude v následujících letech stále pokračovat, zůstanou zde pouze starší lidé a počet obyvatel bude vymíráním stále klesat.

Nejblíže rumunskému městu leží Eibenthal. I v dotazníku se potvrdilo, že respondenti mají k Rumunům nejbližší vztah a Rumuna/Rumunku si chce vzít více než polovina dotazovaných. Více než tři čtvrtiny dětí si budoucnost představují v Rumunsku. Tato odpověď se v žádné jiné dotazované obci nevyskytla. Zároveň pouze v Eibenthalu dva respondenti uvedli, že během posledních let do ČR neodešel žádný jejich příbuzný.

Myslím, že do budoucna má právě Eibenthal největší šanci na udržení alespoň současného stavu. Svými postoji a názory se ale lidé budou stále více přibližovat rumunskému obyvatelstvu a během několika desetiletí stopy po sounáležitosti s Českou republikou pravděpodobně zmizí úplně.

Závěr

Jaká je budoucnost českého Banátu? Tato otázka napadne snad každého návštěvníka tohoto malého území s dlouhodobou českou tradicí. Každá společnost je dynamická a vyvíjí se. Myšlenka uchovat české obce ve stejné a neporušené podobě je tedy zcela nereálná. Obyvatele nelze nutit, aby žili stále stejným způsobem a vytvořili živý skanzen, který se stane atrakcí pro české turisty. Obyvatelé si o své budoucnosti musí rozhodnout sami.

Je dobré, že velká pozornost při poskytování pomoci je věnována i mladší generaci, na jejíž budoucnosti v Banátu je založena budoucnost celé české komunity. Školy jsou podporovány mnoha projekty, působí na nich čeští učitelé, je podporována četba české literatury, pro děti jsou pořádány tábory.

Zároveň zde přibyl počet pracovních míst. Velký důraz se klade na rozvoj turismu. Návštěvníci mají velké množství aktivit, díky nimž tráví

Blümelová / Český Banát

---

v obcích delší dobu, v případě spokojenosti doporučí tuto oblast známým a sami se sem také rádi vrátí.

Alespoň k částečnému zodpovězení budoucího vývoje jsem si za cíl stanovila vytvořit vlastní dotazník a jeho analýzou zjistit odlišnosti postojů mladé generace a pokusit se nastínit budoucí vývoj šetřených obcí. Hlavním přínosem této práce je zpracování dotazníků, díky kterým jsem došla k závěru, že i přesto, že české obce se od sebe nalézají ve vzdálenosti 15–20 km, jsou mezi názory mladé generace značné rozdíly. Snažila jsem se vystihnout budoucí vývoj šetřených obcí. Dle mého názoru bude k nejmenšímu úbytku obyvatel docházet v Eibenthalu, ale bude docházet k častým sňatkům s občany rumunské národnosti a obyvatelé Eibenthalu budou stále méně pocítovat sounáležitost s Českou republikou, která zanikne postupem času úplně.

Budoucí vývoj obcí v českém Banátu nelze zcela jednoznačně předpokládat. Dnes nemůžeme vědět, jaké procento rumunských Čechů se ještě vrátí do České republiky nebo se přestěhuje do jiné oblasti v Rumunsku. Nemůžeme ani odhadnout, zda zdejší domy a chalupy skončí v českém, či rumunském vlastnictví. Je tedy otázkou, zdali se české obce stanou místem oblíbené dovolené pro české občany, nebo zda sem budou přijíždět na letní sídla pouze bohatí Rumuni, kteří k tomuto území nemají žádný vztah, a ani se nebudou snažit o zachování dosavadní atmosféry.

Myslím, že pokud má být oblast do budoucna stále obývána českou komunitou, tak je to možné, pokud místní obyvatelé naleznou zaměstnání, oblast začne být atraktivní pro investory, nebo pokud se zde rozšíří příjem z cestovního ruchu.

Pomoc, která do českého Banátu míří, je velká, přesto lidé odcházejí. Domnívám se, že historie české komunity, která si po více než 180 let drží svůj jazyk, zvyky a tradice, míří nenávratně ke konci a zanedlouho nezůstane nic jiného než vzpomínky a krajané vracející se do míst, kde trávili většinu svého života, budou pouze smutně sledovat chátrající stavení a pole ležící ladem.

Romano-Bohemica I

Literatura

Békési, B. – Kiss, B. – Makovics, A., "The Banat in light of historical-statistical data: The administrative, economic and social history of the region", in: Hannonen, P. – Lönnqvist, B. – Barna, G., *Ethnic minorities and power*, Fonda Publishing, Helsinki 2001, s.126–150.

Kvaček, J. – Langhammerová, J. – Mašek, P. et al., *Český Banát*, Národní muzeum, Praha 2009, s. 111.

Secká, M., "Češi v rumunském Banátu", in: *Češi v cizině*, 1, 8/1995, s. 92–115.

Key Words

Czech minority, Banat, Romania, ethnic survival, cultural tradition

Abstract

The Czech Banat – a dying community or a region with prosperous future?

The Czech Banat is an area in Romania where a populous Czech community lives in six typically Czech villages. It has preserved the Czech language, traditions, customs and the way of living for more than 180 years. After the change of the political regime in 1989 many inhabitants have abandoned these villages for Romanian cities or have returned back to the Czech Republic. This research deals with the history of settlement, the development of the size of the population, ways of a living in these villages. Based on research made in schools, the opinions and views of the young generation about their future life were explored.

Iva Blümelová
Univerzita Karlova
Přírodovědecká fakulta
studentka

Herrmannová / „Nedejme jim zahynouti!“

„Nedejme jim zahynouti!“

Hana Herrmannová

Osídlení jižního rumunského Banátu českými kolonisty v první polovině 19. století bylo aktem sociálního inženýrství, kdy se k prosazení teritoriálních zájmů rakouské monarchie spojily dva výdobytky klasicistně-osvícenské epochy: vojensko-byrokratická říšská správa a představitel novodobého fenoménu – nastupujícího kapitalismu –, obchodník se dřevem. Zda šlo o spojení zamýšlené a dohodnuté, jak naznačuje Urban¹ citovaný Seckou,² nebo se jednalo o náhodu, se už asi nedozvíme. Jisté však je, že po smrti Josefa II. došlo v českých zemích k utužení politických i hospodářských poměrů: v reakci na revoluční události ve Francii dohlížela na veškeré dění metternichovská tajná policie, lid soužila neúroda; rozmáhající se manufakturální způsob výroby a nové technologie v průmyslu i zemědělství pomohly k vzestupu jedné společenské vrstvy – podnikatelů a velkostatkářů – zatímco dobnější řemeslníci a rolníci upadali do býdy a rozširovali řady bezradné chudiny. Ke všemu přistupovalo ještě neúnosné daňové zatížení obyvatelstva a velmi dlouhá vojenská služba (po reformách v r. 1802 10–16 let).³ Když tedy na začátku 19. století začali agenti dřevopodnikatele Magyarlyho (Mandžárli podle Schlägl)⁴ podnikat v Čechách nábor na místa dřevorubců v jižním Banátu, přihlásilo se poměrně rychle asi 80 rodin, pro které nabídka znamenala šanci na vybřednutí ze svízelné situace. Měli

---

1 Rudolf Urban, *Čechoslováci v Rumunsku*, Bukurešť 1930.

2 Milena Secká, „Češi v rumunském Banátu“, dostupné na http://krajane.cz/cz/geografie-nab/doku.php?id=milena_secka_cesi_v_rumunskem_banatu

3 Secká, „Češi v rumunském Banátu“.

4 Jan Schlägl, *Školská kronika*, rkp., Bratislava 1934.

Romano-Bohemica I

---

přislíbeno určité množství půdy, kterou si sami vymýtí, a dřevo na stavbu domu. V nových osadách byly podnikatelem zřízeny obchody se základním zbožím, tzv. „kantínky“.

První osadníci vyrazili do neznáma, pouze s mlhavou vidinou Magyarlyho příslibů, na krytých vozech pouze s nezbytnými věcmi a párem kusy dobytka. Kolonisté přicházeli do míst, kde jim bylo určeno začít nový život, od roku 1820 do roku 1824 ve třech vlnách. Osada Sv. Helena byla vybudována evangelickými emigranty na návrší nad hradem sv. Ladislav, asi 3 km od Dunaje, Sv. Elisabeta (Lizabeta, Elisabethfeld) ležela v jejím blízkém sousedství. Obyvatelé Lizabety se museli roku 1847 přestěhovat do Sv. Heleny, protože začali pocítovat nedostatek vody, a ani jejich vztahy s původními (rumunskými) obyvateli nebyly dobré. Sv. Helena je dodnes jediná česká vesnice, kde existuje i nekatolická konfese. Dr. Karas líčí ve své zprávě pro Spolek Komenský⁵ z roku 1934 dobu první kolonizace takto:

Proud vystěhovalců po souši vykonal svízelou cestu ve velkých vozech, pokrytých rohožkami. V každém voze byla jedna rodina se vším nutným náradím. Několik starců a stařenek prý cestou umřelo a také se narodilo několik dětí. [...] V těchto osadách – Elisabetfeldě a Sv. Heleně – prožili dobrovolní vynánci těžké chvíle zklamání, bídý a hladu, třebaže dřeli od rána do večera, vyrubávajíce husté lesy, z nichž musili dříví odevzdávat Magyarlimu [...] S počátku bydlily dvě až tři rodiny v dřevěných chatrčích, ba i v podzemních děrách nedaleko dunajských břehů v místech, zvaných Poiana Alibeg, asi 500 m nad hladinou mořskou. [...] Po dlouhé a nesmírně těžké práci podařilo se chudým vystěhovalcům připravit nabytou půdu, ale sklizeň byla skrovná, neboť co nepokradli sousedé, zničila stáda divoké zvěře: medvědi, divoci veří, vlcí, lišky, jezevcí a pod. Asi po třech letech počaly se objevovat na planině – vpravo i vlevo od cesty, vedoucí k Dunaji – malé dřevěné chalupy z dubových „kuláčků“, anebo boudy z dlouhých prutů, vázaných a nahazovaných blátem. Tyto primitivní chaty, pokryté slamou nebo rákosím, s jedním maloučkým oknem, vyskytovaly se ještě koncem minulého [19.] století.

---

⁵ František Karas, *Československá větev, zapomenutá nebem i zemí I. Čechové v Rumunsku*, Spolek Komenský, Praha 1937.

Herrmannová / „Nedejme jim zahynouti!“

V roce 1847 Magyarly zastavil práce v lesích, odvezl nářadí i zboží z „kantínek“ a Češi zůstali uvězněni v divokém kraji daleko od domova, bez prostředků, bez podpory, dokonce vzhledem k tomu, že dosud za ně i po administrativní stránce odpovídal nájemce, bez registrace, bez identity.

Co agenti slibovali – nic nesplnili a proto také mnoho jich s těchto končin uteklo do Velkého Srediště a Sardoku. Koho chytli, toho karabáčovali a ten který utéci nemohl, zůstal dřel a trpěl.⁶

Na vlastní žádost byli potom přijati do Vojenské hranice, což znamenalo mimo jiné povinnost vykonávat strážní službu v oblasti, která byla počátkem 18. st. získána na Turcích⁷ a která měla pro rakouskou říši velkou strategickou důležitost. Započala tím další velká kolonizační vlna, která byla pokračováním osidlování, jež začalo ve 30. letech 18. století a jehož cílem bylo osídlení oblasti „pracovitými a hlavně spolehlivými kolonisty“ (Secká).

Zájemcům o kolonizaci banátských hranic byla slíbena cesta na státní útraty, příspěvek 3 kr na každé dítě a 6 kr na nutné výdaje denně (měl se vyplácet do prvních žní, ale vyplácel se téměř 5 let), osbovození od služby v zemské obraně na 10 let, užitek z plochy vykácených lesů, osvobození od daní na 10 let, dále každý odbržel zdarma obilí k setí, dřevo na vystavění domů a „uspořádání cest“, 9 jochů orné půdy, 3 jochy pastvin pro dobytek a místo pro dům se zahradou. Tato vábivá výzva českého gubernia se setkala s velkým zájmem.⁸

V letech 1826–28 tak bylo založeno několik osad, z nichž se (krom Svaté Heleny) do dnešních dnů dochovalo v podunajské oblasti jižního Banátu pět českých vesnic s téměř (současnými, v některých případech počeštěnými) názvy: Gernik, Rovensko, Bígr, Eibenthal a Šumice. Kolonisté druhé vlny připluli narozdíl od prvních osadníků po Dunaji.

---

6 Jan Schlögl, *Školská kronika*.

7 O bojích s Turky, konkrétně o obléhání píseckého pluku (sic!) v pří dunajské jeskyni Veterani tureckým vojskem v 80. letech 18. st., píše Alois Jirásek ve své historické povídce *Na krvavém kameni*.

8 Secká, „Češi v rumunském Banátu“.

Romano-Bohemica I

Všeobecně se traduje, že Češi přišli do liduprázdných končin. Z různých zmínek je ale zřejmé, že tomu tak nebylo. Ve svých vesničkách a roztroušených horských salaších zde trvale či sezonně žili původní obyvatelé, jejichž pozemky byly v rámci demografického osidlovacího experimentu rakouské vlády, slepě řízeného bezohlednou vojenskou byrokracií, nejednou zabrány a přiděleny novým kolonistům. Není tedy divu, že Rumuni se s novým stavem věcí jen těžko smířovali a nenechávali si jej jen tak líbit.

V hostinci sedělo též několik Rumunů z okolních salaší. Celkem snášeji se Češi se zdejšími Rumuny dosti dobře. Jen s Rumuny ze Szikovic se nemají příliš rádi. Tato nesnášlivost datuje se již z dob, když se sem Češi přistěhovali. Neboť některým Rumunům z vyššího rozkazu byly odňaty salaše a dány Čechům. Tím se vznítila nenávist Rumunů k přistěhovalcům. Jednou pak, jak mi vypravoval hostinský Marjánus, byl zde přepaden Čech Pešout z Gerníku dvěma Rumuny ze Szikovic a tak pobodán, že by jistě býval zahynul, kdyby několik Čechů ho nebylo zachránilo. [...] Avšak dosud jest v okolí Szikovic nebezpečno, neboť někteří obyvatelé jsou zloději a řídí se zásadou, že není hříchem vzít si vše, co Bůh dal, totiž ovoce, víno, kukuřici, dokud není vše úplně zralé. Tak se stává, že někteří Rumuni pasou dobytek na louce českého rolníka gernického.

Čech také nesmí se vydati v noci povozem na cestu přes Szikovice, neboť mu ukradnou i pokrývku na koně, ano i bič mu z ruky vytrhnou.⁹

Časem se ale poměry uklidnily a banátský národnostní kotel vstřebal i novou českou menšinu. Zejména tam, kde se menšiny stýkaly pravidelně, jako např. na Eibenthale při práci v dolech i v běžném životě, je soužití až sousedsky přívětivé. V banátských Češích však přetravává vzhledem k jejich odlišnosti náboženské, zvykové i jazykové, vzhledem k jinému způsobu hospodaření doma i na poli, povědomí o pečlivosti a pracovitosti, čistotnosti a vlídnosti i náboženské horlivosti, které dokonce někdy ústí v představu o jisté nadřazenosti českého živlu. Srovnej například krátkou ukázku ze zprávy Fr. Karase:

---

⁹ Josef Hříbek, *České osady na srbských a rumunských hranicích*, 1914.

Herrmannová / „Nedejme jim zahynouti!“

Se sousedními nečeskými dědinami žijí krajané velmi dobře, přesto však s nimi neuzavírají rodinných svazků. Jsouce si vědomi své poměrné kulturní vyspělosti a českého původu, drží se, až na nepatrné výjimky, všeobecně platné zásady, že Čech si může vzít jen Češku, nikoliv cizinku, která se ostatně nevyrovnaná českému děvčeti, zejména v práci.¹⁰

Je ovšem pravda, že české ženy a dívky byly a jsou těmi nejvyhledávanějšími – dříve pro službu ve městě, nyní např. pro práci v nemocnicích a všude, kde je potřeba pečlivosti, pracovitosti, čistotnosti a laskavé povahy. K tomu dále:

Kolonisté si byli vědomi své etnické odlišnosti, ale tvrdost životních podmínek jim nedávala možnost uvažovat o své výjimečnosti a srovnávat situaci jednotlivých banátských etnik. K uvědomění si své etnické příslušnosti došlo patrně až při kontaktech s místním obyvatelstvem, které žilo v nesrovnatelně horších životních poměrech a na nižší úrovni. Výstavba úpravných vesnic, zavedení školní docházky, pravidelné bohoslužby či jen pobožnosti, dobré hospodářské výsledky a prodej vlastních přebytků na trhu – to vše přispívalo k pocitu národní hrudosti. Češi byli nesporně lepšími hospodáři a chovateli a místní obyvatelstvo se v mnohem od nich učilo. K pocitu výjimečnosti přispěly i české zvyky a obřady, z nichž mnohé získaly reprezentativní charakter dodávající Čechům vážnosti. Češi vědomi si svého „nadřazeného“ postavení (byť byli i mnohdy chudší než jejich srbskí nebo valaští sousedé) důsledně lpěli na vnějších projevech své etnické příslušnosti, ať již to byl jazyk, oděv nebo zvyklosti, protože přijetím cizích zvyklostí by se podle svého názoru snížili na úroveň „Valachů“. Donesený způsob života a tradic [...] pomáhal emanačním tendencím skupiny. Když pak koncem století začal stát s národnostním útlakem, byly české vesnice se svým vědomím natolik silné, že dodržování tradice, která měla původně reprezentativní charakter, se stalo účinným prostředkem proti maďarizaci.¹¹

---

10 Karas, *Československá větev, zapomenutá nebem i zemí...*

11 Secká, „Češi v rumunském Banátu“.

Romano-Bohemica I

Krom divé zvěře, nezvyklé těžké práce v lese, nemocí, neúrody a strádání, kvůli nimž zemřeli mnozí z prvních osadníků, trápil je ještě pocit vykořeněnosti a stesk po domově (který dokonce sváděl dohromady katolíky s evangelií na Sv. Heleně ke společným setkáním). K tomu přistupovalo také pro osadníky nezvyklé kontinentální klima, s horkými suchými léty a dlouhými krutými zimami a obávaným větrem „košavou“, či občasná zemětřesení. Několika desítkám rodin se podařilo přes počáteční odpor vojenských úřadů přesídlit do úrodnějších rovin, zcela výjimečně zpět do Čech.

Ti, kteří zůstali, nebyli ponecháni svému osudu, nýbrž podřízeni vojenské správě, stali se objektem státní péče. Rakouské úřady povolovaly menšinám vedení vyučování i bohoslužeb, stejně jako samosprávy, v jejich jazyce. Téměř od počátku pociťovali kolonisté potřebu vyučovat své děti a scházet se k modlitbě – dělo se tak zprvu v jednotlivých chalupách, poté v provizorních, často multifunkčních budovách, které si osadníci sami vybudovali. Základy čtení, psaní a počtu vyučovali a bohoslužby vedli gramotní sousedé. Po vstupu osad do Vojenské hranice začaly úřady přispívat i na budování škol a modliteben, do nichž zpočátku posílaly jako učitele většinou válečné veterány. Kněží i učitelé nosili v dobách Hranice uniformy. Učitelé byli placeni částečně z vojenského eráru, částečně z místních zdrojů, částečně v naturáliích. Školy dozorovaly vojenské a církevní úřady. První škola byla vybudována v roce 1848 na Eibenthale, v ostatních vesnicích se školy začaly stavět po r. 1850. Od poloviny 19. století začali do oblasti přicházet také kněží a učitelé z Čech, z nichž zejména tři se hluboce zapsali do dějin „českého Banátu“, jakožto filantropové a aktivisté, kteří svůj život obětovali službě opuštěné větvi českého lidu, již si zamilovali. Byl to kněz František Unzeitig, a učitelé Vincenc Zamouřil, který působil v letech 1857–1881 na Gerníku, a Jindřich Schlögl působící mezi roky 1863–1897 na Sv. Heleně.

Škola a kostel byly od počátků a jsou dodnes hlavními středisky češství, řekněme pozitivního vlasteneckví, místy, kde se osadníci setkávali s živým a „správným“ českým jazykem, kde cítili pomoc a podporu. Mnozí z učitelů byli vynikající muzikanti a všechnož podporovali lásku k hudbě

Herrmannová / „Nedejme jim zahynouti!“

---

a českým písním. V osadách se zakládaly kapely, často vybavované vyrazenými dechovými nástroji z vojenských kapel. Poslední baštou češtví byla škola i v dobách násilné maďarizace, která nastala po roce 1873, kdy byla zrušena Vojenská hranice a území připadlo uherské části dualistického Rakouska-Uherska.¹² Jako jediný povinný úřední a vyučovací jazyk byla postupně zaváděna maďarština.

[...] v tý době byli z velkých měst, jako je Lugoj, Karansebeš Temešvár, pod který ta vesnice teritoriálně spadala, posílaný učitelé; většinou to byli vyrazený menší poddůstojníci, oficiři poddůstojníci, jak se tomu říká, a ty sem přicházeli učit; neuměli jinou řeč jenom maďarsky anebo trošku německy; a dyž jim naše děti nerozuměly v maďarštině, tak je strašně trestali;

a to musíme taky připomenout, že v tej době [...] vyučuvání na tých českých vesnicích velmi kleslo, velmi těžko to přežívalo, protože ty děti jedenkrát dyž maďarsky neuměly a ty takzvaný učitelové se s nima špatně chovali, špatně s nima zacházeli, mlátili je, jak dyby to byly zvířata, takže ty děti už do školy nechodily, rodiče je tam neposílali, abych jim je nějaké takovej zdivočeley učitel zmrzačil [...].¹³

Tam, kde se i po dobu 1. světové války zachovaly funkční školy, tomu tak bylo až do roku 1919 resp. 1920, kdy byly české osady připojeny k rumunskému království a bylo povoleno české vyučování, vedle Rumunů tedy vyučovali i diplomovaní učitelé z řad banátských Čechů. Na základě mezistátní dohody bylo ve dvacátých letech povoleno také působení českých učitelů vysílaných sem Československým ústavem zahraničním. Stejně jako doba národního obrození, také období nadšeného tvoreni samostatného státu přineslo zvýšený zájem o české menšiny v zahraničí.

S příchodem druhé světové války zakázala fašistická vláda v Rumunsku působení cizinců ve státních službách, a tak až do roku 1949

---

12 Maďaři byli krutí. Zakázali například lidem pěstovat vinnou révu nad povolený počet keřů. Pokud u někoho objevili více vína, než bylo povoleno, nejenom že vše zničili, ale přistižený byl navíc podroben krutému výprasku. (Podle ústního vyprávění Josefa Kocmana z Eibenthalu.)

13 Josef Kocman, *Výprávění o Banátu*, Euroservice 1999 s.r.o., Volyně 2011.

Romano-Bohemica I

vysílání českých učitelů ke krajanům skončilo. Poté do školního roku 1957–58 posílalo ministerstvo školství a osvěty ČSR do oblasti učitele na roční až dvouleté stáže, po dlouhé stagnaci začali v 70. letech na některých vesnicích vyučovat absolventi pedagogického lycea v Nadlaku. Teprve v roce 1995, šest let po „sametové revoluci“, za velyvyslance Jaroslava Plíška, který na žádost krajanů inicioval jednání o problému výuky češtiny v této oblasti, začala česká vláda do některých osad opět vysílat učitele.¹⁴

Nebylo výjimkou, že dítě vychodilo třeba jen čtyři nebo pět tříd. Ještě v první polovině 20. století se dostávalo dívčákům svérázného alternativního způsobu vzdělání:

holky zasejd' abych si přivydělaly, abych se mohly vdát a mohly jim ty rodiče vystrojit nějaký mění [...] tak ty holky vod dvanácti, třinácti let už je dávali do služby do města; to bylo k právníkům, oficiírům, učitelům a jinym zámožnějším pánum [...] a tam sloužily jako posluhovačky, podle kuchařek se učily, jak to jedenkrát vařit; ale přitom nikdy i měly štěstí, že se naučily i dvě tři cizí řeči podle češtiny [...] a tam se učily nejenom vařit, chování, ale učily se i městský spíše vznesený chování trošku, maniéry jak by se tomu v překladu řeklo [...] to bylo pro ty holky velmi dost poznat; za šest, sedum, vosum let většinou do dvacíti se tam vodsajd' vrátily, ale to byla výjimka jenom tady u nás v Eibentále; na tych vostatních vesnicích se ty holky vdávaly spíš v šestnácti, v sedmnácti, která zbyla do dvacíti, se už počítala stará a nešťastná, že už vo ní žádnej nestojí; na Eibentále bylo běžný, že holky se většinou vdávaly až teprve ve dvacíti, dýž už si něco vysloužily a něco se naučily; a taky to mělo vliv potom na jejich budoucí rodiny;¹⁵

Z tohoto úryvku je patrná domněnka o jakémsi vzdělanostním primátu Eibenthalu mezi ostatními českými vesnicemi. Podobné zmínky nalezneme i na jiných místech a i jiné skutečnosti dokladují relativní vyspělost této obce. Už na začátku 20. století tu ženy začínaly nosit městské

¹⁴ V současné době probíhá vysílání učitelů podle programu Podpora českého kulturního dědictví, který zajišťuje společná organizace MZV a MŠMT ČR Dům zahraničních služeb a který je prozatím schválen do roku 2015.

¹⁵ Kocman, *Výprávění o Banátu*.

Herrmannová / „Nedejme jim zahynouti!“

---

oblečení. A i v současnosti je zde mezi mládeží nejvyšší podíl vysokoškoláků z českých osad.

Ještě dnes udivuje zachovalost českého živlu v zemi tak vzdálené místu jeho původu. Velkou zásluhu na tom měla, jak jsme viděli, škola a kostel, které byly centrem morálky i jazykové či společenské kultury a informovanosti, podporovaný oficiálně z českých zemí zejména v dobách, kdy byla nejvíce vzývana ikona národního uvědomění („národní obrození“, budování samostatného československého státu ve 20. letech a potom socialistického Československa v letech padesátých, Česká republika let devadesátých 20. století). K nim přistupuje již zmíněná náboženská izolace převážně katolických osad v ortodoxním prostředí, izolace geografická v prostředí srázných kopců a nesjízdných cest,¹⁶ utlačenecký mýtus o výlučném charakteru českého národa a – folkorní i náboženské tradice.

„Temporytmus“ zdejšího života, tak uchvacující pro dnešní pádící epochu, je určován především dvojím: přírodními cykly a klimatickými jevy, jimiž jsou řízeny zemědělské práce, stejně jako potřebami domácích zvířat na jedné straně, a dále pak neměnným sledem náboženských či společenských událostí během roku. Pochopitelně nelze na základě předchozího výčtu provádět jakoukoli kategorizaci tradic. Jejich důvody a termíny často splývají, a tak například posvícení, které je svátkem patrona místního kostela, se slaví v kostele, v hospodě, u stolu i na bále. Nezbytnou součástí vesnického dění jsou různé podoby folkloru, ať už tanečního, písňového (skutečnou pokladnicí starobylých písni dochovaných v banátském prostředí je sbírka děkana Václava Maška),¹⁷

---

¹⁶ Jednotlivé osady jsou od sebe vzdáleny průměrně 20–30 km. Vzhledem k celoroční pracovní vytíženosti se jejich obyvatelé navštěvují jen minimálně nebo vůbec. Setkávání se odehrávala pouze u příležitosti výročních slavností, jakými jsou třeba posvícení nebo poutě (zejména mariánská poutě do „Čiklavy“ – Ciclova Montana).

¹⁷ Václav Mašek, *Sbírka lidových písni Čechů v Banátě*, Tipárit BrumaR, Timișoara 2008.

Romano-Bohemica I

---

rodáka z Gerniku působícího v současné době na Eibenthale),¹⁸ hmotného, nebo zvykového (do podrobností jsou například uchovávány svatební zvyky – požehnání rodičů, zavazování cesty, čepení nevěsty, třesení stromkem atd.). Význam folkloru pro zachování české identity shrnuje příklad Mileny Secké, podle níž se „dodržování tradice, která měla původně reprezentativní charakter [...] stalo účinným prostředkem proti maďarizaci“.

Návštěvníci českých vesnic bývají překvapeni „návratem v čase“, který při příchodu do Banátu zažijí. Ocitají se v oživlé pohádce z knížek svého dětství, v prototypickém zobrazení svých snů o idylickém životě starých dob. Už v hospodářství se tato starobylost projevuje – přestože i do zdejších domácností přichází technický pokrok v podobě různých hospodářských strojů či elektrických spotřebičů, nejeden sedlák ještě kupříkladu orá postaru s párem koní či hovězího dobytka, v hospodářstvích se najdou podomácku vyrobené nástroje, povozy či kusy nábytku. Zejména ve spíše zemědělských vesnicích, jako jsou zvláště Gernik, dále pak Svatá Helena či Rovensko, se ještě, u starších lidí jako každodenní oděv, uchoval v prakticky nezměněné podobě původní ženský krov.¹⁹ na bálech vyhrávají místní kapely a mládež hip-hopové éry tančí v rytmu českých valčíků a polek, a dobré se přitom baví (jakmile však nazní rumunské *manele*, lze pozorovat zřejmé oživení atmosféry – jeden z dokladů postupující rumunizace českých osad). Zachovaly se zde rovněž

---

18 Děkan Mašek je mezi banátskými Čechy nejspíš nejuznávanější soudobou autoritou. Za šíření dobrého jména České republiky ve světě byl v roce 2002 oceněn vyznamenáním MZV ČR Gratias agit.

19 Příklad svátečního gernického kroje: široká sukňě nad kotníky s několika naškrobenými spodničkami a svrchní zástěrou, a rovněž široká jupka. Kroj doplňuje šátek uvázaný pod bradu a ručně háčkované podkolenky. Hornický Eibenthal si vytvořil své kroje, které obléká mládež pro svá tanecní vystoupení, anebo o některých svátcích, až ve dvacátém století. Jedná se o prototypizovanou (pohádkovou) variantu českého lidového kroje (červená sukňě, bílá blůza a černá šněrovačka).

Herrmannová / „Nedejme jim zahynouti!“

---

ukázky starších způsobů stavebnictví, jako je např. truplované zdivo nebo šindelové střechy. Po architektonické stránce je velmi zajímavý Bígr, a to nejen svým půdorysem ve tvaru kříže s kostelem v průsečíku jeho ramen, ale také původními staveními s barevnými omítkami, členitými okénky a dřevohliněnými komínky. Málokde (např. na Rovensku) ještě najdeme v domě černou kuchyně, v některých vesnicích ještě stojí vodní mlýnky na obilí, funkční však jsou už jen ty gernické.²⁰

Církev jakožto instituce z podstaty konzervativní hráje v udržení české identity, ale i tradičního způsobu života velmi výraznou, možná nejvýraznější roli. Veškerý hodnotový systém, všechna pravidla sociálního kontaktu (i v nejzákladnější rovině, viz např. pozdravy: *Pochválen Pán Jéžiš Kristus – Až na věky amen*; pozdrav pracujícímu: *Pomáhej Pámbu*; poděkování: *Zaplat'j Pámbu – Dejž to Pámbu*), členění času, výchova dětí i většina tradic vycházejí z náboženské (většinou katolické) víry, z komplikované soustavy jejich dogmat a ritů, někdy kombinovaných s lidovou pověrečnou zvykovostí.

Lidová řemesla a umění se poněkud více rozvíjela v hornických obcích, kde snad menší rozsah zemědělské činnosti poskytoval pro podobné aktivity více prostoru. Za všechny jmenujme alespoň dřevořezbu a truhlářství, kvetoucí na Eibenthale, a již zesnulého naivního malíře, pana Josefa Řeháka z Bígru, jehož malby zdobí nejeden krajanský kostel. Na Svaté Heleně působí při baptistickém kostele mandolínový soubor.

Pro návštěvníka z Čech hráje velikou roli skutečnost, že daleko od domova slyší náhle češtinu, a to navíc v podobě lahodící jeho uchu mnohdy ještě předjungmannovskou „krasozvučnosti“. Osadníci pocházeli z různých krajů Čech, s převahou jihozápadní oblasti. Každá vesnice si pak vytvořila svůj vlastní lokální dialekt, v němž převládly rysy nejpočetnější nářeční skupiny. Od počátku byl jazyk kolonistů ovlivňován jednak působením učitelů a kněží z Čech, jednak dalšími jazyky, jimiž byl

---

20 Soustava vodních mlýnků „U Petra“, asi 3 km od Gerniku směrem na Rovensko.

Romano-Bohemica I

---

obklopen. Jednalo se zejména o domácí rumunštinu a srbsku, a úřední němčinu a maďarštinu. Podobný vývoj lze sledovat dosud. Ovlivnění soudobou čeština dnes ve značné míře způsobují také turisté a další návštěvníci z ČR, kteří v posledních letech hojně „český Banát“ navštěvují. Protože sem hodně turistů míří z Moravy, můžeme se setkat s importovanými moravismy, například na Svaté Heleně *mražák* místo „mrázák“, *já su* místo „ já jsem“ apod. Balkánské adverbiální výrazy jako *baš*, *makar* nebo *barem*, dříve než zdomácněly v jazyce českých kolonistů, připutovaly s karpatskými horskými kmeny kolem 15. st. na Moravu, kde některé z nich dodnes můžeme zaslechnout v mluvě horňáckých a zcela asimilovaných „Valachů“. Problematiku jazyka banátských Čechů velmi přehledně zpracovává ve své studii Slavomír Utěšený.²¹ Od jejího vydání se některé jazykové skutečnosti změnily, jejich rozbor si však vyžádá samostatné zpracování. Zde pouze krátké shrnutí: doklady staré češtiny představuje například specifická flexe jmen a specifické tvary zájmen, některé zvláštnosti v konjugaci a prefixaci sloves, zvláštnosti ve slovesné a předložkové valenci, různě deformované jinojazyčné přejímky, typické zjednodušování souhláskových skupin, častá protetizace nebo její opak, mnohé zvláštnosti syntaktické a nepravidelnosti ve slovosledu, a velké množství lexikálních archaismů z rozmanitých oblastí, ať už českých,²² nebo přejatých, zejména z němčiny. Variují a kolísají délky vokálů. V současnosti lze pozorovat nárůst vlivu rumunštiny na česká nářečí, a to zejména v národnostně nejvíce smíšeném Eibenthale. Přibývá lexikálních i frazeologických kalků, a rovněž přímých přejímk, jež byly obdařeny českou flexí. Můžeme zde sledovat rovněž odchylky ve výslovnosti, některé

---

21 Slavomír Utěšený, „O jazyce českých osad na jihu rumunského Banátu“, in: *Český lid*, 6, 1962. „Český Banát“ se ale těší pozornosti rovněž rumunských bohemistů – např. dr. Alexandru věnovala této problematice několik svých prací.

22 Jmenuji alespoň slovo „přátelé“ ve starobylém významu „příbuzní“ nebo „štír“ ve významu „mlok“, o němž jsem se dlouho domnívala, že jde o výraz obecně chudé slovní zásoby banátských Čechů v oblasti botaniky a zoologie, v něž navíc často dochází k záměnám pojmu. Jaké bylo mé překvapení, když je ve stejném významu objevila dcera v *Babičce* Boženy Němcové!

Herrmannová / „Nedejme jim zahynouti!“

---

patrně také ovlivněné rumunštinou. Jde třeba o postupnou výslovnostní diftongizaci po sobě následujících vokálů na slovním předělu (např. „to okno“ se vysloví jako [tookno]), vokalickou sylabizaci původně neslabičných předložek, měkčí výslovnost „l“ nebo splnutí hlásek „h“ a „ch“ až do té míry, že je mluvčí nedokážou vyslovit, ani zvukově (sluchově) rozlišit (doloženo pouze z Eibenthalu). Lze nicméně konstatovat, že po jazykové stránce představuje banátská čeština stále ještě vzácně konzistentní ukázku živého českého dialekту, který v Čechách, zvláště vlivem působení televize, rychle mizí. Jinak Češi v Banátu, zvláště v národnostně smíšenějších oblastech, jsou multilingvní, dříve nebylo obtížné najít lidi, kteří do jisté míry ovládali i pět jazyků:

[...] já vím, že v 50. letech anebo v poválečný dočasné většině obyvatelstva v Eibentálu mluvila běžně, i dyž třebas ne všichni psali, pěti řeči; moj babička měla jenom čtyry třídy, ale mluvila pět řečí, to bylo česky, rumunsky, německy, maďarsky a srbsky.²³

S příchodem nového společenského uspořádání po roce 1989 se začaly zavírat doly, ve kterých až do začátku třetího milénia pracovalo mnoho zdejších mužů. Rodiny tak téměř ze dne na den přišly o obživu. V místech, kde je nouze o pracovní uplatnění, tak nastal hromadný exodus za prací, zejména do České republiky. Vesnice se rychle vylidňují, v některých, jako je třeba Rovensko, už zůstávají skoro výhradně starí lidé. Rodiny, pokud jejich životé sezenou v Čechách zaměstnání, mohou počítat s podporou banátských enkláv,²⁴ mládež hledá práci zvláště v pražském podniku Mitas. Mladí a rodiny s dětmi opouštějí své stárnuocí rodiče, přátele, své domy a hospodářství, místo, kde navazujíce na pionýrskou odysseu svých předků vytvořili si v původním vyhnanství své reálné i emocionální domovy. Odcházejí z prostředí, kde uvnitř

---

23 Kocman, *Výprávění o Banátu*.

24 Poslední odliv Čechů z Banátu není v jeho historii jediný – větší vlny migrace zažily české osady ještě po první světové válce, kdy je tázavá hospodářská situace donutila opustit domovy a hledat šestí nejednou i za mořem v Jižní Americe, a v roce 1947 při velké repatriační akci vyvolné po „vysídlení“ českého pohraničí, kdy se do „staré vlasti“ vrátili také třeba Volynští Češi.

Romano-Bohemica I

---

pevného řádu zažívají svobodu a radostný fatalismus věřícího člověka, které tolik okouzlují návštěvníky z Čech. Odcházejí z míst, kde panuje jednota v prožívání víry a náboženských i světských tradic, kde lidé žijí v odkázanosti jeden na druhého, v převažující atmosféře vzájemné tolerance a pomoci. Odcházejí do nejistoty; dochází k porušení tradičně pevných vazeb, založených na sepětí s rodinou a půdou, na komunitních vztazích semknutých poutem společně prožívaných rituálů i všedních dní, což vede často k životu v trvalém stesku a psychickém strádání. Kromě zaměstnání však reemigranti hledají také lepší lékařskou péči či kvalitní vzdělání a perspektivnější startovací pozici pro své děti. V Rumunsku zůstávají staří, kteří se snaží z posledních sil udržet v chodu svá hospodářství, z nichž podporují své děti v cizině, a v skrytu duše doufají, že jednou se jim někdo vrátí.

Nárok na důchod nebo zdravotní pojištění nejsou ve vesnicích vůbec samozřejmostí. Pokud je někdo nucen podstoupit složitější lékařský zákok nebo delší pobyt v nemocnici, zadluží se často na dlouhou dobu celá rodina. Zůstalo pár statečných, kteří se protloukají, jak se dá. Otcové rodin nebo i oba rodiče odjíždějí na sezonní práce do ciziny nebo jsou zaměstnáni v různých koutech Rumunska, čímž opět dochází k bolestnému roztržení rodin. Ochromené komunity však přežívají dál, částečně za pomoci z České republiky, kterou poskytuje jak vláda ČR, tak různé firmy i neziskové organizace (zejména nadace při ČT Člověk v tísni), významnou síť pomoci vytvářejí jednotlivci, podstatná je i úloha rumunské organizace Demokratický svaz Slováků a Čechů v Rumunsku. S přílivem turistů²⁵ získali obyvatelé vesnic zpětnou vazbu, která je zpravuje o hodnotě a významu jejich způsobu života a starobylných obyčejů.

Snaží se nejen o holé přežití, ale rovněž o zachování starých tradic. Závěr věnujme slovům dr. Karase, jež stručně vyjadřují cenu a důležitost, jakou pro Českou republiku banátská enkláva má, nebo by mít měla.

Jsou v cizině zjevy, které Československou republiku překrásně reprezentují, ba dokonce ji kreslí jako velmoc [...] Rumunští Čechoslováci, toč opravdu větev, do nedávna zapomenutá nebem i zemí. Zasluhují si naší podpory,

---

²⁵ V agroturistice je dnes spatřována jedna z možných cest, jak spojit banátská specifika s možností výdělku pro místní. Nejangažovanější jsou v tomto směru ČvT a brněnská cestovní kancelář Kudrna. Agroturistický ruch je prozatím nejrozvinutější na Sv. Heleně.

Herrmannová / „Nedejme jim zahynouti!“

---

neboť jejich dědiny dýchají naším životem. Hovoří, veselí se, zachovávají staré zvyky, dělají kolébky a rakve tak, jak to dělali jejich předkové před dávnými lety. Nedejme jim zahynouti!²⁶

Literatura

Alexandru–Dobrițoiu, Teodora, „Istoricul așezării cehilor în Banatul de sud“, in: *Romanoslavica*, XII/1965, Bucuresti.

Alexandru–Dobrițoiu, Teodora, „Banatismy v nářečích českých osad Sv. Helena, Gerník, Rovensko, Biger, Šumice a Clopodie“, in: *Slavia*, XXXVI/1967, Nakladatelství ČSAV 1967.

Gernický školní kalendář, Jaroslav Svoboda (ed.), Herrmann & synové, Praha 2004.

Hříbek, Josef, *České osady na srbských a rumunských hranicích*, 1914, výroční zpráva, dostupné z: www.svata-helena.eu/hs-download/historie/Ceske_osady.pdf

Jech, Jaromír – Secká, Milena – Scheufler, Vladimír – Skalníková, Olga, *České vesnice v rumunském Banátě*, Ústav pro etnografii a folkloristiku v Praze, Praha 1992.

Jirásek, Alois, „Na krvavém kameni“, in: *Vojenské povídky*, Naše Vojsko, Praha 1955.

Karas, František, *Československá větev, zapomenutá nebem i zemí I. Čechové v Rumunsku*, Spolek Komenský, Praha 1937.

Kocman, Josef, *Výprávění o Banátu*, Euroservice 1999 s.r.o., Volyně 2011.

Kosinová, Adéla, *Česká menšina v rumunském Banátu – reemigrace*. Bakalářská práce. Universita Pardubice 2006. Dostupné z: http://krajane.cznu.cz/geografie-nab/doku.php?id=ceska_mensina_v_rumunskem_banatu_-_reemigrace

Mašek, Václav, *Sbírka lidových písni Čechů v Banátě*, Tipárit BrumaR, Timișoara 2008.

Míčan, Vladimír, *Za chlebem vezdejším*, Knižnice biblické jednoty, IX, Brno 1931, dostupné z: http://www.svata-helena.eu/hs-download/historie/Za_chlebem_vezdejsim.pdf

---

26 Karas, *Československá větev, zapomenutá nebem i zemí...*

Romano-Bohemica I

Němcová, Božena, *Babička*, Prostor, Praha 1995.

Secká, Milena, „Češi v rumunském Banátu“, in: *Češi v cizině*, 8, 1995, dostupné z:

http://krajane.cz/geografie-nab/dokumenty?id=milena_secka_cesi_v_rumunskem_banatu

Schlögl, Jan, *Školská kronika*, rkp., Bratislava 1934, dostupné z: http://www.svata-helena.eu/hs-download/historie/Schl%C3%BDglova_kronika.pdf

Svoboda, Jaroslav, „Historie – stručné dějiny krajanů v rumunském Banátu a další zajímavé informace o jejich životě“, publikováno na: <http://www.mzv.cz/bucharest/cz/krajane/historie.html>

Svoboda, Jaroslav, *Česká menšina v Rumunsku*, edice Češi na Balkáně, Sdružení Banát, Praha 1999.

Urban, Rudolf, *Čechoslováci v Rumunsku*, Bukurešť 1930.

Utěšený, Slavomír, „O jazyce českých osad na jihu rumunského Banátu“, in: *Český lid*, 6, 1962.

Key words

Czech colonists in Romanian Banat, folklore and traditions, religion, history, education, contemporain problems and efforts of their solution, surviving of endemit type of homo sapiens

Herrmannová / „Nedejme jim zahynout!“

Abstract

„Don't let them disappear!“

The first Czech colonists came to Romanian Banat at the beginning of the 19th century, during the times of Austrian empire – at first as sawyers, then as border patrols on the borders with the Osman empire. In the wild woods near Danube they created several villages, from which currently still exist six: Svatá Helena, Gernik, Rovensko, Bígr, Eibenthal and ulterior Šumice.

During the communist period, these villages, which were on the very strictly guarded border with former Yugoslavia, were not allowed tourist visits. Furthermore, the major religion is roman-catholic (except of Svatá Helena, where a protestant community also lives) – different from the major Romanian recognized religion, orthodox. All of these isolating factors – wild surrounding with bad roads and almost zero possibilities of communication, political as well as religious isolation – were the reasons why ancient traditions, folk costumes, style of homestead and farm steading as well as old language aspects have been very well preserved.

After the political changes in 1989, most of people lost their jobs and, when the borders were opened, lots of them left for other countries, especially to Czech Republic. For those who remained here, the Czech government organized a program of assistance – since 1990 it sends Czech teachers to this area and, in co-operation with Democratic Union of Czechs and Slovaks in Romania, it gives financial support for renovation of some important buildings, like, for example, schools. Another important volunteer among others is the Czech organization „People in need“.

Minorities survival is a question of saving irreplaceable diversity treasures in the contemporary sea of globalized culture.

Mgr. Hana Herrmannová
Univerzita v Bukurešti
Lektorka českého jazyka a literatury
nana@synove.cz

Romano-Bohemica I

Fotografie

1. Rovensko

2. Eibenthal

Herrmannová / „Nedejme jim zahynout!“

---

3. Zimní kroje ve Sv. Heleně

4. Kroje v Gerniku

Fotografie © Ivo Fík Dokoupil

Romano-Bohemica I

[blank page]

Alois Koudelka (1861–1942) a rumunská literatura *

Katerina Loudová
Vít Boček

Na podzim letošního roku uplyne již 150 let od narození moravského kněze a překladatele Aloise Koudelky. Protože do jeho širokého zájmu o cizí literatury spadalo i písemnictví rumunské, přiblížme si zde při příležitosti tohoto kulatého výročí jeho narození krátkou vzpomínkou jeho život a dílo i jeho vztah k rumunské literatuře a snahu seznámit s ní českého čtenáře.

Alois Koudelka se narodil 18. listopadu 1861 v Kyjově. Pocházel z chudé katolické rodiny, ale jako nadaný student na sebe upozornil již při studiu na brněnském gymnáziu, které s dobrým prospěchem absolvoval v roce 1879. Poté vstoupil do biskupského alumnátu (kněžský seminář, zejména pro žáky bez prostředků) v Brně, kde se až do roku 1883 věnoval studiu teologie. V roce 1884 byl vysvěcen na kněze a poté působil jako katolický kněz na Vysočině (Rovečné) a zejména na jižní Moravě (Bučovice, Kobylí, Nikolčice, Prace u Slavkova). I přesto, že trpěl mnoha let silnou artritidou a postupně přišel zcela o zrak, požádal o přeložení na trvalý odpočinek až v roce 1933. Zbytek života pak strávil v Brně v tzv. Augustineu (podle kaple sv. Augustina), starobinci zbudovaném v roce 1931 Mariánským ústavem. Zde zemřel za německé okupace, 9. prosince 1942, ve věku 81 let vinou srdečního selhání.

---

* Text vznikl za podpory projektů Středisko pro interdisciplinární výzkum starých jazyků a starších fází jazyků moderních (MSM 0021622435) a Teorie a empirie v slovanské diachronní jazykovědě (GAČR P406/10/1346).

Romano-Bohemica I

Dnes na něj vzpomínáme především jako na autora překladů z téměř třiceti jazyků. Odtud pochází také jeho soudobá přezdívka „český (moravský) Mezzofanti“, kterou získal podle italského kardinála Giuseppe Mezzofantihho (1774–1849), polyglota ovládajícího údajně přes sedmdesát cizích jazyků. Koudelka publikoval pod mnoha pseudonymy, často volenými podle míst, kde žil (např. Al. K. Nikolčický, Kyjovský), případně podle jazyků, z nichž překládal (např. Kakomoiros = novořecky „nešťastný“, Al. Pakulas = lotyšsky „koudel“). Nejznámější je však pod pseudonymem O. S. Vetti, jenž vznikl z genitivu názvu bučovického divadelního a literárního spolku Osvěta (Osvěty = O. S. Vetti).

Literárně činný byl Koudelka již na gymnáziu. Přispíval pak zejména do katolického časopisu *Hlídka literární*, vydávaného v Brně, od 90. let tam publikoval rovněž kritiky a eseje o cizích literaturách, jimiž se připravoval také na svou činnost překladatelskou. Debutoval překlady z „větších“ jazyků v 80. letech 19. století (angličtina, italština, francouzština, španělština), od 90. let a v prvním desetiletí 20. století rozšířil svůj záběr také o jazyky „menší“ (např. novořečtina, finština, islandština), zejména ovšem slovanské (např. bulharština, slovinština, chorvatština, ukrajinština). Za 1. světové války přibyly překlady z dalších literatur, které byly v té době v českém prostředí málo známé, jako je např. literatura estonská, gruzínská, a právě rumunská (Macura 1993).

Koudelkovo překladatelské nadšení bylo provázeno řadou potíží, a to zejména existenčních. Skromný plat katolického duchovního na venkově nestačil pokrýt náklady spojené s opatřováním cizojazyčných knih či slovníků, honoráře za zveřejněné překlady byly mizivé nebo žádné a sám Koudelka peníze za překlady uváděny v katolických časopisech nepřijímal. Podle Ignáta Zháněla (Zháněl 1911) měl v době svých padesátin nashromážděnu úctyhodnou sbírku gramatik a slovníků všemožných jazyků, z nichž překládal. O rozsáhlé knihovně se zmiňuje také sám Koudelka v posledním rozhovoru s Rudolfem Fejfušou v brněnském Augustineu (Fejfuš 1941). Bohužel nevíme, co se po Koudelkově smrti s jeho rozsáhlou pozůstatostí stalo (na tuto

Loudová – Boček / Alois Koudelka

---

skutečnost poukazoval již v 50. letech 20. stol. jeho životopisec dr. Jaroslav Krčmář, viz Krčmář 1954).

Předmětem Koudelkova překladatelského zájmu byly především romány, novely a soubory povídek. Některé jeho překlady byly vydány knižně jako samostatné sbírky povídek (zejména v pražském Ottově nakladatelství), jiné vyšly časopisecky (např. v časopisech *Květy*, *Hlas*, *Lidové listy*). Vzhledem k množství zveřejněných překladů však nebyla Koudelkova bibliografie nikdy systematicky zpracována (součet jeho překladů v době jeho 60. narozenin uvádí 66 knižně vydaných překladů v rozsahu 14 600 stran a dvoj- nebo trojnásobný počet překladů časopiseckých; viz Krčmář 1954).

Za Koudelkova života byla ceněna především vysoká umělecká úroveň jeho překladů a dobrá čeština. V neposlední řadě byl kladně hodnocen za uvedení „odlehlych“ literatur do českého povědomí, přičemž u některých jazyků předstihl o mnoho let i literaturu německou. U tzv. velkých jazyků (angličtina, španělština, francouzština), které byly i jinak do češtiny překládány, si Koudelka vybíral k překladu hlavně historické romány s biblickou či křesťanskou tematikou či francouzské společenské romány. U překladů povídek bylo tematické spektrum velmi široké, od vážných témat až po humorné příběhy či povídky pro děti (Krčmář 1954).

O Koudelkově zájmu o literaturu rumunskou existují útržkovitá osobní svědectví. Tak Ignát Zháněl při vzpomínce na návštěvu u Koudelky v roce 1914 uvádí: „Zvědavě prohlížím knižní přítelovy poklady a probírám se jednou hromadou. Nahoře leží dvě rumunské knížky...“ (Zháněl 1914). Jar. Krčmář pak zmiňuje, že překlady z rumunštiny si Koudelka připravoval odebíráním čtyř rumunských časopisů (Krčmář 1954). Přímé doklady o Koudelkově zálibě v rumunském písemnictví jsou pak dvojího rázu: jednak publikoval v roce 1905 delší odborně zaměřený text, ve kterém přiblížil českému čtenáři vývoj a současný stav rumunské literatury, jednak vydal za první světové války výbor překladů rumunských povídek.

Romano-Bohemica I

Koudelkův text z roku 1905 nese název *Novější literatura rumunská* a vyšel pod jeho vlastním jménem ve 22. ročníku časopisu *Hlídka* (nástupce časopisu *Hlídka literární*), a to ve dvou pokračováních (Koudelka 1905). Text svědčí o tom, že Koudelka měl o rumunské literatuře opravdu dobrý přehled. V úvodu podal stručně všeobecnou charakteristiku vývoje rumunského písemnictví zhruba od poloviny 19. století. Velmi zasvěceně pak pojednal postupně o vývoji poezie, prózy i dramatu v Rumunsku. U všech tří literárních druhů zmínil nejdůležitější autory, u řady z nich dokonce i relativně podrobné životopisné údaje, a jejich díla (u vybraných z nich i převyprávěl jejich děj). Vývoj rumunského básnictví dělí Koudelka do jakýchsi tří základních směrů: jsou to 1) romantismus, s tematikou především milostnou a přírodní, jejž reprezentují zejména Mihai Eminescu (s pesimističtějším vyústěním) a Alexandru Vlahuťa (s optimističtějším nádechem), 2) lidový, tradicionalistický směr, s tematikou života prostého venkovského lidu, zastoupený hlavně Georgem Coșbucem, a 3) symbolismus, ovlivněný francouzskou literaturou a propagovaný zejména Alexandrem Macedonským. U vývoje rumunské prózy pojednává Koudelka zvlášť o románu a zvlášť o povídce. Dosavadní románovou tvorbu nepokládá za příliš rozvinutou a kvalitní a více jeho pozornosti si zasloužila pouze Sofia Nădejde a její román *Patimi* z roku 1904. Naopak velmi pozitivně hodnotí Koudelka rozvoj tvorby povídkové. Je patrné, že právě o ní má největší přehled, zřejmě získaný četbou nejenom povídkových knih jednotlivých autorů, ale z velké části také četbou jednotlivých povídek otiskovaných v literárních časopisech, které odebíral. V Koudelkově rozboru rumunské povídkové tvorby nechybí Ion Creangă, Mihai Eminescu, Ion Luca Caragiale, Barbu Delavrancea, Ioan Alexandru Brătescu-Voinești, Duiliu Zamfirescu, Nicolae Gane, Ioan Slavici, Mihail Sadoveanu, Constanța Hodoș a řada dalších. Pokud jde o drama, vyzdvihl Koudelka jednotlivá díla, jejichž autory byli Ion Luca Caragiale, Moise Ronetti-Roman, Sofia Nădejde či Constanța Hodoș.

Koudelkův text o novější rumunské literatuře žánrově kolísá, je na pomezí mezi přehledovým odborným pojednáním a eseji. U řady

probíraných děl se autor nezdržel i zcela osobního úhlu pohledu a hodnocení. Celkově však lze říci, že obraz, jaký podává o vývoji a současném stavu rumunské literatury, je adekvátní cíli, který sleduje, a působí přesvědčivě. Z řady formulací je zřejmé, že většinu pojednávaných děl Koudelka skutečně přečetl a přemýšlel o jejich místě a významu v rumunském písemnictví.

Svoje překlady povídek z různých literatur vydával Koudelka mimo jiné v knihách s názvem *Na táckách u cizích spisovatelů*, jichž bylo nakonec celkem pět dílů. V podstatě celý čtvrtý díl (s nejasným datováním, na obálce je vročení 1917, na titulním listu 1916) je věnován povídkám rumunským, výjimkou je zde pouze jedna povídka přeložená z maďarštiny a jedna z chorvatštiny. Povídek z rumunštiny je třináct, a to od sedmi různých soudobých rumunských autorů. Většinou se jedná o prozaiky, kteří byli tu více, tu méně spjati s literárním proudem sámanatorismu („rozsévačství“, název vznikl podle časopisu *Sămanatorul*, tj. „Rozsévač“, který vycházel v letech 1901–1910). K hlavním znakům tohoto směru patří tradicionalismus, venkovská tematika, zájem o národní hodnoty, a také důraz na výchovné a mravní působení literatury a její význam pro povznesení národa, tedy vesměs rysy, které musely být blízké i konzervativně založenému Koudelkovi. Ten do svého výboru zařadil povídky, které mají podobnou tematiku a velmi dobře se k sobě hodí, takže tvoří dohromady kompaktní celek. Jejich postavami jsou většinou obyčejní lidé, ocitající se právě v nějaké složité, mnohdy přímo až existenciální životní situaci. Nejčastějším motivem vybraných povídek je smrt, většinou přímo hlavní postavy, anebo někoho, o kom hlavní postava vypráví. Ve výboru jsou třemi povídkami zastoupeni Mihail Sadoveanu (1880–1961, povídky *Jonica*, *Ztracený člověk*, *Pacholek*) a Ion Agârbiceanu (1882–1963, povídky *Svičička*, *Kalich*, *Pašijový týden*), dvěma povídkami Nicolae Dunăreanu (1881–1973, povídky *Dva úřední zřízenici*, *Maxim Ciacara*) a Ioan Adam (1875–1911, povídky *Pochybené cesty...*, *Knězův hřich*) a jednou povídkou Constantin Sandu-Aldea (1874–1927, povídka *Ghiocel*), M. J. Chiriteșcu-Priar (1879–1946, povídka *Sumec*) a Ioan Alexandru

Romano-Bohemica I

Brătescu-Voinești (1868–1946, povídka *Radu Finuletova pomatenost*). Obzvláště blízké zřejmě Koudelkovi byly povídky, jejichž hlavní postavou byl kněz. V povídce *Pašijový týden* sledujeme myšlenkový přerod kněze, který si nejprve zoufá, že jeho farníci přes veškeré jeho dobré míněné působení stále hřeší, posléze však nachází rovnováhu pochopením, že sám hřešil tím, že do své činnosti vkládal především svoje ambice napravovat lidi, místo aby ji pojímal jako službu lidem a především Bohu. Povídka *Knězův hřích* vypráví tragický osud kněze, který porušil Boží zákony: užíval střelnou zbraň k lovení zvěře, nakonec však byl rozsápn vlky, což je vylijeno jako Boží trest. V povídce *Kalich* je pak vypravěčem odsouzeno chování kněze, který dlouhodobě odmítá opatřit pro bohoslužby nový kalich, ačkoli starý je již velmi poškozen. Vidíme, že v povídkách je většinou přítomen silný morální apel a varování před porušením Božího rádu. Platí to i o ostatních povídkách s tematikou světskou.

Role, kterou sehrál Alois Koudelka v seznamování českého čtenáře s rumunskou literaturou, by si jistě zasloužila podrobnější pojednání. Koudelkův text o novější rumunské literatuře ani jeho překlady samozřejmě nebyly prvními svého druhu. Tak například už v roce 1881 představil zasvěceně asi na dvaceti stranách vývoj rumunské literatury Václav Petrů v knize *Illustrované dějiny literatury všeobecné* (Petrů 1881, 961–983); a ze starších, „předkoudelkovských“ překladů z rumunštiny do češtiny můžeme zmínit třeba výbor z povídek Iona Luky Caragialeho, který sestavil a v roce 1895 vydal F. K. Hlaváček (na tento překlad sám Koudelka ve svém textu z roku 1905 upozorňuje). Možná zajímavější otázkou je pak recepce Koudelkova díla v české rumunistice. Především jde o to, jestli vůbec nějak recipován byl. Je například pozoruhodné, že ve dvacátých letech dvacátého století hlavní pracovnice na poli česko-rumunských literárních vztahů, přímá žačka Ovida Densusiana, Jindra Hušková-Flajšhansová nezmiňuje Koudelku ve svých odborných spisech (Flajšhansová 1922, Hušková-Flajšhansová 1927) a „prvním soustavným výborem rumunských novel v naší řeči“ je podle ní až výbor jejích

Loudová – Boček / Alois Koudelka

---

vlastních překladů z rumunštiny s názvem *Lukullova třešeň* (Hušková-Flajšhansová 1926). Stanovení významu Aloise Koudelky a jeho překladatelské činnosti nejen z rumunštiny, ale i z řady dalších jazyků ovšem vyžaduje dalsí, soustředěnější průzkum.

Literatura

Koudelka, Alois, "Novější literatura rumunská", in: *Hlídka*, 22, 1905, s. 769–772, 848–851.

Fejfuša, Rudolf, "Český Mezzofanti". in: *Lidové noviny*, 19. 1. 1941, s. 5–6.

Flajšhansová, Jindra, *Rumuni, jich kulturní minulost a přítomnost se zvláštním zřetelem ke stykům se Slovany*: Přednáška proslovená na universitě Komenského v Bratislavě dne 19. ledna 1922. Bratislava 1922.

Hušková-Flajšhansová, Jindra, *Lukullova třešeň a jiné rumunské novely*, Jos. R Vilímek, Praha 1926.

Hušková-Flajšhansová, Jindra, *Rumunští prosaikové v rámci vývoje jednotlivých literárních škol (s ukázkami)*, Česká grafická unie, Praha 1927.

Krčmář, Jaroslav, "Český Mezzofanti", in: *Duchovní pastýř*, 4, 1954, s. 181–182.

Macura, Vladimír, "Alois Koudelka", in: V. Forst a kol. (ed.), *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*, 2/II, K–L, Academia, Praha 1993, s. 894–895.

Petrů, Václav, *Illustrované dějiny literatury všeobecné. Literatura čínská, indická, perská, hebrejská, arabská, egyptská, řecká, latinská, francouzská, španělská, portugalská, italská, rheto-románská a rumunská*, Vendelín Steinhauser, Plzeň 1881. Online:

<http://kramerius.nkp.cz/kramerius/MShowUnit.do?id=5570>

Zháněl, Ignát, "O. S. Vetti – Alois Koudelka jako paděsátník", in: *Nášinec*, 12. 11. 1911, s. 4–5.

Zháněl, Ignát, "Návštěvou u našeho Mezzofantího", in: *Nášinec*, 4. 1. 1914, s. 9–10.

Key words

František Koudelka, O. S. Vetti, Romanian literature, translation, Romanian studies in Czech lands.

Resumé

The text was written on the occasion of the 150th anniversary of the birth of Czech catholic priest František Koudelka (1861–1942), better known in Czech cultural circles under the pseudonym O. S. Vetti. Among several Koudelka's literary activities containing a hundreds of translations from a great number of European, as well as some non-European, languages, also a deep interest in Romanian literature can be highlighted. In our paper, Koudelka's life and work are briefly sketched out, his theoretical essay on the topic of contemporary Romanian literature (poetry, prose, and drama) is commented and his Czech translations of several Romanian short tales are discussed. Koudelka's place at the beginnings of Romanian studies in Czech lands, however, still remains to be determined.

Kateřina Loudová, Ph.D.

Ústav klasických studií, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno
katerina.loudova@phil.muni.cz

Vít Boček, Ph.D.

Ústav pro jazyk český
Akademie věd České republiky, Brno
vitbocek@gmail.com

Stilul „aviatic” al lui Bohumil Hrabal

Corneliu Barborică

Nu cunoaștem scriitor care să fi plăsmuit o operă cât de cât remarcabilă pornind de la ideea că totul în lume e în ordine. Prada cea mai de preț a scriitorului epic este starea de criză, adică dezordinea. Să-l luăm de exemplu pe părintele epicii, pe Homer. Ce s-ar fi făcut el fără războiul Troiei? Celor zece ani de ostilități dintre Hellada și Troia le datorează omenirea nașterea a două capodopere, *Iliada* și *Odiseea*. Dar și în vremuri de deplină ordine, stabilitate și conciliere, scriitorul epic nu se dă bătut, el continuă să caute prada sa preferată, criza ori dezordinea, zgâriind suprafețele netede, smulgând vălurile înșelătoare sau măștile. Dedesubt, el găsește întotdeauna materialul de care are nevoie, căci acolo, în subteranele lumii, ale sufletului și ale ordinii aparente se mișcă germenele înnoirilor viitoare. Scriitorul ceh Bohumil Hrabal (1914–1997) se plasează cu ostentație în mijlocul *dezordinii*, acesta fiind principiul călăuzitor al poeticii sale. Din cioburile de la începutul carierei sale literare a construit o nouă ordine, ordinea operei sale, prin care a obținut notorietate în toată lumea. În opera sa, realitatea apare ca un mozaic frapant, un caleidoscop multicolor în care delectarea poetică și jocul comic al formelor inaderente merg mâna în mâna. Suntem în plin război cu povestirea *Trenuri cu prioritate*. Un avion german e lovit și i s-a desprins o aripă. Aripa cade în piață din mijlocul orașului, avionul ceva mai încolo, în camp, cetățenii se reped, demontează tot ce se poate din rămășițele aparatului distrus, care își găsesc iute locul într-o ordine a utilității hazlui: „Alaltaieri, un avion inamic de vânătoare a fost ciuruit deaspre orășelului nostru și i s-a rupt o aripă. Fuselajul a luat foc și a căzut undeva pe camp. Din aripa ruptă s-au desprins o mâna de șuruburi și piulițe

Romano-Bohemica I

---

care au căzut în piață, zgâriind cele câteva femei aflate acolo. Aripa plană deasupra orașului, mulțimea se zgâia amuzată la ea, dar numai până la momentul când, cu zgomot hodorogit, a coborât chiar deasupra pieței unde se buluceau clienții ieșiți din cele două restaurante. Umbra aripei se plimba prin piață când intr-o parte, când într-alta, iar oamenii alergau zăpăciți când încoaace, când încolo spre locul pe care tocmai îl părăsiseră numai cu cu o clipă înainte, fiindcă aripa se legăna ca o pendulă uriașă, silindu-i să se refugieze mereu în partea opusă unei eventuale căderi și aiurindu-i cu un vuiet din ce în ce mai puternic. În cele din urmă, aripa a alunecat iute și s-a prăbușit în grădina preotului paroh. Au trecut doar cinci minute și locuitorii orașului s-au și apucat să o demonteze și să ia tot felul de plăci și tinichele care au reapărut chiar a doua zi sub formă de acoperișuri la cotețele de iepuri sau de orătăni. După-amiază unul dintre ei a tăiat din tabla aripei câteva bucăți mai mari din care, în seara aceleasi zile și-a confectionat niște splendide apărători pentru motocicleta sa.

În același fel au dispărut nu numai aripa, ci și diverse piese ale avionului german care se prăbușise la marginea orașului pe câmpul acoperit de zăpadă.”¹

Bohumil Hrabal, *Toba spartă*. Traducere de Corneliu Barborică editura Univers București, 1971. În continuare toate citatele se dau după această ediție.

Procedeul preferat al scriitorului este cumulul haotic de elemente (întâmplări, personaje) bizare și stridente, cumul de o fantezie debordantă, obținând din fapte banale situații de un comic fabulos. Personajul lui Hrabal se simte bine în mijlocul dezordinii. Naratorul spune despre tatăl său: „Tata se pricepea la toate, era pensionar de la patruzeci și opt de ani. A fost mecanic și a lucrat pe locomotivă de la douăzeci de ani. Anii i se socotiseră dublu, iar concetățenii noștri mureau de invidie la gândul că mai putea să trăiască încă vreo douăzeci-treizeci de anișori buni. Tata se scula înaintea celor care mergeau la serviciu. Colinda toate împrejurimile și strângea tot ce putea: șuruburi, piulițe, potcoave, căra de prin diverse magazii tot felul de piese și alte fleacuri netrebuincioase pe care le depozita în șopron sau în pod. Ca urmare, casa noastră a început să semene cu un centru de colectare a fierului vechi.

Barborică / Stilul „aviatic” al lui Hrabal

Dacă cineva voia să se descotorosească de o mobilă, i-o lua tata, astfel că, deși în familie eram doar trei, dispuneam de douăzeci de scaune, șapte mese, nouă canapele și o grămadă de dulăpioare, chiuvete și oale. Nesătul cum era, tata colinda pe bicicletă întreaga zonă din preajmă, căuta și prin gunoaie, iar seara se întorcea acasă cu prada”. Galeria de figuri hazlii continuă cu povestea despre străbunicul și bunicul. Străbunicul fusese un element turbulent de unde i s-a tras și moartea. A fost pensionat și mai devreme la vîrsta de numai optsprezece ani. În anul 1848, fiind tobosar în armata imperială, un student revoluționar l-a schilodit, lovindu-l cu o piatră în genunchi. A murit la vîrsta de 105 ani, dar nu de moarte bună, ci stâlcit în bătaie de niște muncitori, fiindcă își făcuse un obicei din a se lăuda cu pensia care îl scutea de muncă. Bunicul, pentru ca așchia să nu sară prea departe de străbunicul, a fost hipnotizator de circ, iar când armata germană a invadat Cehoslovacia, numai el s-a așezat în calea ei, încercând să-i oprească înaintarea prin forța hipnozei”.

Dar pentru ca scena să nu pară cititorului prea patetică, autorul relatează moartea bunicului erou în termenii parodiei.

Acumulările de bizarerii așezate într-o dezordine hilară sunt și mai de efect în povestirea *Bambini di Praga* atât în descrierea distraçțiilor de la bâlcii, cât și în secvența în care niște falși agenți de asigurări merg în vizită la pictorul „naiv” Nulíček. Acest domn, de meserie tăbăcar de piei de capră, pictează pereții casei, dulapuri, magazii sau cotețele din curte niște scene pentru care toată lauda o merită Hrabal:

„Toate cotețele, șoproanele, totul era mâzgălit cu vopsele. O imagine continua în alta fără vreo legătură... pe pereții magaziei creștea o vegetație luxuriantă de ferigă și coada calului prin mijlocul căreia alerga o femeie goală cu părul despletit fluturând, cu un cuțit de măcelărie înfipt în spate. Deasupra femeii, printre crengile copacilor, rânjea un ins bărbos, o gloață de copii se dădeau huța pe o scândură de călcat, un Tânăr pricăjit umbla desculț prin cioburi de sticlă și o fată stătea lângă el, ținând cu vîrful degetelor o căpătană de cal... Domnul Tonda se urcă pe o scară ca să vadă mai bine zugrăvelile de pe acoperișul verandei. Dar când își aruncă o privire în curte dădu cu ochii de o capră jupuită, de găinile care împrăștiau în toate cele patru puncte cardinale mațe innegrite, de o potaie care se ușura, stând în poziție de violonist, și când

Romano-Bohemica I

---

mai văzu și closetul deschis pe ai cărui pereți interiori erau pictați urangutani și paviani, niște maimuțe roșcovane de parcă ar fi fost colorate cu zeamă luată direct din umblătoare, domnul Tonda fu cuprins de amețeală, nu mai apucă să coboare și căzu fără vlagă drept în brațele tăbăcarului care își lipi buzele de urechea lui și îi șopti:

- Ce ai văzut dumneata acolo sunt variații pe teme din Cartea viselor și vise de-ale mele.

- De unde le scoți, dom'le? Întrebă domnul Tonda.

- Toate astea sunt în mine ca săngele în capră, zise tăbăcarul. Cum scrie și în Cartea viselor: părinți morți de vei vedea, noroc vei avea, soția moartă de-o vei visa, multă bucurie vei afla, nebuni de vei visa te vei însura, că te înfuri și de vei visa, tot anul profit vei avea...

- Ce pregătire aveți?

- Două clase, îi răspunse tăbăcarul negrăit de fericit, văzându-l pe domnul Bucifal cum dă roată pompei de apă pe care era zugrăvit un bărbat gol cu pălăria agățată de mădular, înconjurat de șase femei goale care se tăvăleau vesele prin bălegar.

- Ce reprezintă? întrebă domnul Bucifal.

- Și eu aş vrea să știu, zise domnul Nuliček...

Descrierea „operelor“ domnului Nuliček continuă într-o succesiune sufocantă de surprize.

Atraz de dionanțe și disparițăți, Hrabal a preluat ca procedeu stângăcia și coloristica artei de bâlcă în care se contopește comicul involuntar cu naivitatea și candoarea. Gustul acestei băuturi amestecate l-a condus spre periferia vieții sociale. Viața însăși l-a călăuzit întracolo. S-a născut la Brno, a făcut liceul la Nymburk, a studiat dreptul la Universitatea „Carol“ din Praga, în 1946 a obținut titlul de doctor în științe juridice. În timpul celui de al doilea război mondial și al ocupației germane și-a întrerupt studiile, a fost o vreme jurist, apoi muncitor necalificat la căile ferate, agent de asigurări pe viață, impiegat de mișcare. După război, ocupațiile lui au fost tot atât pestrițe: stivuitor la un centru de achiziționare a deșeurilor de hârtie (ceea ce se reflectă în povestirea *Baronul Munhausen*), salariat la o bancă, (a se vedea mai ales *Bambini di Praga*), muncitor la oțelăriile din Kladno, figurant și manipulant de decoruri la un

Barborică / Stilul „aviatic” al lui Hrabal

---

teatru praghez, măturător de stradă. După câteva povestiri, publicate în presa literară și neremarkate de critică, a debutat editorial în 1956 cu volumul *Vorbele oamenilor*, urmate de volumele *Perlă în adânc*, 1963, *Flecarii*, 1964, *Trenuri cu prioritate*, 1965, *Anunț pentru o casă în care nu mai vreau să locuiesc*, 1965, *Acest oraș este în grija colectivă a locuitorilor săi*, 1967, *Cositele*, 1970, *L-am servit pe regele Angliei*, 1977, *O singurătate prea zgomotoasă*, 1978, *Serbările ghoceilor*, 1978, *Cuviințioasa întristare*, 1979, *Milioanele arlechinului*, 1981, *Cluburile poeziei*, 1981. Acest neobișnuit succes editorial se explică prin marele succes la publicul cititor. La vânzarea cărților lui cititorii făcea coadă.

Nu trebuie să-l credem pe prozator atunci când afirmă că a ales cu premeditare „meserile” sale atât de diferite numai și numai pentru a cunoaște viața și pentru a-și procura subiecte. Adevărul este că nici soarta nu i-a fost prea favorabilă, evenimentele istorice, îndeosebi în prima parte a vieții, până pe la treizeci de ani, l-au aruncat de colo-colo, mai ales în „jos”, la periferia societății. „Să toate astea doar ca să mă frec mediul încojurător și de oamenii de care aproapele lor se leapădă, spălându-se pe mâini. Am început să-mi dau seama că cei îndrăgiți de mine au mai degrabă înfățișare de mojici și bufoni care își tăinuiesc sentimentele dintr-o pudoare înmăscută”

Bohumil Hrabal nu este, în cea mai mare parte a prozelor, un moralist, descrie personaje comice sau surprinse în situații comice, a fost mai degrabă un umorist fără intenții satirice. Umorul său vrea să conserve și să elogieze mai degrabă un univers pluralist, polifonic, multicolor, ireductibil. El năzuiește spre o anumită puritate a comicului. Dealtfel, comicul pur este prin el însuși în cel mai înalt grad o valoare etică. Acest comic se naște din nostalgia acelei vârste care simte placerea jocului, care râde de o grimășă, de o așezare nefirească a lucrurilor, de hainele pestrițe ale clovnului, de un nas lung și roșu ca un morcov. Hrabal nu râde de oameni, ci împreună, solidar cu oamenii, cu personajele sale. În povestirea *Bambini di Praga* pedepsește, fără a deveni justițiar, un grup de escroci simpatici care încasau bani pentru polițe de asigurare fictive, pedeapsă care vine în mod neașteptat după un lug și de aventuri și însoțită de un sincer regret că tot ce fusese atât de frumos, un fel de joacă de copii mari, avea să ia sfârșit. Domnul Bucifal, detectivul strecurat printre escroci, fermecat el însuși de experiența clădită pe atâta belșug de

Romano-Bohemica I

---

fantezie îi spune șefului grupului de escroci că dacă societatea lor de asigurări ar exista în realitate ar rămâne să lucreze cu ei.

-Domnule diriginte, ești supărat pe mine? Asta îmi este meseria. Asta e distribuția rolurilor în lume. Acum, cinstit vorbind, dumneata ai mai făcut și altele. Șperțuri mari, escrocherii în valoare de milioane... Zău, chiar ești supărat pe mine? Te rog să mă crezi că dacă societatea de asigurări Sprijinul la Bătrânețe ar fi o realitate, aş rămâne să lucrez cu dumneata... Mă crezi? Poate totuși n-o să-mi portă pică, pe cuvânt...

Printre ramurile copacilor, luna lumina mâinile prinse în cătușe.

Paznicul stătea lângă bancă, stropit de lumina albă, și striga:

Nu plecați încă! Uitați-vă la noaptea asta splendidă! La luna țuguiată la varza umezită de rouă! Întorceți-vă!

Priviți ce minunată este noaptea!

Dr. Corneliu Barborică
Universitatea din București
Istoric și analist al literaturilor slave
traducător

Ascensiunea și căderea lui Petru Dumitriu în viața literară cehă oficială a anilor cincizeci

Gabriel Mareş

Există similitudini greu de tăgăduit între climatul vieții literare oficiale din spațiile român și ceh în perioada totalitarismului comunist. Se poate, chiar, vorbi de o sincronizare a orientărilor și atitudinilor literare determinate de factorul politic. În linii generale, receptarea cehă a literaturii române este, în această perioadă, una *în oglindă* în raport cu cele întâmplate la București, lipsită de discrepanțe interpretative majore sub aspect ideologic. Îndeosebi în primul deceniu de comunism, elemente ale literaturii conformiste românești își fac, bunăoară, apariția în procesul receptării cehe. Această stare de fapt demonstrează că decidenții politici din domeniul cultural reușesc să mențină în cele două țări o abordare unitară, coordonată, asupra fenomenului literar românesc în ansamblul său. Un exemplu reprezentativ este oferit de atitudinea față de opera și personalitatea lui Petru Dumitriu, autor de la moartea căruia ne amintim, anul acesta, trecerea celui dintâi deceniu.

În intervalul cuprins între lovitura de stat din 1948 și Revoluția de catifea din 1989, numele lui Petru Dumitriu îl întâlnim în mediul cultural ceh doar timp de zece ani, mai precis între 1951 și 1960. Evadarea sa în Occident materializată în ianuarie 1960 curmă sec orice perspectivă în materie de receptare. El nu se numără, aşadar, printre autori români cei mai intens receptați de către cehi în perioada comunistă. Situație aparent paradoxală dacă ne gândim că este, adeseori, calificat drept unul dintre

Romano-Bohemica I

---

cei mai culți prozatori români moderni, înzestrat cu o măiestrie epică uluitoare. Conform logicii perioadei, aceste aspecte devin însă insignifiante în fața elementului biografic atunci când acesta intră în coliziune cu interesele Partidului. Traseul personal al lui Petru Dumitriu constituie un exemplu elocvent privind o trăsătură caracteristică a vieții literare din interiorul lagărului comunist, anume dependența artificială a operei literare față de biografia autorului.

Într-o primă etapă, premergătoare publicării traducerilor unor opere ale scriitorului, Petru Dumitriu este adus indirect în fața publicului cititor ceh prin intermediul unor articole apărute în presa literară (mărginită, în primii ani de comunism, la funcția de agitație ideologică). Referiri la scriitorul român apar pentru întâia oară într-un articol semnat de Maria Banuș, o apropiată a elitelor culturale cehe ale vremii. Petru Dumitriu este așezat de către poetă în rândul autorilor care care s-au dedicat „luptei și eforturilor de eliberare a clasei muncitoare”¹, precum Alexandru Toma, Zaharia Stancu, Eusebiu Camilar, Mihail Davidoglu, Alexandru Sahia sau, dintre tinerii adepti ai realismului socialist, Dan Deșliu, Veronica Porumbacu, Victor Tulbure sau Nina Cassian.

De la bun început, atenția criticii momentului este focalizată asupra romanului *Drum fără pulbere* în care autorul atinge culmea conformismului față de realismul socialist virulent. Romanul este descris de presa partinică cehă cu atât mai entuziasmat cu cât se numără printre acele cărți revizuite și, implicit, reeditate cu scopul sporirii eficacității ideologice. De altfel, este frapantă seninătatea cu care presa lozincardă a timpului justifică republicarea, în R.P.R., a romanului la cererea directă a

---

¹ Maria Banuș, „Rozmach poválečné literatury v Rumunské lidové republice” (Avântul literaturii postbelice în Republica Populară Română), trad. Serafin Výhnálek, in: *Rozjížděná ves*, LIX/1951, p. 9.

reprezentanților Partidului². Aceste condeie de critică literară notează, bunăoară, că „P. Dumitriu acceptase criticele formulate pe linie de partid și, drept urmare, lucrase cu asiduitate pentru a îmbunătăți romanul sub aspect ideologic”³.

Măsluirea ideologică a esenței mesajului literar, îndeobște subînțeleasă și tacit asumată, este aici înfățișată perfect transparent. Spre exemplu, se arată că, pentru a fi înlăturate „neajunsurile ideologice” semnalate în prima variantă a romanului, a fost necesară intervenția autorului în aşa fel încât personajul Mateica, „dușman înverșunat al clasei muncitoare”, să nu mai fie zugrăvit mai viu și mai expresiv decât eroul principal, comunistul Maftei. De altfel, un alt aspect pentru care în special a doua ediție a romanului este, conform criteriilor timpului, apreciată pozitiv îl reprezintă tocmai conturarea unei întregi galerii de portrete ale „dușmanului clasei muncitoare”, cum ar fi cel al „spionului imperialist” și al „sabotorului”. Pe un ton exortativ se arată că romanul îl învață pe cititor să recunoască și să urască dușmanul, trezind și educând vigilența revoluționară. Mai mult decât atât, experiența muncitorilor și, mai cu seamă, a comuniștilor, „[...] se îmbogățește neîncetat în focul luptei de clasă și permite demascarea până și a celui mai bine camuflat dușman”⁴.

Construirea canalului Dunăre-Marea Neagră este prezentată cu înflăcărare ca o adevărată epopee. Din perspectivă cehă, prin dimensiunile sale, șantierul este apreciat a fi de neimaginat în Cehoslovacia. În viziunea sovietică însă (formulată de Arcadi Pervențev și publicată în *Sovětská literatura*), aceeași construcție „[...] înseamnă pentru poporul român o

---

2 Asupra criticilor aduse lui P. Dumitriu pentru atitudinea de a se fi lăsat ”[...] îndrumat și modelat, fără vreo urmă de scrupul și de mândrie scriitoricească” de către puterea comunistă, cf. Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism. Proza*, Editura Fundației PRO, București 2006, p. 112.

3 [fără autor] „Za správné a smělé zobrazování skutečného života” (Pentru o redare justă și cutezătoare a vietii reale), in: *Dnešní Rumunsko*, 5, II/1953, p. 16.

4 *Ibidem*.

Romano-Bohemica I

---

excepțională școală de socialism”⁵. Afirmația trădează, din partea marelui frate sovietic, o autopoziționare pe o treaptă de superioritate. Pe fondul recenzării romanului cu această tramă – *Drum fără pulbere*, este analizat rolul șantierului inclusiv în formarea „omului nou” socialist, de pildă prin trecerea a sute de mii de țărani în rândurile clasei muncitoare. În egală măsură, este examinat profilul eroilor ce animă carte, „muncitori progresiști” zugrăviți ca luptători eroici care „[...] înfruntă bărbătește piedicile întâlnite și le depășesc ca veritabili părtași la construirea socialismului⁶. În același spirit, publicul ceh află că, la nivelul romanului, în lupta dintre vechi și nou purtată pe șantier, „dușmanul de clasă” și reminiscențele trecutului sunt condamnați la o dispariție ineluctabilă în fața avansării forțelor comuniste. Cartea nu a ajuns să fie însă tradusă în limba cehă din pricina fugii în Occident a lui Petru Dumitriu, intervenită câțiva ani mai târziu și implicitei modificării a atitudinii regimurilor comuniste față de opera scriitorului.

Fadul expunerilor exortative specifice aparatului propagandei din anii *stalinismului integral* este depășit, în raport cu Petru Dumitriu, mai întâi de către Karel Josef Beneš⁷. Revenit în Cehoslovacia după ce participase la primul congres al Uniunii Scriitorilor din R.P.R (18–23 iunie 1956), într-un articol publicat de *Lidové noviny*, Beneš combată teoria

---

⁵ Arcadi Pervenčev, „Několik poznámek o rumunské literatuře” (Câteva observații cu privire la literatura română), trad. Marie Kavková, în: *Sovětská literatura*, 1, III/1954, p. 135.

⁶ [fără autor] „Za správné a smělé zobrazování skutečného života” (Pentru o redare justă și cutezătoare a vietii reale), în: *Dnešní Rumunsko*, 5, II/1953, p. 16.

⁷ Karel Josef Beneš (n. 21 feb. 1896, Praha – d. 27 mar. 1969, Rožmitál pod Třemšínem), scriitor, dramaturg și filosof ceh. Este autorul unor opere istorice, romane psihologice (precum *Uloupený život /Viața furată/* din 1935, sau *Kouzelný dům /Casa fermecată/*, publicată patru ani mai târziu) și al unor scenarii de film (de exemplu *A Stolen Life*, SUA 1946, în regia lui Curtis Bernhardt).

„absolutei negări a naturalismului”⁸ susținută de Petru Dumitriu. Conform acesteia, schematismul în literatură nu ar fi nimic altceva decât o moștenire a metodei naturaliste de însușire pasivă a realității. În opinia lui Beneš, chiar dacă proza vremii întâmpină numeroase obstacole, naturalismul nu se numără printre acestea. Argumentează că naturalismul francez, spre exemplu, a fost o metodă „progresistă” cu o profundă penetrare socială. Îl contrazice pe Petru Dumitriu adăugând că „schematismul, dogmatismul și alte neajunsuri ale prozei actuale își au originea în incapacitatea unora dintre autori de a crea caractere vii, convingătoare în complexitatea lor dialectică interioară [...]”⁹, ceea ce, în opinia sa, nu poate fi pus în seama moștenirii naturalismului. Se declară, totodată, convins că dacă s-ar fi găsit un autor capabil să scrie cu măiestria lui Zola un roman despre năravul alcoolismului din perspectiva „grijii socialiste” pentru sănătatea oamenilor, acea operă s-ar fi bucurat de o înaltă prețuire.

Pe de altă parte, este de acord cu poziția susținută de Petru Dumitriu privind concepția dinamică a personajului de roman în opoziție cu zugrăvirea lui schematică, în alb și negru și, prin urmare, statică. Este de acord că fiecare om poartă în sine germani ai tuturor însușirilor umane, nefiind doar isteț sau mărginit, bun sau rău.

Vocea lui Petru Dumitriu se face, la rândul ei, simțită în presa culturală cehă. *Lidové noviny* publică o serie de opinii formulate de prozatorul român cu prilejul unei vizite efectuate la Praga în anul 1957. Acestea vin în completarea celor susținute de Petru Dumitriu cu câteva luni în urmă, la congresul Uniunii Scriitorilor din R.P.R. Spre exemplu, prozatorul explică gazdelor cehe că acel congres nu a urmărit să pregătească noi principii, ci să pună în practică liniile deja trasate de C.C.

---

8 K. J. Beneš, „Krátký film z Bukurešti” (Scurtmetraj de la București), în: *Literární noviny*, 34, VII/1956, p. 8.

9 *Ibidem*.

Romano-Bohemica I

---

al P.M.R (la sfârșitul anului 1953 și în vara lui 1955) și să imprime necesitatea unei lupte sistematice împotriva dogmatismului¹⁰.

Spre finalul anilor cincizeci, opera lui Petru Dumitriu nu era cunoscută nemijlocit publicului ceh nefiind încă realizată nicio traducere¹¹. Receptarea cehă a autorului intră, la o primă privire, într-o nouă etapă, mai concretă și alertă, prin publicarea într-un singur an, 1959, a două romane ale acestuia traduse în limba cehă, *Pasărea furtunii* și *Cronică de familie*. Un impuls important fusese dat cu prilejul amintitei vizite a scriitorului la Praga. Ar fi fost greu de imaginat, la momentul respectiv, că cele două opere constituiau deja zenitul receptării lui Petru Dumitriu și că acesta avea să fie foarte curând așezat pe lista neagră a autorilor prohiși.

În România perioadei cuprinse între moartea lui Stalin și revoluția ungără, aparatul cenzurii admisese publicarea unui număr restrâns de cărți care veneau în contradicție cu preceptele esteticii comuniste și care prezintau, încă, o simptomatică înrâurire interbelică¹². În această categorie se înscrie și romanul *Cronică de familie*. Cu toate acestea, critica literară cehă o expune dintr-un unghi diferit. Opera devine o „[...] cronică a întregii clase a boierimii și moșierimii românești”¹³, subsumată unei idei centrale, anume imperativul istoric al dispariției boierimii. Astfel, acțiunea romanului este interpretată drept istorie a societății românești aristocratico-moșierești de la începuturile acesteia, localizate la momentul

---

10 Cf. Františka Fraktorová, „Malé setkání a velký dluh” (Profund îndatorați în urma unei scurte întâlniri), in: *Literární noviny*, 3, VI/1957, p. 7.

11 Singura posibilitate de a intra în contact cu opera lui P. Dumitriu o reprezenta traducerea slovacă a romanului *Drum fără pulbere*; cf. Petru Dumitriu, *Cesta bez prachu*, trad. Jindra Hušková, Slovenský spisovateľ, Bratislava 1952.

12 Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism. Proza*, Editura Fundației PRO, București 2006, p. 32.

13 Marie Kavková, *Postfařă*, in: Petru Dumitriu, *Rodinná kronika (Cronică de familie)*, trad. Jiří și Jarmila Kliment, Naše vojsko, Praha 1959, p. 400.

„[...] încheierii coaliției dintre boierime și burghezie”,¹⁴ și până la sfârșitul ei „iminent”. Se arată că acest roman se distinge printr-o bogată tipologie a personajelor motiv pentru care este adeseori comparat cu opere similare din literatura universală. Este însă evidențiată raportarea *Cronicii de familie* la creația lui Balzac și nu a lui Zola¹⁵.

Apariția traducerii *Cronicii de familie* nu este însă întâmplătoare. Atrage atenția disponibilitatea existentă în mediul cultural ceh față de acest tip de tramă. Aproape concomitent cu romanul lui Petru Dumitriu în România, în Cehoslovacia apare, în anul 1957, romanul *Căsătorii din interes* al lui Vladimír Neff. Acesta este primul dintr-o pentalogie foarte ambițioasă pentru literatura cehă a vremii care surprinde ascensiunea și decăderea orășenimii cehe. Sub forma unei cronică dezvoltă destinul a două familii de orășeni în perioada cuprinsă între anii cincizeci ai secolului al XIX-lea și cei de după cel de-al doilea război mondial.

După o ineluctabilă înscriere pe listele cuprinzând scriitorii dezavuati de regimurile de la București și Praga, referiri la Petru Dumitriu mai apar pe radarul receptării la sfârșitul anului 1960. Acest lucru se produce însă într-o dimensiune diametral opusă, cea a exilului ceh, mai precis în *Zápisník*,¹⁶ o publicație importantă a criticii literare neoficiale. Nu

---

14 Idem, „Rumunská literatura 1945–1958” (Literatura română 1945–1958), in: *Evropské literatury*, Orbis, Praha 1959, p. 91.

15 La baza acestei idei se află disputa motivată ideologic din perioada realismului socialist în care naturalismul trebuia anatemizat; realismul era, dimpotrivă, perceput ca fiind asimilabil.

16 Revista apare în exil în perioada 1958–1962. A publicat mai întâi comentarii și analize politice menite să umple din prăpastia formată de către deficitul acut de informație politică obiectivă existent în Cehoslovacia comună. Astfel de materiale trec însă curând într-un plan secund în beneficiul subiectelor culturale și, îndeosebi, literare. Abordarea este, firește, cea specifică analizei din exil, orientată îndeosebi către acele subiecte ale vieții literare interzise în Cehoslovacia de către cerberii culturali ai regimului.

Romano-Bohemica I

întâmplător revista *Zápisník* – sub semnătura principalului pilon redacțional al acesteia, Jaroslav Dresler, este cea care relatează și evaluează, chiar în timpul consumării cazului, despre fuga în Occident a lui Petru Dumitriu. Chiar dacă tipografia avea sediul la New York, echipa redacției funcționa la München. Tot în Germania, la Frankfurt, alege să se stabilească, într-o primă etapă, și Petru Dumitriu (de altfel, în trecut, studiase filosofia la Universitatea din München).

Jaroslav Dresler notează în *Zápisník* că la 28 octombrie 1960 lista indexului cuprinzând autorii interziși fusese completată cu numele unui alt „autor comunist”, cel al lui Petru Dumitriu. Este, într-adevăr, ziua în care prozatorul român se decisese să rupă tăcerea, la opt luni după fuga din România, și să ceară azil politic. Această filieră a unei publicații literare concepută și publicată în exil constituie singurul canal de informare prin care publicul ceh – cel care își asuma riscurile inerente – putea să ia cunoștință de traseul literar și personal al lui Petru Dumitriu, autor care, cu foarte puțin timp înainte, vizitase Praga într-o postură diametral opusă. În acest mod, în spațiul ceh răzbate adevărata poveste a lui Petru Dumitriu și, mai ales, filmul dramatic al stabilirii sale dincolo de Cortina de Fier.

Calea dureroasă a exilului (fieca Irina, în vîrstă de numai optsprezece luni, era ținută drept ostatic politic de către regimul de la București) aleasă de Petru Dumitriu este înțeleasă din punct de vedere uman și justificată de Dresler printr-o meditație asupra condiției „scriitorului comunist”. Arată că acesta „[...] este nevoie să mintă, iar o atare situație nu poate fi îndurată pe vecie întrucât duce fie către clinica de alienații, fie spre păcatul sinuciderii. [...] Dacă îi luăm în calcul pe toți cei care au fost execuți din ordinul lui Stalin constatăm că a fi scriitor

comunist este o meserie mai primejdioasă decât cea a piloților de încercare”¹⁷.

De asemenea, este combătută, de către Dresler, ideea avansată de mai mulți specialiști ai literaturilor est-europene potrivit cărora situația anterioară stabilirii sale în Occident poate fi comparată cu poziția deținută în Polonia de către Marek Hlasko sau, în Uniunea Sovietică, de Ilia Ehrenburg. Argumentele lui Dresler sunt acelea că, pe de o parte, Petru Dumitriu nu este „rebel și impulsiv” și, pe de altă parte, stilul său artistic ar fi total diferit. Astfel, în opinia lui Dresler, cele mai reușite dintre lucrările sale sunt „[...] *romanele fluviu* în care cuvintele, frazele, destinele și mediile se împleteșc, se stratifică și se întrepătrund cu șansă, în vreme ce atât Hlasko, cât și Ehrenburg sunt, mai curând, maeștri ai succintului”. În același timp, arată Dresler în continuare, „lui Dumitriu îi lipsește atât spontaneitatea rece și atacarea violentă a realității, cât și jongleria intelectuală și pseudointelectuală cu cuvintele, noțiunile și ideile, specifice lui Ehrenburg”¹⁸.

Dresler admite că Petru Dumitriu datora succesul și renumele dobândite până atunci nu atât „ardorii partinice”, cât talentului său incontestabil de prozator. În spațiul oferit de această publicație din exil, în care ne-am fi așteptat să fie condamnate păcatele comuniste din trecutul autorului, frapăză, aşadar, tonul sobru, echilibrat și obiectiv în care este desfășurat firul analitic. În astfel de materiale, abordarea intelectualilor exilului ceh este, într-adevăr, una, în general, constructivă care alege să nu trateze problema totalitarismului căzând pradă unui alt tip de extremism.

Faptul că numele lui Petru Dumitriu poate fi regăsit în principalele sfere ale receptării cehe a literaturii române din perioada totalitaristă (în

---

17 Jaroslav Dresler, „Nový svědek žaloby” (Noul martor al acuzării), in: *Zápisník*, nov.-dec., III/1960, p. 11.

18 *Ibidem*, p. 10.

Romano-Bohemica I

---

cea oficială – prin traduceri și recenzii, precum și în cea neoficială – a exilului ceh) demonstrează existența unui interes real pentru screrile sale. Într-o privire de ansamblu se constată însă că receptarea este una incompletă și subdimensionată. Cauza este una singură, cea a rămânerii, începând cu anul 1960, dincolo de Cortina de Fier, urmată de distanțarea netă a autorului în raport cu etapa anterioară a parcursului său scriitoricesc față de care avea să resimtă dureroase remușcări. Nu ne rămâne decât se ne închipuim cum ar fi arătat receptarea cehă a lui Petru Dumitriu în absența injoncțiunilor dramatice ale regimului comunist asupra autorului și, îndeobște, asupra vieții literare din România și Cehoslovacia.

Referințe

A. Cărți / traduceri

Dumitriu, Petru, *Buřnák (Pasărea furtunii)*, trad. František Holub, SNKLHU, Praha 1959.

Dumitriu, Petru, *Cesta bez prachu (Drum fără pulbere)*, trad. Jindra Hušková, Slovenský spisovateľ, Bratislava 1952.

Dumitriu, Petru, *Rodinná kronika (Cronică de familie)*, trad. Jiří și Jarmila Kliment, Naše vojsko, Praha 1959.

Negrini, Eugen, *Literatura română sub comunism. Proza*, Editura Fundației PRO, București 2006, p. 32.

B. Articole

Mareş / Ascensiunea și căderea

Banuș, Maria, "Rozmach poválečné literatury v Rumunské lidové republice" (Avântul literaturii postbelice în Republica Populară Română), trad. Serafin Výhnálek, in: *Rozjížděná ves*, LIX/1951, p. 9.

Beneš, K. J., "Krátký film z Bukurešti,, (Scurtmetraj de la Bucureşti), in: *Literární noviny*, 34, V/1956, p. 8.

Dresler, Jaroslav, "Nový svědek žaloby,, (Noul martor al acuzării), in: *Zápisník*, nov.–dec., III/1960, p. 11.

[fără autor] „Za správne a smělé zobrazování skutečného života,, (Pentru o redare justă și cutezătoare a vieții reale), in: *Dnešní Rumunsko*, 5, II/1953, p. 16.

Fraktorová, Františka, „Malé setkání a velký dluh” (Profund îndatorați în urma unei seurte întâlniri), in: *Literární noviny*, 3, VI/1957, p. 7.

Kavková, Marie, Postfaťă în: Petru Dumitriu, *Rodinná kronika (Cronică de familie)*, trad. Jiří și Jarmila Kliment, Naše vojsko, Praha 1959, p. 400.

Kavková, Marie, „Rumunská literatura 1945–1958” (Literatura română 1945–1958), in: *Evropské literatury*, Orbis, Praha 1959, p. 91.

Pervențev, Arcadi, „Několik poznámek o rumunské literatuře” (Câteva observații cu privire la literatura română), trad. Marie Kavková, in: *Sovětská literatura*, 1, III/1954, p. 135.

Romano-Bohemica I

Mots-clés

réception littéraire, Petru Dumitriu, milieu tchèque, réalisme socialiste, exil

Résumé

Ascension et chute de Petru Dumitriu au niveau de la vie littéraire tchèque officielle des années cinquante

Dans le contexte du dixième anniversaire de la mort de Petru Dumitriu, l'article se penche sur la spécificité de la réception tchèque de cet écrivain roumain dans les conditions du communisme. Le processus en question se limite à une seule décennie (1951–1960) étant interrompu brusquement en janvier 1960 lorsque l'auteur se décide de fuir en Occident. Les premiers et, d'ailleurs, ses seuls romans traduits en tchèque sont *L'oiseau de la tempête* et *Chronique de famille*, publiés en 1959, peu de temps avant que son œuvre fut interdite tant en Roumanie qu'en Tchécoslovaquie. Des échos concernant les ouvrages et la personnalité de Petru Dumitriu peuvent être aussi rencontrés en 1960, cette fois dans la critique littéraire non-officielle, plus précisément dans *Zápisník*, revue de l'exil tchèque.

Dr. Gabriel Mares
diplomat
Ministerul Afacerilor Externe
Bucureşti

**Refuzul categorizării sau Autorul (își) creează „trend”-ul
Câteva gânduri cu privire la cinci poeți cehi contemporani**

Mircea Dan Duță

Dacă se poate găsi vreo opinie comună a criticilor literari cehi cu privire la starea poeziei contemporane din țara lor, aceasta este că noțiunea de mișcare, „val”, tendință, grup, categorie, direcție sau „trend” aparține trecutului, că orice încercare de a identifica „măcar” trei poeți care să scrie cât de cât „la fel” reprezintă o tentativă de la bun început sortită eșecului, că singura cale pentru a „înțelege poezia” ceahă de astăzi este să începi prin „a-i înțelege pe poeți”, iar poeții pot fi înțeleși numai rând pe rând, unul câte unul, ba chiar de multe ori volum cu volum, poezie cu poezie. În aceste condiții, se pune întrebarea ce autori merită selectați pentru a oferi sau propune „o imagine de ansamblu” a ceea ce se petrece astăzi în poezia ceahă. Și poate că tocmai locul comun de o aparent inutilă banalitate, plasat între ghilimele cu două rânduri mai sus, este în măsură de a sugera răspunsul. Incategorizabilă diversitatea a poeziei cehe contemporane nu permite nici paralele formale, nici trimiteri artificiale, nici elaborarea unor modele cu pretenții exhaustive. Caracteristică pentru poezia ceahă contemporană este însăși complexitatea ei de un farmec dacă nu „dezordonat”, atunci (cel puțin în acest moment) „neordonabil”. Motiv din care mult mai „productivă” decât identificarea unui anumit număr „reprezentativ” de autori care să aibă „ceva în comun”, apare selectarea câtorva nume, dintre care fiecare definește în cadrul poeziei cehe contemporane o anumită direcție semnificativă pe care, în același timp, o argumentează și o reprezintă prin excelенță. (Desigur, nu

Romano-Bohemica I

---

mai este cazul să subliniem – poate că nici să menționăm – că tendințe de prozelitism, imitație sau pastișare nu se manifestă nici măcar în jurul creației Violei Fischerová, a cărei neașteptată plecare dintre noi în anul 2010 a lăsat în literatura cehă un dureros spațiu vid ce se va resimți încă multă vreme.) Așadar, înțând seama și de faptul că în ultimele două decenii s-a tradus în română foarte puțină poezie cehă în general, am spicuit din creația de după anul 2005 a următorilor poeti pe care, din motive lesne de înțeles, îi menționez în ordine alfabetică: Viola Fischerová (care a regăsit în ultimul său volum, *Copilul de nisip*, lirismul juvenil al anilor 60, dar exprimat acum cu mijloacele unui minimalism existențial excelent primit atât de public, cât și de critică), Petr Hruška (unic prin combinația de liric și pitoresc ce dă substanță versului său, dar și prin sensibilitatea bolovănoasă, specifică celui născut și crescut în Ostrava minerească), Vít Janota (care poetizează atât faptul de viață „banal”, de fiecare zi, precum și limbajul praghez „de cartier” din care își țese metaforele surprinzătoare, dar și ironia auctorială), Marcela Pátková (a cărei aparentă fragilitate surprinde printr-un discurs poetic de o vitalitate ce se intersectează adesea cu un naturalism și o brutalitate menite să provoace, dar potențate de o la fel de neașteptată rigoare intelectuală) și Marie Šťastná (revelația incontestabilă a începutului de mileniu și capul de afiș al generației de poeti care și-au început cariera în jurul anului 2000, autoare de un talent exploziv, capabilă de a transpune într-o expresie poetică de o profundă originalitate senzualitatea și forța vitală specifice Moraviei de Sud, locul de naștere al poetei). Așadar, propun spicuri din creația a cinci poeti cehi, făcând parte din „cel puțin” patru generații artistice și biologice diferite. (Marcela Pátková și Marie Šťastná s-au născut la numai un an diferență, dar stilurile celor două autoare sunt cu totul diferite.) Iar dacă această tentativă îl va determina pe cititorul român să încerce a se apropia măcar de creația unuia dintre cei cinci poeti cehi propuși, traducătorul acestei micro-antologii își va considera datoria îndeplinită.

Marcela Pátková

Mezi zdmi

Do ticha duní jejich kroky,
dvě mladé, jedna stařena
se rdí za svou nemohoucnost.
Dali jim duši do příhrádky:
Magda, Vlasta, Růžena.
A nade mnou na bílé zdi
cizí růže usychá.

Între ziduri

Pașii lor răsună în miezul liniștii,
două tinere și o bătrână
roșesc de rușinea neputinței.
Le-au pus sufletele în despărțituri:
Magda, Vlasta, Růžena.
Deasupra mea, pe zidul alb,
se usucă un trandafir străin.

***

Padesát věder najednou,
padesát stohů slámy.
Padesát žil přisátých k ledu.
Byli jsme sami, tehdy.
Padesát řader sis upamatoval.
Proč?
Odpouštím, víc nedovedu.

***

Cincizeci de găleți dintr-o dată,
Cincizeci de căpițe de paie.
Cincizeci de vene încastrate în gheață
Eram singuri pe-atunci.
Ți-ai amintit de cincizeci de săni.
De ce?
Te iert, mai mult nu pot să fac.

Romano-Bohemica I

Jen řekni

Pod kamenem usnout
navždy,
umlknot studem...
Přikryj mě, trávo,
uschlá trávo,
přikryj mě,
jen řekni kdy.
O nic jiného neprosím.
Všechno, co vím,
se ostrým vytratí.
Tebou propadám se dolů,
úplně dolů...
A pak – že pod dekou
s modrým pruhem
zdají se jen modré sny.

***

Netopýr uši napíná,
je brzy, je hodina klidu
zvěře. Sem tam detail linolea.
Ranní rozevička – nadávka
dítěte,
ozvěna amorfního hlasu.
Skrz příčky slunce proniká,
pod víčky očí stálá tma.
Chei zpívat blázňům do očí,
chei zpívat
o důvěře.

Spune-mi

Să adorm sub piatră
pe veci,
să mă amuțească rușinea...
Acoperă-mă, iarbă,
iarbă uscată,
atâta numai,
spune-mi când.
Altceva nu te rog.
Tot ce știu pierde lama
tăișului.
Prin tine mă prăbușesc,
ajung acolo jos, jos de tot...
Nu e de mirare că sub pătura
cu dunga albastră
avem numai vise de azur.

Liliacul ciulește urechile,
Este devreme, ceasul de liniște
al sălbăticinilor.
Ici-colo, câte un detailu din
modelul de pe linoleum.
Înviorearea de dimineată –
înjurătura copilului
ecoul unui glas amorf.
Prin jaluzele pătrunde soarele,
în spatele pleoapelor e tot
întuneric.
Vreau să le cânt nebunilor în față,
vreau să cânt despre incredere.

Duță / Refuzul categorizării

---

* * *

*Jsi poodhalen tíhou včerejška,
ale už kostmi odrážíš zítřejší den.
Nepočkáš na mě?*

* * *

Ești dezgolit de povara de ieri,
dar oasele îți reflectă ziua de mâine.
Nu mă aștepți?

A přitom

Vzbudila jsem se na střepech
snů.
Někde blízko voněl terpentýn.
Sladkost umírání,
nedůvěra požehnání.
Dáváš sbohem, a přitom žiješ
tak věren svým obrazům.
Zátiší s ohněm.
Pojď ještě naposled
botanickou zahradou
s jedem motýlů.

Totuși

M-am trezit pe cioburi de vis.
Undeva prin apropiere mirosea
a terebentină.
Dulceața morții (1)
neîncrederea în binecuvântare.
Îți iezi adio, totuși trăiești în
continuare
atât de credincios tablourilor
tale.
Natură moartă cu foc.
Vino pentru ultima dată
prin grădina botanică,
vino cu otrava fluturilor.

(1) **umíráni** înseamnă, într-o traducere foarte exactă, „procesul de a muri, cu un termen arhaic, „murirea”. Am considerat că un asemenea termen din secolul al XIX-lea (a se vedea I. H. Rădulescu, „Cutremurul” – „*S-au dus zilele voastre, zile de asuprire, De dor, de nedreptate, de crime, vulpenii, De ură, de discordii, de săngiuri, de murire*”) nu se potrivea în context. De aceea, l-am înlocuit cu „moarte”, care se foloseste uneori și pentru a exprima sensul de „proces de a muri”: *A avut o moarte usoară / liniștită* etc.

Romano-Bohemica I

Marie Štastná

MOJE SUDIČKA

měla
zpěněné oči
a dlouhý krk
Milovala se s jelenem
ještě tu noc
co jsem se narodila
a přišla pozdě
zchvácená a horká
Mám v prstech
délku jejího krku
a pěna v očích
začíná písmenem S
naší vlastní abecedou

TEN VKUS

Jsem cynik
a jsem lakomec
Skořicový narkoman
Ten vkus
co mám teď
se brzy změní
neboj se
Zase si zamiluji
růžová poupatá
na hrnečcích
Ale záclony do oken
dávat nebudu!

URSITOAREA MEA

avea
ochii înspumați
și gâtul lung.
Se iubise cu un cerb
în aceeași noapte
în care m-am nascut eu
și a întârziat
era grăbită și înfierbântată
Simt în degete
lungimea gâtului ei
și spuma din ochi
începe cu litera U
începe cu propriul nostru abecedar

GUSTUL ACELA

Sunt cinică
și zgârcită.
Mă droghez cu scorțisoară
Gustul meu
de acum
se va schimba repede
nu te teme.
Mă voi îndrăgosti din nou
de mugurii trandafirii
de pe oalele din bucătărie
Dar perdele la fereastră
nu-mi voi pune!

POHÁDKY

Hledáš jednu
ze čtyř věcí:
pohádky
tělo
mne
nebo sebe
Rozmýšlej dobré
jde to i jinak:
tělo a mne
sebe a pohádky
pohádky a tělo
Ted' dávej pozor:
mne a pohádky
sebe a tělo
mne a sebe
nehledáš
Konečně
pohádky sebe a tělo
máš
pohádky mne a tělo
dostaneš
tělo mne a sebe
ovijíš
Je to tak

POVEȘTI

Cauți un lucru
din patru:
niște povești
un trup
pe mine
sau pe tine însuți
gândește-te bine
se poate și altfel:
un trup și pe mine
pe tine însuți și niște povești
niște povești și un trup
Atenție acum:
pe mine și niște povești
pe tine însuți și un trup
pe mine și pe tine
asta nu cauți
În sfârșit
poveștile pe tine însuți și trupul
le ai
poveștile pe mine și trupul
le vei obține
trupului tie și mie
ne dai târcoale
Asta e

Romano-Bohemica I

HOLUBÍ

Na náměstí nemáme holuby
Jen někdy
asi v holubí svátek
jeden přiletí
projde se
nabubřele zhodnotí situaci
a odletí oznamit ostatním
že to opravdu nemá cenu

PORUMBEI

În piață orașului nu avem porumbei
Numai din când în când
probabil de sărbătoarea porumbeilor
câte unul se oprește din zbor
se plimbă
analizează situația cu emfază
apoi pleacă în zbor spre a le da de
știre celorlalți
că efectiv nu are rost.

MEMENTO MORI

Na těle stolu
se vzepnuly sklenice
jako prsy
které nejdou do páru
Naplněné něčím
co vzdáleně navozuje
pocit mateřského mléka
V křeči smíchu
vkráčíme do dveří
ukolébat se kouřem

MEMENTO MORI

Pe trupul mesei
au crescut niște pahare
ca niște săni
nepereche
Umpluți cu ceva
ce aduce pe departe
cu laptele de mamă
Râzând convulsiv
păşim către ușă
ca să ne lăsăm legănați de fum

Petr Hruška

Ze sbírky *Měsíce*

ČERVENEC

Nastěhovat se krátce
pro obvyklý letní důvod
očekávaný chlad ulice
se shovívavým jménem
několikadenní milost
neznámé polohy vypínačů
několikadenní naděje
přemístěných věcí

Din volumul *Lunile* (1998)

IULIE

Mutatul temporar
din același motiv ca în fiecare
vară
dorul de răcoarea străzii
cu nume binevoitor
un privilegiu de câteva zile
pozițiile necunoscute ale
întrerupatoarelor
speranțe de câteva zile
aduse în bagaje

ČERVENEC

V bedně od rajských
krabice od krevet
centrum
ponechané na okraji dne
kaštany na dvoře
zmohutněly
nad ženskou s nahýma rukama
klepajícíma popel

IULIE

În lada de roșii
cutia de creveți
centrul
părăsit la marginea zilei
castanii din curte
au crescut mai mari
decât femeia cu mâinile goale
care scutură scrumul din țigară

Romano-Bohemica I

ČERVENEC

Ve tmě svítí
odřený roh
jako když někdo jde
neopatrně podél
skončeného příběhu
na chodbě
rány a kletba
chlapi
stěhují pietu

IULIE

Un ungher coșcovit luminează
în întuneric
de parcă cineva ar merge
imprudent de-a lungul
poveștii care s-a sfârșit
bubuituri și înjurături
baieții
mută din loc Pieta

Ze svazku **Obývací nepokoje**

POČKAT SI

sešel jsem k řece
řeka unášela žluté listíčko ač
držel jsem se zimníčných lahví
počkal si
a potom
nečekaně zazpíval
a potom
jsem se vrátil ke svým důvodům

Din volumul **Încăperile neliniștii**

PÂNDĂ

am coborât către râu
râul a luat o frunzuliță aurie ah
mă țineam de sticlele febrile
pândeam
și apoi
pe neașteptate am cântat
și apoi
m-am întors către motivele mele

Duță / Refuzul categorizării

NEDĚLE

Odpoledne tlačí do oken.
Vedro
Tennessee Williams.

Kuchyň po rajské omáčce
jako
poslední
veliký
trestný čin.

Zbytky souloží.

Krajina s
určitým počtem
ptáků.

YVETTA

tak tenhle drobínek ticha
je smutek
ta žilka písň
celé štěstí

a veškeré ostatní soulože
jen křik
a spokojenost

DUMINICĂ

După-amiaza apasă în geamuri
Arșița
Tenessee Williams

Bucătăria dupa sosul de roșii
ca
ultima
mare
infracțiune

Resturile fac amor

Peisaj cu
un anumit număr
de păsări

YVETTA

așadar acest pic de tacere
este tristețea
aceasta frântură de cântec
toată fericirea

toate celelalte partide de sex
doar tipărt
și satisfacție

Romano-Bohemica I

RÁNO

Odlétají krátkonohé labutě
lží
zůstávají špačci
cigaret

Na břehu velkého moře
svlečené ženy
s otvírákem na konzervy

DIMINEAȚA

Își iau zborul lebede cu picioare
scurte
lebedele minciunilor
rămân mucuri
de țigără

Pe malul mării celei mari
femei dezbrăcate
cu desfășoare de conserve

Duță / Refuzul categorizării

Viola Fischerová

Slunce ještě hřeje
ale mrazivý vítr
rve a sráží

včerejší léto
dnešní podzim

Za den
sahá do okna
holá větev

Jak křehké jsou stěny
mezi bylo není
a jsem

Když se směješ
umím přeskočit hladovou zed'
chodit po laně
vyprávět život
jako vtip

Usměj se
Směj se dítě
Ať se ti také proměním

Soarele mai încâlzește
dar vântul înghețat
lovește și doboară

vara de ieri
toamna de azi

Ajunge o zi
și la fereastra mea bate
o ramură golașă

Ce fragile sunt zidurile
între a fost nu este
și sunt

Când râzi
sunt în stare
să sar peste Zidul flămânzilor (1)
să merg pe sărmă
să povestesc viața
ca pe o glumă

Zâmbește
râzi copile
Ca să mă transform
și pentru tine

---

(1) Zidul flămânzilor – Zid de apărare construit între anii 1360–1362 pe dealul Petřín din porunca lui Karel al IV-lea, menit a consolida sistemul de apărare al Castelului din Praga (Hradului) împotriva eventualelor atacuri dinspre sud și vest. Conform legendei, la construcția sa ar fi lucrat cei mai nevoiași dintre locuitorii Pragăi, cărora regele ar fi intenționat să le ofere astfel o sursă de câștig.

Romano-Bohemica I

Ještě jednou být s tebou
za noci v kukani
hotelové sprchy

být s tebou jedno
uvnitř
a nemoci otevřít

chvět se
i v teplé vodě
z které nevyjdeme...

A potom v peřinách
se smát a smát
a smát
až do rána

Říkáš
nad hromadou smetených dětí
v slzách

že jestli chci
můžeme vykoupit
alespoň jedno

co potom nikdo nezatrati
do bordelu
nebo do otroctví

Holku a kluka
ať tady po nás dvou
zůstane –

jedno dítě za mne
jedno za tebe

Să mai fiu o dată cu tine
noaptea în cabina de duș
la hotel

să mă contopesc cu tine
înăuntru
și să nu putem deschide

să fremătăm
și în apa caldă
din care să nu ne mai întoarcem...

Și apoi sub plăpumi
să râdem și să râdem
și să râdem
până dimineață

Când vezi multimea de copii
deșeuri
cu ochii în lacrimi
spui

că dacă vreau
putem să-l răscumpărăm
măcar pe unul

să nu-l mai condamne nimeni
la bordel
sau la selavie

O fetiță și un băiețel
ca să rămână ceva aici
în urma noastră

un copil pentru mine
unul pentru tine

Duță / Refuzul categorizării

Můžeme k nim i zaletět
dvě laskavé paní
které je obdarují pomazlí
a zmizí

Pane
ochraňuj i ty ostatní
jimž jsme odepřeli sen
i naději

Pokaždé se stydíš
že nedala dost
že z víc
činíme málo

Stín ničeho
Tíseň viny

Zamáloučinění

Putem să luăm avionul și să-i vizităm
două doamne cu suflet bun
care le fac cadouri și alintă
și apoi dispar

Doamne
să-i ai grija Ta și pe ceilalți
cărora le-am refuzat visul
și speranța

De fiecare dată și-e rușine
că nu ai dat destul
că din mai mult
facem puțin

Umbra nimicului
Apăsarea vinei

Depuținătateafaptei

Romano-Bohemica I

Oslavuješ nahé tělo
co se bojí
samo před zrcadlo

dávno ulovené
s otisky jiných sítí

Tušíš v něm muže
na prahu stáří
kterého taky
milovala dívka

krásná a svěží

Îți sărbătorescă trupul gol
care se teme
singur în fața oglinzi

demult căzut pradă
și purtând urmele altor
năvoade

Ghicești în el un bărbat
în pragul bătrâneții
și pe el l-a iubit
o fată

frumoasă și proaspătă

Duță / Refuzul categorizării

Vit Janota

(mládí)

Ve starých Stodůlkách
je zastávka Mládí
Od jistý doby
mě vždycky zamrazí
(asi to nějak
souvisí s věkem)
Příští zastávka mládí
Jenže já vystupuju
o stanici dřív

(tinereții)

În bătrânu cartier Șurile
există stația Tinereții
De-o vreme-ncoace
(probabil din cauza vârstei)
îmi îngheată săngele-n vine
când aud *Urmează stația Tinereții*
Numai că eu cobor în totdeauna
la stația dinainte

(botanická zahrada)

Parchanti
na školním výletě
Že na ní nesáhneš?!

Sáhnu, co bych nesáh...
Tak sáhni!
Se mi nechce né...
Je to pořád stejný
věci se nemění

(grădina botanică)

Derbedei
în excursie cu clasa
Nu pui tu mâna p-asta...
Ba de ce să nu pun?
Atunci pune!
N-am chef, na!
Toate-s la fel
Nu se schimbă nimic

Romano-Bohemica I

(čtení pro volné chvíle)

Ukradl dceři sporák
a ten mu rozdrtil nohu
četl jsem v metru
přes rameno slečně
na stránce s rubrikou
Napsal sám život
Tak tohle doopravdy
mohl napsat
jenom sám život

(...)

Dneska jsem potkal
bezdomovce v adidaskách
Tak to je definitivně
konec starejch časů

(lectură pentru timpul liber)

*A furat de la fiică-sa aragazul
care i-a zdrobit piciorul*
Asta am citit în metrou
peste umărul unei domnișoare
la rubrica
Așa le-a scris însăși viața
O chestie ca asta
chiar că numai viața
putea să-o scrie

(...)

Azi am întâlnit
un boschetar în adidași de firmă
Chiar că să zis
cu vremurile vechi

Duță / Refuzul categorizării

(cesty)

Za zády v autobuse
dva šachisti cestou na turnaj
Ten hraje protigambit...
...radší střelcem na D7...
A jeden z nich
pořád šíslal na psa
No ty še tam buděš nudit'
no nudit'
Chvílema
to bylo k nesnesení

(cările lor)

În spatele meu, în autobuz, doi
șahiști
în drum spre un turneu
Ăla joacă antigambitul...
...mai bine nebunul la D7
Și unul din ei
tot șâșâia la câinele lui
șărâcuciu',
tiu o să te plătișești acolo
După câteva clipe
simteam că nu mai pot

(velká mimóza)

Začalo to hned ráno
Na zastávce tramvaje
mi jedna bába
co na mě pořád koukala
povídá povýšeneckým hlasem
Měl byste se nechat vyšetřit
od ušního lékaře!
Od té doby marně přemejšlim
co mi zase uteklo

(marea mimoza)

Am luat-o de dimineață
În stația de tramvai
o babă
de se tot chiombea la mine
mi-a zis îngâmfată
Du-te la orelist,
să te dreagă!
De-atunci îmi bat capul
nu știu ce mi-a scăpat

Romano-Bohemica I

(příběhy dálkového běžce)

...ňáký ty erotický kuličky, nebo
co!
zaslech jsem
útržek rozhovoru
někde na čtvrtym kilometru
...artrózu ve vobou kolenou,
pani!
to bylo na dvanáctym
Snad nebude po tátovi...
čtrnáctej
Na šestnáctym jsem padnul

(poveštile maratonistului)

...niște bile d'alea erotice, sau
aşa ceva!
Asta am auzit
d i n t r - u n f r a g m e n t d e
conversație
undeva pe la kilometrul patru
*...doamna, e artroză la amândoi
genunchii!*
Asta era la kilometrul
doisprezece
Să nu semene cu tac'su...
la paisprezece
La kilometrul șaisprezece am
picat

Duță / Refuzul categorizării

Key-words

Czech poetry, literature, contemporary, tendency, individual, richness, representative, translation

Rejecting categorisation or the Author creates his / her own trend.
Some thoughts on five contemporary Czech poets

Abstract

I propose here a personal selection of five authors from "at least four" generations of the Czech contemporary poetry, with their personal style and way of understanding the idea of literature. In a literature without clear group or collective tendencies, its richness consists mainly in the original individuality of its authors, it is hard to suggest a "representative" selection of authors or to claim this could be done in an exhaustive way. Therefore, those who will read those fragments from the literary work of Viola Fischerová, Petr Hruška, Marcela Pátková, Marie Šťastná don't have to expect they'd find out "everything", nor even "a lot", neither "something essential" about the contemporary Czech poetry. But if following the reading they become interested in at least one of those authors, or even "fall in love" with their poetry, the translator will consider its mission as accomplished.

Mgr. Mircea Dan Duță, Ph.D.
Ředitel Rumunského kulturního institutu v Praze /
Director of the Romanian Cultural Institute in Prague
Anglická 26, Praha 2, 120 00
Tel: 00420-222523096
Email: praga@icr.ro
www.icr.ro, www.rumunskoprovas.cz

Romano-Bohemica I

[blank page]

K und K

Gabriela Georgescu

Articolul pe care ați început să-l citiți își propune să compare între doi scriitori aparent incomparabili care poate că nu au în comun decât faptul că numele fiecărui dintre ei începe cu litera K. Este vorba despre un scriitor sârb – un postmodernist și un scriitor ceh care nu aparține postmodernismului. Pe primul taler al balanței l-am așezat pe Danilo Kiš. Jumătate din desen era astfel terminată, dar mai rămânea cealaltă jumătate. Kiš atârna greu și trebuia găsită o contragreutate care să echilibreze balanța. Inițial, creionul a schițat portretul lui Kundera – este ceh, este greu, dar poate tocmai pentru că încă „este” nu se potrivea în viziunea artistică, deoarece ar fi privat tabloul de una dintre dimensiunile sale esențiale – de dimensiunea temporală. În cele din urmă, din hașura creionului a apărut Kafka, iar balanța s-a echilibrat.

Cu toate acestea, am ezitat și în privința lui Kafka pentru că este unul dintre scriitorii pe care și-i atribuie atât literatura germană (cu argumentul, de altfel de netăgăduit, că acesta a scris în limba germană) cât și cea cehă (pe motiv că a scris în stil cehesc). Care dintre ele ar fi mai îndreptățită să preia custodia asupra lui este greu de spus și nici nu este obiectivul acestui eseu; ce-i drept, Kafka a trăit la Praga, și-a petrecut întreaga viață în cartierul evreiesc, în sănul acestei „Mütterchen mit Kralen”.

Romano-Bohemica I

Cele două treimi

Dacă am extruda atât opera lui Kiš cât și pe cea a lui Kafka, iar acestea să ar constitui sub forma unor piramide, acestea ar avea ca bază câte un triunghi echilateral: cele trei laturi ale triunghiului lui Kafka sunt: apartenența la etnia semită, mediul bilingv în care va trăi (germano-ceh) și contextul social-politic – regimul totalitar din Austro-Ungaria. Asemănător, baza triunghiulară a piramidei creației lui Kiš va fi formată din: apartenența, după tată – deși el a fost botezat în rit ortodox - la etnia semită, mediul bilingv în care își va petrece copilăria (la granița sârbo-maghiară) și contextul social-politic – ororile celui de-al doilea război mondial și ale regimului totalitar communist.

Astfel, deși fără îndoială că există multe aspecte care îi deosebesc, spiritul în care creează îi apropie, punându-i într-o relație de dependență, unul prelungându-se din celălalt la fel cum se desprinde un affluent din râul principal.

Literatură sub marca vieții

Un prim aspect sub care îi vom discuta pe cei doi scriitori va fi cel autobiografic, căruia amândoi îi conferă noi valențe: viața unui evreu într-o societate cehă vorbitoare de limba germană în cazul lui Kafka, respectiv situația unui evreu creștinat pentru a fi salvat de la moarte și crescut în Subotica, la întrepătrunderea a două medii culturale și lingvistice diferite – cel sârb și cel maghiar. Dacă admitem că procesul de creație al unei opere literare este unul conștient, vom recunoaște urmele adânci lăsate de aspectul autobiografic în conștiința scriitorilor, urme pe care le-au redat în literatură.

La Kafka, această influență se reflectă sub mai multe aspecte: nevoia permanentă de autodefinire, de adaptare, de regăsire și de conturare a sinelui, nu neapărat față de ceilalți, ci – mai ales – pentru ca el însuși să înțeleagă cine este. Putem vorbi despre o nevoie de regăsire a propriei

identități și autocunoaștere, procese care se desfășoară de multe ori prin raportarea la celălalt, sub aspectul dihotomiei Identität – Alterität; alteori ia forma unui „gespaltenes Ich” – a unui Eu divizat, compus dintr-o mulțime de elemente disparate care nu se pot recompone. Această problemă existențială a autorului se reflectă în toate serierile sale, deși nici Kafka (la fel cum nu o face nici Kiš) nu vorbește la modul direct despre sine. Conisderăm că povestirea *Die Verwandlung* – Metamorfoza reprezintă cel mai bun exemplu al dualității autorului. Un prim element care atrage atenția este faptul că protagonistul povestirii poartă un nume – lucru rar întâlnit la personajele lui Kafka. Poate că numele are tocmai rolul de a disocia ceea ce se întâmplă personajului cu ceea ce resimte autorul însuși. Dar ce se întâmplă de fapt?

Tânărul comis-voiajor Gregor Samsa se trezește într-o bună dimineață preschimbăt într-o insectă. Nu putem spune (sau cel puțin Kafka nu spune) ce fel de insectă este, însă transformarea zdruncină puternic lumea calculată a lui Gregor și îi creează o stare de instabilitate, de anxietate și de nesiguranță. Reacția sa este, de altfel, de înțeles: cine s-ar simți în largul său dacă s-ar metamorfoza brusc într-o insectă? Nu la fel de ușor de înțeles este atitudinea familiei sale, care va intra în aceeași stare de anxietate, de agitație și de panică chiar dacă ei nu știu ce se întâmplă în spatele ușii încuiate și. Anxietatea lor se datorează schimbării survenite, apariției unei scindări în rutina zilnică, a unei noutăți care generează frica și metamorfoza interioară a membrilor familiei, pentru că – de fapt – titlul se referă în primul rând la schimbarea de natură psihologică petrecută în membrii familiei lui Gregor, nu la transformarea lui Gregor într-o insectă. Ocupația Tânărului comis-voiajor nu este aleasă la întâmplare: termenul german *Reisende* este un derivat al verbului *reisen* – a călători, a trece. Insecta simbolizează refugiul unde Tânărul se izolează de restul familiei sale până devine un străin și, prin urmare, ostil celorlalți.

Romano-Bohemica I

Kafka folosește nu folosește fantasticul pentru a fugi de realitate, cum am putea crede la o analiză superficială, ci pentru a o putea înțelege mai bine. Realitatea îi este de multe ori ostilă și îl respinge iar el nu se poate prinde de ea decât observând-o în cel mai mic detaliu, descompunând-o și reconstruind-o conform propriilor reguli pentru ca ea să fie acum prietenoasă față de el și greu de înțeles pentru ceilalți. Am putea deci spune că proza lui Kafka este, dacă ni se îngăduie o exprimare oximoronică, de un fantastic realism sau de un realism fantastic.

Literatura la graniță

Un al doilea aspect, de această dată de natură lingvistică, derivă din bilingvismul și biculturalismul mediului în care trăiește și se referă la vocabularul folosit. Trebuie spus că limba germană este o limbă foarte expresivă, și flexibilă cu o capacitate extraordinară de a forma cuvinte noi, de a le îmbina și de a le confieri o multitudine de sensuri. Aceasta este poate și motivul pentru care cei mai mari filosofi au scris în germană și este suficient să-i amintim pe Kant, pe Hegel sau pe Nietzsche. Spre deosebire de aceștia, Kafka folosește un număr limitat de cuvinte, motiv pentru care – la Kafka la fel ca și la Kiš – cuvântul are un rol crucial. Deși scrie în limba germană, în vocabularul lui Kafka regăsim și cuvinte de origine cehă. Cel mai bun exemplu ar fi povestirea *Die Sorge des Hausvaters – Grijile unui tată*, unde se vorbește despre o *Wesen* – o entitate, fie ea ființă sau obiect, pe nume *Odradek* care trăiește sub acoperișul naratorului, în ciuda faptului că uneori nu este văzut luni întregi – căci atunci se acuează prin vecini. Povestirea este, evident, o metaforă și poate fi interpretată în mai multe feluri. Cuvântul *odradek* nu există nici în limba germană, nici în limba cehă. În cehă există totuși verbul *odradit* – a descuraja, a convinge pe cineva să nu facă ceva. Dacă aceasta e baza de la care a plecat autorul când l-a creat pe

Odradek, nu vom ști niciodată, însă este o ipoteză care merită dezvoltată; cuvânt există ca o dovdă în plus a pendulării între cele două culturi.

În cazul lui Danilo Kiš, mediul cultural eterogen ia alte forme. *Enciclopedia Morților* exemplifică căutarea propriei identități despre care vorbeam și la Kafka. Ea se materializează prin împletirea simbolurilor religios-culturale aparținând creștinismului, iudaismului și ritului mozaic. Povestirile *Simon Magul*, *Legenda adormiților și Cartea regilor și a nebunilor* din *Enciclopedie* conțin elemente prelucrate ale unor parabole sau motive din cele două cărți sfinte care stau la baza civilizației europene: Biblia și din Coranul.

Un alt aspect care pune problema identității și alterității este mult disputatul colaj. Dacă se poate afirma că cea mai sinceră bibliografie a unui autor este biografia sa și că un autor se rescrie pe sine în operele sale, atunci colajul de citate aparținând unor alți autori, folosit de Kiš în *Criptă pentru sufletul lui Boris Davidovici*, poate fi interpretat, de asemenea, ca o încercare de autodefinire, ca un mod de a spune că opera sa este un pic din opera fiecăruia. De altfel, afirmând aceasta, nu putem greși foarte mult: fiind un scriitor postmodernist, se îndreaptă spre o reevaluare, spre o reinterpretare a valorilor tradiționale, încearcă, la fel ca și Kafka, să descompună lumea, să ia părțile ei esențiale și să o reclădească într-o formă, dacă nu mai frumoasă, atunci măcar diferită – deci nouă. Acest *gespaltenes Ich* se încheagă datorită „magnetului” reprezentat de talentul și de puterea de reînsuflețire a ceea ce pare vechi, a unor resurse aparent epuizate. De altfel, în asta constă talentul de scriitor: în a lua un fapt real, chiar banal și a-i confieri valențe artistice. De exemplu, povestirea *Oglinda necunoscutului* prelucrează o faptă reală, pe cât de groaznică, pe atât de des întâlnită: jaful și uciderea unui om și a fiicelor sale pe drumul de la Arad la Szeged (Seghedin). Firul narativ nu are, aparent, nimic deosebit. Atunci când acestuia î se alătură însă un limbaj aluziv: *La ce se gândeau un târgoveț evreu din Europa Centrală în ziua morții sale – putem numai presupune* (Kiš 2008: 124), o serie de simboluri: prosoapele cu

Romano-Bohemica I

---

monograma celor două fete: H de la Hana și M de la Miriam, sau căruța – dric, bocetul mamei la plecarea celor două fete – „*de parcă le petrecuse la cununie sau, Doamne iartă-mă, la moarte*” (Kiš 2008: 127), oglinda cumpărătă de tatăl Bertei de la un țigan ca „*să-și facă pomană*” (Kiš 2008: 120), firul se desparte în mai multe ate din care se țese o frumoasă operă literară.

La început a fost cuvântul

Un alt aspect care îi apropie pe cei doi scriitori este importanța cuvântului. Nadine Gordimer scrisă că „Există puțini scriitori în opera cărora fiecare cuvânt este important. Danilo Kiš este unul dintre aceștia”. Afirmația se poate extinde și asupra lui Kafka, ceea ce comportă o serie de implicații, fără a pune în discuție estetica limbajului. În primul rând, cei doi sunt foarte greu de tradus, ca de altfel toți marii scriitori, tocmai pentru că aceștia își creează propriul stil, iar sarcina traducătorului care oscilează mereu între tentația de a traduce cuvântul și impulsul de a traduce sensul, este cu atât mai grea cu cât primul are rol de simbol și este unul dintre elementele definitorii ale stilului unui scriitor.

Cuvântul în sine și repetitia acestuia sunt importante la Kafka din punct de vedere semantic și melodic. În alegerea unor anumite cuvinte constă originalitatea unui autor.

În *Castelul* lui Kafka regăsim o serie de cuvinte repetațe: Castelul este întotdeauna *Schloss*, orele sunt întotdeauna *Stunden*, *Frieda* și *K* sunt numiți rareori altfel decât prin propriile nume („*Frieda este deci Frieda; nici iubita, nici prietena, nici servitoarea, nici fata, nici fătuca, nici Tânără femeie, nici amica. Frieda*” (Kundera 2006: 49). Repetițiile pot părea obositoare, dar această oboseală trebuie săstrătă întrucât face parte din atmosfera apăsătoare generală creată de autor. În același plan semantic se situează și repetitia cuvintelor: *die Fremde* (străinătate, caracter străin); *gemeinsam* (împreună); *die*

Luft (aer); *weiter* (mai departe) etc. Repetiția este prezentă și în proza scurtă a lui Kafka, de exemplu, în *Gib's auf* – cuvintele din titlu se repetă obsesiv pe tot parcursul povestirii, ca un îndemn trist: *Gib's auf, gib's auf!*¹.

Danilo Kiš operează și el cu o serie de cuvinte-cheie sau cuvinte cu valoare de simbol. De exemplu, povestirea *Simion Magul* poate fi interpretată ca o povestire cu subiect biblic sau poate o critică a sistemului demagogic comunist iar caracterul ambiguu este dat de câteva pasaje eseistice intercalate în epic:

Unde toată lumea minte, nimeni nu mai minte, unde totul e minciună, nimic nu mai e minciună (Kiš 2008: 24).

De asemenea, în *Enciclopedia morților*, imensa bibliotecă sudeză poate fi văzută ca o paralelă a arhivelor securității, apar în sprijinul acestei afirmații „lanțurile” cu care sunt legate cărțile de rafturile bibliotecii și care creează o apăsătoare legătură de dependență forțată între cele două, precum și termenul „egalitar”, unul dintre cuvintele folosite în limbajul de lemn: „*Enciclopedia morților era opera unei secte sau a unei organizații creștine care, prin programul său democratic, impunea o viziune egalitară asupra lumii morților – fără îndoială dintr-un percept biblic – în ideea de a se îndrepta nedreptatea umană, pentru ca toate făpturile Domnului să primească un loc egal în viața veșnică*” (Kiš 2008: 59). Ca și Kafka, Kiš folosește repetiția, iar aceasta trebuie tradusă ca atare datorită rolului său; de exemplu, *Legenda adormiților* începe cu patru paragrafe, fiecare având următoarele cuvinte la început: „Zăceau cu fața-n sus” pentru ca la sfârșitul povestirii, cel de-al patrulea paragraf să fie reluat în întregime: „*Zăceau cu fața-n sus în bezna beznelor din dealul Celionului cu mâinile împreunate a rugă precum morții cei morți, ei trei, Dionisie și prietenul său Malhus, iar ceva mai încolo, Ioan, cuvirosul păstor, cu al său câine, Kitmir*” (Kiš 2008: 89, 117). În aceeași povestire se repetă ca un laitmotiv, invocând tema morții ca vis întrebarea rămasă fără răspuns: „*Oare era un vis?*”

---

¹ Renunță, renunță!

Mâna care ține tocul

Cel de-al treilea aspect asupra căruia mă voi opri este relația cu cititorul. Kafka este considerat un scriitor din perioada modernă, când relația scriitor-cititor era neutră, în sensul că cititorul avea acces la autor doar prin intermediul operei. Postmodernismul anulează această neutralitate: în ciuda faptului că Eco vorbește despre dispariția autorului în postmodernism, putem observa o relație mult mai strânsă între acesta și cititor. Autorul vorbește cititorului nu doar indirect, prin opera *în sine*, ci și direct, ghidându-l cum să citească, discutând anumite teme prin scurte paranteze eseistice etc. Astfel de reflecții există și la Kafka, nu doar în romane ci și în proza scurtă. Există numeroase diferențe între pasajele filosofice kafkiene și cele ale lui Kiš – diferențe de stil, de adresare și chiar de dezvoltare a subiectului. Dacă la Kafka reflecțiile sunt scurte, încriptate și se intind pe o singură frază scurtă: „*Cu toții mor după lege*” (*Vor dem Gesetz - În fața legii*), „*Alles, was stirbt, hat vorher eine Art Ziel, eine Art Tätigkeit gehabt und daran hat es sich zerrieben (...). Er schadet ja offenbar niemandem; aber die Vorstellung, dass er mich auch noch überleben sollte, ist mir eine fast schmerzliche²*” (*Die Sorge des Hausvaters – Grijile tatălui*) la Kiš, și la postmoderniști în general, acestea pot fi dezbatute pe larg și pot constitui chiar capitulo separate: „*e periculos să te apleci peste găunoșenia altuia, dintr-o pornire deșartă de a-ți reflecta chipul ca-n fundul unei fântâni, căci este tot deșertăciune. Deșertăciunea deșertăciunilor*” Kiš 2008: 146) (Povestea cu Maestrul și discipolul); „Acum cred că vă puteți face o impresie, măcar relativă, despre cantitatea de informație pe care o înglobau în Enciclopedia morților toți acei care se înhămaseră la misiunea atât de dificilă și demnă de

---

² Tot ceea ce moare a avut înainte un fel de scop, un fel de activitate și prin care s-a măcinat singur. (...) Nu face rău în mod vizibil nimănui; dar ideea că ar putea chiar trăi mai mult decât mine e pentru mine aproape dureroasă.

tot respectul de a înregistra – obiectiv și nepărtinitor – tot ce era de consemnat despre cei care-și încheiaseră călătoria lumească și acum se îndreptau spre cea veșnică. (Fiindcă ei cred în misiunea reînvierii biblice, iar prin imensa cartotecă vin în întâmpinarea acelei clipe. Astfel încât fiecare își va putea regăsi apropiații și chiar propriul trecut dat uitării” Kiš 2008: 58) (Enciclopedia morților).

La toate acestea putem adăuga acea *Vaterfigur* care îi va însoți atât pe Kafka cât și pe Kiš, influențându-i pe fiecare în alt fel. „Toate marile minți gândesc la fel”, spunea Churchill. Se pare că afirmația rămâne valabilă, deoarece iată că deși între cei doi scriitori stau nu doar barierele spațiale cât mai ales cele temporale și culturale, se pot găsi puncte de tangență. Acestea, în loc să uniformizeze creația și să o banalizeze, o fac cu atât mai originală cu cât fiecare oferă o altă viziune asupra unor teme mult dezbatute. Ar fi greu de decis care dintre ele este viziunea mai frumoasă sau mai realistă, și poate că astfel de clasificări sunt inutile, nu ne rămâne decât să-i admirăm și să-i citim.

Referințe

- Kafka, Franz 2009. *Castelul*, trad. de Mariana Sora. București: RAO.
- Kafka, Franz 2007. *Sämtliche Erzählungen*. Köln: Anaconda.
- Kiš, Danilo 2009. *Criptă pentru sufletul lui Boris Davidovici*. trad. de Simeon Lăzăreanu. București: Polirom.
- Kiš, Danilo 2008. *Enciclopedia morților*. trad. de Mariana Ștefănescu. Iași: Polirom.
- Kundera, Milan 2006. *Kastrující stín svatého Garty (Umbra castratoare a Sf. Garta)*. Brno: Atlantis.

Key words: Kiš, Kafka, literature, multiculturalism, modern, postmodernism, Prague, Serbia, Czech Republic, bilingualism, Jewish.

Abstract

The study compares two great writers: Danilo Kiš and Franz Kafka. The two authors belong to different cultures and to different time periods, they have led different lives and they apparently have nothing in common but the first letter of their surnames. But if we look closer, we will see there is more than meets the eye. Both Kafka and Kiš have written under the influence of a tripolar cultural medium; geometrically speaking, Danilo Kiš and Franz Kafka are the peaks of two triangular pyramids. The bases of the first pyramid are: the totalitarian regime, the bilingual environment and the Jewish origins. The second element is just the same we might even say the two triangles are similar. One suffers the influence of communism, the other of the totalitarian Austro-Hungarian Monarchy; one grows up in a German-speaking Czech environment, the other at the border between Hungary and Serbia.

Gabriela Georgescu
Ministerul Afacerilor Externe
București
gabriela.gescu@gmail.com

Václav Havel at 75. Re-reading *Dálkový výslech*
Some Thoughts on Translating a Reference Havelian Text

Sorin Paliga

While preparing the official anniversary of Václav Havel's birthday, October 5, I had the intention to have a second Romanian edition of my translation of *Dálkový výslech*, something I did a long time ago, in 1992. So said, I took the original and confronted with this – quite old – translation of mine. It was surprisingly good, I think, I made some stylistic improvements, corrected some typographic errors, as always with a text.

I was indeed shocked at author's vision on history. I do not know how the English translation is like, but *Dálkový výslech* would be something like 'interrogation at distance' or 'interrogation far away' or even 'tele-interrogation', I said in Romanian *Interrogatoriu în depărtare* not *Interrogatoriu la distanță*, as many suggested it would be better. Indeed, Czech *dálkový* admits some translations: far away, at a distance or prefix *tele-* as in television, we may have 'tele-interrogation'. I finally let things as they were 20 years ago, i.e. *Interrogatoriu în depărtare*, which lit. means *Interrogation far away*, or *Interrogation in a remote location*, if I were to describe the sense in Romanian or simply 'alien interrogation'. I chose that variant simply because one of Havel's repetitive motifs is human alienation, man's losing link with God and with other humans.

Romano-Bohemica I

The book was written in 1984–1985 and, reading now that text, already more than 25 years old, I have the feeling of a fresh text. Some analyses seem inspired by the recent economic crisis, just like the analysis dedicated to Khaddafi's régime! – as if it occurred several days before I was reading those pages. Astounding vision on history.

I could not have a second edition of my translation, but am confident that I can do that soon, maybe even in 2012. Until then, many happy returns of the day, Mr. Havel. You taught us a lot of things, let us breathe a little bit.

On the following pages:

1. The poster dedicated to the 75th anniversary of Václav Havel.

2. HE. Jiří Šitler, the ambassador of Czech Republic to Bucharest.

On the first row on the right, Dr. Emil Constantinescu, the former president of Romania, friend and admirer of Václav Havel. On the stage on the right the author of this brief presentation.

3. After the anniversary, from left to right: HE. Jiří Šitler, Emil Constantinescu, Dagmar Maria Anoca and Sorin Paliga.

The last two pictures were taken in the festivity hall of the Central University Library (Biblioteca Centrală Universitară) on October 5th, 2011.

Paliga / Re-reading Dálkový výslech

LA MULTI ANI, VÁCLAV HAVEL!

writer, playwright, dissident, president, film director, citizen (* October 5, 1936)

MIERCHI, 5 OCTOMBRIE / BUCUREŞTI

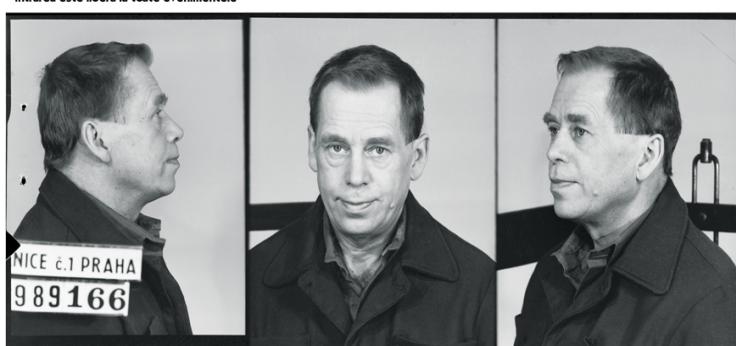
Muzeul Tânărului Român & Noul Cinematograf al Regizorului Român Soseaua Kiseleff 3, intrarea Monetăriei / Biblioteca Centrală Universitară "Carol I"; Str. Boteanu, nr.1

12h00 - 14h00 | VÁCLAV HAVEL: scriitor și dramaturg | prezentare și
fragmente din opera sa | BCU "Carol I" | eveniment organizat de Societas Romano Bohemica

16h00 | CITIZEN HAVEL, regia Pavel Kouťeký & Miroslav Janek (2008, 120 min.) | NCRR
18h30 | LEAVING, regia Václav Havel (2011, 97 min., 35 mm print) | NCRR

20h30 | VÁCLAV HAVEL: disident/președinte/cetățean | Sala Aquarium, MTR
Vernisajul expoziției de fotografie realizată de prieten și fotograful personal, Oldřich Škácha.

* intrarea este liberă la toate evenimentele

organizator

partener

partner media

Romano-Bohemica I

Václav Havel – literat și președinte

Anca Irina Ionescu

Václav Havel (n. 1936) este cea mai remarcabilă personalitate a Cehiei din ultima jumătate de secol, cu o contribuție esențială la transformarea țării dintr-un regim totalitar într-o democrație adevărată, cu posibilități largi de afirmare pentru spiritul uman, ideal pentru care a luptat neabătut toată viața. Întreaga sa creație literară stă sub semnul efortului pentru eliberarea gândirii umane de sabloane și încorsetări, de limbaje de lemn, de convenții sociale și compromisuri politice. Spre deosebire de alți colegi de generație, a refuzat să emigreze, susținând că locul lui este acasă, căci lupta trebuie dusă de aici, nu din afară.¹

Din 1982 și până în prezent a primit titlul de Doctor Honoris Causa al unui număr de 114 universități din întreaga lume și deține peste 100 de premii și distincții pentru activitatea sa, primele fiind obținute încă în 1968: *Premiul Obie* (New York) pentru cea mai bună piesă de teatru din străinătate și Marele Premiu de Stat al Austriei pentru literatură europeană. Autoritățile cehe de la vremea respectivă nu i-au dat viză să meargă la Viena ca să-și primească premiul, iar ministrului culturii din Austria i s-a comunicat că „Václav Havel nu este reprezentant al culturii cehe”.²

Havel provine dintr-o familie pragheză înstărită. Bunicul lui, Václav Havel, este cel care a construit palatul Lucerna din Praga, tatăl lui a

---

1 A se vedea articolul *Nechci emigrovat* (srpen 1983), în Václav Havel, *Do různých stran*, ediție îngrijită de Vilém Prečan, Lidové noviny, Praga 1990.

2 Site-ul oficial al lui Václav Havel, www.vaclavhavel.cz; consultat la data de 23 noiembrie 2011.

Romano-Bohemica I

---

construit cartierul de vile Barrandov, unchiul său, Miloš Havel, a construit atelierele de la Barrandov, bunicul din partea mamei, Hugo Vavrečka, a fost diplomat și scriitor. Având un astfel de dosar personal, după terminarea școlii primare obligatorii prin lege, nu i s-a permis accesul la studii mai departe și a lucrat ca tehnician chimist la un laborator, făcând liceul la seral.

Din cauza dosarului său de cadre, i s-a interzis accesul la studiile superioare umaniste și s-a înscris la Școala Tehnică Superioară din Praga. A încercat apoi să se transfere la Facultatea de Film a Academiei de Arte Muzicale, unde nu a fost primit, ba mai mult, i s-a interzis și revenirea la Școala Tehnică Superioară, pe care a continuat-o la fără frecvență. Tot la fără frecvență a absolvit în cele din urmă și Facultatea de Dramaturgie în 1967, iar ideea aceasta a activităților importante desfășurate la „fără frecvență” l-a marcat profund, reflectându-se ulterior și în titlul uneia din scrisorile lui.³

I. Václav Havel – literat. Ca literat, Havel a ajuns cunoscut pe plan internațional prin piesele lui în stilul teatrului absurdului cultivat de Eugen Ionesco, în care se ocupă de teme precum puterea, înstrăinarea ființei umane, dificultatea comunicării, birocracia și limbajul ermetic.

O prefigurare a preocupării pentru problema comunicării și a limbii sunt și poezile lui din anii 60, grupate în culegerea *Antikódy*, 1964, care conține versuri experimentale, în special caligrame (*typogramy*) în stilul lui Apollinaire⁴. Pe parcursul anilor, culegerea a fost reeditată de mai multe ori și largită de fiecare dată cu noi poezii. În prefața la una din edițiile ulterioare, Josef Hiršal, alt poet experimental ceh căruia i-a fost dedicată

---

3 Václav Havel, *Dálkový výslech*, Expedice (samizdat) 1986, Melantrich, Praga 1989.

4 Guillaume Apollinaire (1880–1918), scriitor, poet și critic de artă francez, născut în Italia de o mamă poloneză și cu tată necunoscut. Lui i se atribuie inventarea cuvântului „surrealism” și este autorul uneia dintre primele lucrări în stil suprarealist, piesa de teatru *Mamelele lui Tiresias* (1917). Este și autorul unui volum de poezii publicate post mortem (1918), *Calligrammes (Caligrame)*, în care aranjamentul tipografic al cuvintelor în pagină joacă un rol important în semnificația poeziei. În limba română, caligramele lui Apollinaire au fost publicate într-un volum cu traduceri deosebit de reușite la editura Univers în 1971, într-o ediție îngrijită de Virgil Teodorescu.

Ionescu / Václav Havel

---

culegere, afirmă că poezia lui Havel era un protest social și critic și nu în ultimul rând o evidențiere a absurdității relațiilor politice de atunci. Câteva dintre poeziile culegerii sunt mai degrabă tablouri, compoziții alcătuite din semnele mașinii de scris, cum este de pildă crucea formată din semnul pentru paragraf (§), dedicată lui Bedřich Fučík. Dar de cele mai multe ori autorul lucrează cu cuvintele pe care prin mijloace grafice sau gramaticale le pune în corelații neașteptate. În plus, reușește să demaște falsitatea frazelor politice ale vremii, de exemplu abuzul de vocabular naționalist în poezia *Vzor lid* (*Modelul popor*), care prezintă declinarea expresiei *náš lid* la cele șapte cazuri existente în limba cehă, după modelul de declinare *lid* (masculin, dur, neanimat):

	NÁŠ LID	nedopustí, aby vymoženosti	N
	NAŠEHO LIDU	byly odňaty	G
	NAŠEMU LIDU	a aby kdokoli klamal	D
	NÁŠ LÍD	voláním:	A
	NÁŠ LIDE!		V
o	NAŠEM LIDU	at' rozhodují ti, kteří jdou	L
s	NAŠÍM LIDEM	!	I
	POPORUL NOSTRU	nu va permite ca realizările	N
	POPORULUI NOSTRU	să fie luate	G
	POPORULUI NOSTRU	și ca cineva să inducă în eroare	D
	POPORUL NOSTRU	prin chemarea:	A
	POPOR AL NOSTRU!		V
despre	POPORUL NOSTRU	să hotărască cei care merg	L
cu	POPORUL NOSTRU	!	I

Romano-Bohemica I

Alt *Anticod* se referă la *Cultul personalității*, imaginat ca o uriașă piramidă (triunghi echilateral) format din semnul 0 (zero), simbolizând probabil elogiile aduse persoanei în cauză, sprijinit inegal și clădit în vădit dezechilibru pe o căsuță mică alcătuită tot din semnul 0, sugerând lipsa de valoare atât a elogilor, cât și a zonei de protecție cu care se înconjoară cel adulat reprezentat prin cifra 1 într-o căsuță construită tot din zerouri.

Mersul înainte cu care se lăuda societatea socialistă este redat prin cuvântul *Vpřed* (*Înainte*), repetat de mai multe ori, dar așezat în pagină în aşa fel încât să formeze un cerc, ceea ce sugerează nu mersul înainte ci dimpotrivă, mersul pe loc, în cerc, cel care nu duce nicăieri.

Konstruktivní satira (*Satira constructivă*) este un dreptunghi alcătuit din 7 coloane a către 12 semne 100 %, între care se strecoară aproape neobservat și un 99 %. Imaginea face aluzie clară la alegerile „democratice” în care 99,99 % din alegători votau în favoarea puterii.

Protestul împotriva dorinței de încorsetare a artei și în special a literaturii prin impunerea de directive de la nivelul organelor oficiale, respectiv Uniunea Scriitorilor și revistele oficiale, este ironizat în caligramele intitulate *Řízené umění* (*Arta dirijată*) și *Rozvíjené umění* (*Arta dezvoltată*), în care Havel ia prima strofă din cunoscutul poem *Mai* al lui K. H. Mácha, poezie pe care o învață pe dinafară toți copiii în școlile cehe și o „reserie” conform indicațiilor oficiale, o dată sub forma de artă dirijată, când ea trebuie vrând-nevrând să se încadreze în formularul acceptat oficial, apoi ca „artă dezvoltată”, când este iarăși obligatoriu să devină dezvoltată, mult mai amplă, eventual chiar „multilateral dezvoltată”. Există și o variantă a dezvoltării „ideale” din care nu se mai înțelege chiar nimic (vezi ilustrațiile de la sfârșitul lucrării).

O interesantă încercare similară a existat și în limba română și aparține Ninei Cassian, care în 1972 a publicat culegerea de poezii *Loto-poeme*, unde găsim câteva poezii în limba *spargă*. Din punct de vedere lingvistic, nu este o limbă artificială în adevăratul sens al cuvântului, ci este limba română în care o parte din substantive, verbe și adjective sunt înlocuite cu cuvinte inventate de poetă. Iată o moștră din volumul *Loto-poeme* (1972) intitulată *Poezie în limba spargă*:

În câmpul ce ițea de bruturează,
A ctipitat un ptrut, ce-i drept cam bumbarbac,
Dar zumbărala ghioală, încă trează,
A cropoțit aproape, în cordac:
Ce pisindreaua mea de brutușleagă,
Și șomoiogul meu cu zdrolociță,
Mi-ai bosfroholojit stroholojina!
Țichi-mi-ai sima simibleagă!

Dar Havel este prin excelență dramaturg, novator al teatrului ceh, în care a debutat încă de la vîrsta de numai 23 de ani (1959) cu piesa într-un act *Rodinný večer* (*Seară în familie*), iar la 3 decembrie 1963 a avut loc premiera celei de-a doua piese a lui Havel la *Divadlo Na zábradlí* (*Teatrul de pe balustradă*), *Zahradní slavnost* (*Garden Party*).

În anul 1965, *Divadlo Na zábradlí* a pus în scenă altă piesă a lui Havel, *Vyrozumění* (*Înștiințarea*), care l-a consacrat definitiv ca dramaturg. Într-o zi, directorul unei mari instituții, Gross, găsește pe birou o înștiințare scrisă într-o limbă de neînțeles, *ptydepe*⁵. Este o limbă artificială introdusă pe la spatele lui de adjuncțul lui Gross, sub pretextul că aceasta se potrivește mult mai bine decât limba reală pentru activitățile de birou. Conform motivației autorului ei, limba *ptydepe* ar fi trebuit să evite emoționalitatea, imprecizia, polisemantismul etc. Este o limbă elaborată pe baze „strict științifice” în aşa fel încât să eliminate total echivocul și posibilitatea de confuzie între cuvinte omonime sau paronime. Fiecare cuvânt *ptydepe* trebuie să se deosebească de celelalte cuvinte cel puțin în proporție de 60 %. Lungimea cuvântului este invers proporțională cu frecvența acestuia în vorbire. Cuvântul cel mai lung în *ptydepe* desemnează o anumită specie de marsupiale foarte rare și este alcătuit din 319 litere. Cel mai scurt cuvânt este *gh*, care înseamnă „orice”, iar pentru cazul în care s-ar găsi un cuvânt cu un înțeles mai general decât „orice”, s-a prevăzut o soluție de rezervă: acesta va fi notat cu *f*.

---

5 Cuvântul a pătruns și în dicționarele actuale ale limbii cehe, cf. J. Fronek, *Anglicko-český, česko-anglický slovník*, Leda, 1999, p. 1031.

Romano-Bohemica I

Iată cum arată/sună o moștră a acestei limbi:

Ra ko hutu d dekotu ely trebomu emusohe, vdegar yd, stro reny er gryk keny, alyv zvyde dezu, kvyndal fer teknu sely. Degto yl tre entvester kyleg gh: orka epyl y bodur depty-depe emete. Grojto af xedob yd, kyzem ner osonferte ylem kho dent de det detrym gynfer bro enomuz fechta agni laj kys defyj rokuroch bazuk suhelen... (Înștiințarea, Tabloul 1).⁶

Limba *ptydepe* se dovedește a fi un eșec, dar autorii ei nu se lasă descurajați ci, la sfârșitul piesei, introduc o altă limbă artificială, *chorukor*. Singurele cuvinte cunoscute – deocamdată – în această limbă sunt zilele săptămânii. *Chorukor* este contrariul limbii *ptydepe* din punct de vedere filozofic și se afirmă că este încă și mai potrivită decât *ptydepe*, deoarece a învățat din erorile comise în elaborarea acesteia.

„Din toate aceste greșeli însă *ptydepe* a tras în mod creator învățăminte necesare, elaborând *noua limbă sintetică chorukor*; aceasta nu se mai străduiește să limiteze imprecizia textului prin căutarea anevoieasă a unor cuvinte care să nu semene aproape deloc unul cu altul, și care realizează acest lucru tocmai prin organizarea specifică a asemănării lor: cu cât cuvintele sunt mai asemănătoare, cu atât mai înrudit este înțelesul lor, astfel că o eventuală greșeală din text nu reprezintă decât o abatere neînsemnată de la semnificația acestuia.” (Tabloul 11)⁷

PERINA: Samozřejmě. Pondělí se v chorukoru řekne ilopagar, úterý ilopager, středa ilopagur, čtvrtok ilopagir, pátek ilopageur, sobota ilopagoor. Jak myslíte, že se řekne neděle? No? (Hlásí se jediný Kalous) Tak Kalous!

KALOUS: (vstane) Ilopagor. (Usedne)

PERINA: Správně, Kalous! Máte jedničku! Že to je velmi lehké?

---

6 Václav Havel, *Spisy*, 2, Torst, 1999, p. 105.

7 *Ibidem*, p. 190.

PERINA: Firește. Luni se spune în chorukor ilopagar, marți ilopager, miercuri ilopagur, joi ilopagir, vineri ilopageur, sâmbătă ilopagoor. Cum credeți că se spune duminică? Ei? (*Ridică mâna numai Kalous*) Kalous!

KALOUS (*se ridică în picioare*): Ilopagor. (*Se aşează*)

PERINA: Corect, Kalous! Aveți nota zece! Nu-i aşa că e foarte ușor?⁹⁸

Trecerea de la limba *ptydepe*, ininteligibilă și imposibil de învățat, la limba *chorukor*, nu mai puțin ininteligibilă, este o metaforă a schimbărilor sociale din Cehoslovacia comunistă – reformele erau efectuate numai pe hârtie, principiile și măsurile proaste erau înlocuite cu altele la fel de proaste.

II. Václav Havel – politician. Deși era cunoscut ca disident și adversar declarat al regimului politic din Cehoslovacia încă din vremea studenției (la fără frecvență, Havel s-a făcut cu adevărat cunoscut în acest sens la sfârșitul anilor 60. În perioada *Primăverii Pragheze* (1968), s-a implicat în discuțiile politice și a susținut instaurarea unei societăți democratice. După reprimarea violentă a reformelor democratice prin invazia armatelor statelor membre ale Pactului de la Varșovia (cu excepția Romniei) i s-a interzis să mai publice, a lucrat ca muncitor la fabrica de bere din Trutnov, devenind în același timp unul dintre cei mai proeminenți disidenți și critici ai regimului de „normalizare”⁹⁹. În anii 70 și

---

8 *Ibidem*, p. 190–191.

9 Termenul de „normalizare” a fost denumirea oficială pentru perioada de epurări din cadrul partidului comunist și al instituțiilor statului cehoslovac caracterizată prin concedieri masive ale intelectualilor de elită trimiși „la munca de jos”, reînnoirea cenzurii, desființarea unor organizații și asociații politice și profesionale. Termenul își are originea în Protocolul de la Moscova, semnat la 27 august 1968, în care se spunea: „Reprezentanții cehoslovaci își exprimă în acest document hotărârea de a înfăptui normalizarea condițiilor din țara noastră pe baza marxism-leninismului, de a reînnoi rolul conducător al partidului și autoritatea puterii de stat a puterii clasei muncitoare, de a exclude organizațiile contra-revolutionare din viața politică și de a întări relațiile internaționale ale RSC cu Uniunea Sovietică și cu ceilalți aliați socialisti.”

Romano-Bohemica I

---

80 a activat ca scriitor independent, iar în 1975 a înființat editura ilegală *Expedice*, care a publicat aproximativ 300 de titluri. S-a ridicat în apărarea deținuților politici, în anul 1977 a fost unul dintre coautorii și purtătorii de cuvânt ai *Cartei 77*, iar în 1978 a înființat împreună cu alți disidenți *Výbor na obranu nespravedlivé stíhaných (VONS) (Comitetul pentru Apărarea celor Persecuati pe Nedrept)*. Toate acestea au contribuit la creșterea prestigiului său internațional, dar i-au adus și nenumărate persecuții din partea organelor statului cehoslovac.

Pentru activitatea sa de disident consecvent față de regimul totalitar a fost anchetat de mai multe ori, condamnat și trimis la închisoare (1969, 1977, 1978, 1979 – 1983, 1989). În aceeași perioadă, și-a continuat și activitatea de literat și, pe lângă piese de teatru cu tematică antitotalitară, a scris și eseuri importante, de pildă *Puterea celor lipsiți de putere* (1978).

III. Václav Havel, literat și politician. Un moment deosebit de important, chiar de răsacruse în viața lui Václav Havel, a fost marcat de fericita îmbinarea a celor două ipostaze ale sale, de dramaturg și activist politic: Procesul din anul 1979 și răsunetul lui în lumea literară și politică pe plan mondial, precum și rolul lui în viața lui Havel, căruia mulți consideră că i-a salvat viața la propriu.

Procesul de-a dreptul kafkian, considerat de mulți istorici drept unul dintre cele mai revoltătoare procese politice după cele din anii 50,¹⁰ a început în mai 1979 și Václav Havel a fost inculpat împreună cu alți șase membri ai VONS (Otta Bednářová, Václav Benda, Jiří Dienstbier, Dana Němcová a Petr Uhel). Lucrările s-au desfășurat cu ușile închise și în sală

---

10 Pe parcursul anilor 1951–1952 au fost arestați, din ordinul lui Stalin, toți membrii de frunte ai conducerii Partidului Comunist al Cehoslovaciei, printre care Rudolf Slansky, secretar general al PC al Cehoslovaciei, Vladimír Clementis, ministru de externe, Bedřich Reicin, ministru adjunct al Apărării Naționale, André Simone, redactor șef al ziarului *Rudé právo* ș.a. cărora li s-au înscenat procese după modelul celor din URSS din anii 30. Au fost acuzați de înaltă trădare, spionaj, sabotaj și trădare pe timp de război, troikism și titoism și au fost condamnați, 11 la moarte, 3 la închisoare pe viață.

nu au avut acces nici măcar unii din membrii familiilor inculpaților. A doua sentință ca severitate a fost cea a lui Havel: patru ani și jumătate de muncă grea. A muncit la Uzina siderurgică Vítkovice, apoi a fost transferat în mai multe locuri de detenție, fiind internat de mai multe ori în spital din cauza stării tot mai precare a sănătății; în închisoarea spital de la Pankrác Praga era literalmente între viață și moarte în urma congestiei pulmonare.

Purtătorii de cuvânt ai organizației *Charta 77* au cerut eliberarea lui din închisoare și lor li s-au alăturat semnatarii acesteia de la Viena, mai mulți scriitori austrieci, filialele franceză și vest-germană ale PEN Clubului, precum și personalități literare de prim rang: Günter Grass, Heinrich Böll, Graham Green, Friedrich Dürrenmatt etc.

În 1981, pe când se afla în detenție, Havel a obținut de la un juriu de critici un premiu literar important pentru piesa sa *Protest*, iar regizorul Stephane Meldegg¹¹ a pus-o în scenă. În timpul spectacolului, spectatorii erau invitați să scrie scrisori de solidaritate pentru deținutul Václav Havel, astfel că la închisoare au început să sosească saci întregi de scrisori, ceea ce firește nu era pe placul autorităților cehe.

Un rol esențial l-a avut în organizarea valului de protest în vederea eliberării celebrului disident organizația AIDA (*Association Internationale de Défense des Artistes*), care a pregătit o dramatizare a procesului de la Praga. Autorul scenariului a fost Patrice Chereau și punerea în scenă a aparținut regizoarei Ariane Mnouchkine. Spectacolul s-a bucurat de un succes uriaș, mai ales că printre cei care au jucat în piesă au fost prietenul și susținătorul lui Havel, Pavel Kohout (Václav Havel), dar mai ales celebrii artiști francezi Yves Montand și Simone Signoret. Havel își amintește emoționat mai târziu: „Câtă bucurie am simțit cu peste douăzeci de ani în urmă, în închisoare, când am aflat despre dramatizarea procesului nostru în care pe noi, inculpații, ne jucau actori atât de

---

11 Stéphan Meldegg (născut 1937), dramaturg și regizor de origine ungără, stabilit inițial la München, ulterior la Paris, unde a condus Théâtre La Bruyère timp de 25 de ani (1982–2007).

Romano-Bohemica I

---

străluciți ca Yves Montand sau Simone Signoret.”¹² Era un gest extrem de important, aşa cum a afirmat Simone Signoret la conferința de presă de la München, căci „Artiștii nu trebuie să aștepte zece sau douăzeci de ani ca să poată spune adevărul. Răul trebuie arătat imediat”.¹³ Spectacolul s-a bucurat de un enorm succes pe scenele din Germania, Franța, Anglia, Austria (unde s-a jucat pe scena cunoscutului *Burgtheater* din Viena).

Anul 1982 a marcat un alt moment de puternică solidaritate cu Havel, organizat de AIDA, care a făcut apel la mai mulți scriitori și dramaturgi cunoscuți să contribuie la organizarea unei *Nopți Václav Havel* în cadrul Festivalului de Teatru de la Avignon, în semn de solidaritate cu literatul și disidentul ceh.

Deși nu-l cunoșcuse personal pe Havel, Samuel Beckett, laureat al Premiului Nobel pentru literatură în 1969, era profund indignat de faptul că acestuia nu i se permitea să scrie în închisoare și a reacționat imediat, scriind în limba franceză piesa scurtă *Catastrofa*¹⁴.

Gestul lui are o semnificație cu totul aparte, căci pentru Cehia, cunoscuta piesă a lui Becket, *Așteptându-l pe Godot*, simboliza lunga agonie a opoziției care aștepta ceva ce părea că nu va mai veni niciodată. În 1989, când, în sfârșit, regimul comunist s-a prăbușit, protestatarii au ieșit pe străzile Pragăi purtând pancarte pe care se putea citi: „Godot e aici!”

Piesa lui Samuel Beckett *Catastrofa* este considerată singura piesă cu conținut politic a lui Beckett, o transpunere în limbaj scenic a umilinței unui bărbat folosit ca marionetă de un regizor și asistenta acestuia care discută viitoarea punere în scenă a unei piese. Protagonistul, personaj mut numit P, este redus la ultima expresie a pierderii demnității umane, total

---

12 Václav Havel, *Spisy*, 8, Torst, Praga, 2007, p. 170.

13 Martina Břeňová, *Solidarita s Ferdinandem Vaňkem*, http://host.divadlo.cz/gfx/attachments/hq6103_BRENOVA1.pdf

14 Premieră la Avignon, 21 iulie 1982, reluată apoi la Paris de *Théatre du Rond-Point* în regia lui Pierre Chabert, 1983; publicată la Editions de Minuit, Paris, 1982.

supus voinței regizorului R și asistentei acestuia A, care aproba servil tot ce spune șeful. Obiectivul lui R este să suscite emoție prin expunerea ostentativă a pierderii demnității. În momentul în care tehnicienul de la lumini îndreaptă reflectorul spre P, așezat pe un cub negru pentru ca să i se vadă picioarele goale, simbol al slabiciunii, manechinul face unicul său gest de revoltă: ridică fruntea spre public, pe care până atunci regizorul nu-i permisese să-l privească, căci fusese silit să se uite tot timpul numai în jos.

Catastrofa lui Beckett, alături de monologul lui Arthur Miller *I think about you a great deal* și de dialogul supraviețitorului de la Auschwitz, Elie Wiesel *Un moment de refus* au reprezentat punctele culminante ale nopții de 21 – 22 iulie 1982 de la Festivalul din Avignon, desfășurată sub zidurile Palatului Papal.

„Faptul că Samuel Beckett s-a făcut auzit în felul acesta mi-a făcut o plăcere imensă, își amintește Havel, căci era părintele teatrului modern și locuia undeva sus, în ceruri, departe de lumea dezlanțuită de jos.” Anul următor Havel a fost eliberat din închisoare și i-a dedicat o piesă lui Samuel Becket, intitulată *Chyba (Greșeala)*.¹⁵

Greșeala lui Havel ne prezintă un grup de deținuți care îl intimidează și îl umilesc pe un nou venit pentru că a încălcat, din neștiință, regulile stabilite de ei. Ca și în cazul lui Becket, personajul principal este mut, accentul fiind pus pe dezumanizarea individului.

Havel a scris piesa la insistențele prietenului său, František Janouch, fizician disident care se stabilise în Suedia. Acesta, după ce Havel a fost eliberat din închisoare, i-a servit drept intermediar în corespondență cu Beckett. Vestitul scriitor, după cum afirmă cunoșcutul lui biograf, James Knowlson, a fost profund mișcat de scrisoarea caldă și emoționantă primită de la Havel și de suferințele prin care trecuse. Tot Janouch a fost cel care a cerut permisiunea celor doi autori, Beckett și

---

15 Publicată în revista samizdat *Obsah*, mai 1983, în revista din exil *Svědectví*, 18, 69, p. 149–155, apoi în revista samizdat *Kritický sborník*, 3, în vol. *Hry (1983 – 1988)*, în 1990 în revista *Lettre Internationale* 1 (toamna) p. 73 și apoi în prima ediție oficială (legală), *Hry (1963 – 1988)*, 1992.

Romano-Bohemica I

Havel, să pună în scenă la Stockholm ambele piese într-un singur spectacol. Acesta a avut loc la Stadsteater la 28 noiembrie 1983, în regia lui Stefan Böhm și cu actori de la mai multe teatre suedeze, care au jucat pe gratis: „Regizorul a transformat cele două piese într-una singură, astfel că oamenii care nu le cunoșteau nu-și puteau da seama unde se încheie Havel și unde începe Beckett.”

Scriind piesa de răspuns la *Catastrofa* lui Becket, politicianul Havel a confirmat că înțelegea pe deplin rolul cu totul special al teatrului în societate, mai ales în societatea cehă, unde încă din perioada Renașterii Naționale a fost unul din pilonii fundamentali ai deșteptării conștiinței de sine și ai demnitatei individului:

„Teatrul nu este numai joc, regizor, actori, spectatori și sală, ci mult mai mult de atât: un focar cu totul aparte al vieții sociale și spirituale, coautor la făurirea spiritului epocii; el scoate în evidență și actualizează fantasia și umorul acesteia, este un instrument viu, altoit în mod direct și irepetabil în spațiul concret al conștiinței de sine a societății.”¹⁶

Douăzeci de ani mai târziu, în 2002, Havel a venit personal la Avignon în cadrul proiectului *Anotimpurile culturale cehe*, la care organizatorii i-au adus un cald omagiu prin programul intitulat „*Václav Havel: autor și președinte*”. Havel a mulțumit, la rândul său, celor care îl sprijiniseră în momentele de grea încercare: „A fost o admirabilă expresie de solidaritate profesională din partea colegilor mei, dar și o strălucită manifestare a spiritului lor de răspundere față de destinul omului și față de libertățile noastre cetățenești. Astfel de manifestări ne-au ajutat să trăim, ne-au ajutat să ne eliberăm în partea noastră de lume.”¹⁷

---

16 Václav Havel, *Dopisy Olze*, Atlantis, Brno, 1990, p. 111.

17 Václav Havel, *Poselství u příležitosti večera „Václav Havel: autor a prezident”*, Avignon, 17.7. 2002, în vol. *Spisy*, 8, Trost, Praga, 2007, p. 171.

La 22 iunie 1994¹⁸ Universitatea din Bucureşti i-a decernat lui Václav Havel titlul de Doctor Honoris Causa. Într-un interviu recent, Emil Constantinescu îşi aminteşte: „Când eram rectorul universităţii, i-am propus să-i dau titlul *Honoris Causa*. I-am prezentat *laudatio*, iar el a ținut un discurs de recepție, care avea și titlu – *Iluzii și idealuri*. Ideea fundamentală a fost că cea mai mare parte a oamenilor au iluzii, n-au idealuri. Acest discurs m-a marcat.” Întrebat în cadrul aceluiasi interviu *Cine v-a impresionat cel mai mult dintre liderii pe care i-ați întâlnit?* Emil Constantinescu a răspuns fără ezitare: Havel, adăugând că în istoria Statelor Unite au existat numai trei lideri sud-est europeni care s-au adresat Congresului: Václav Havel, Lech Wałęsa și el însuși.¹⁹

Acesta este Václav Havel, literatul și politicianul, scriitorul și președintele. Este personajul creat de el însuși, Ferdinand Vaněk, protagonistul din piesele *Audiența* și *Protestul*, bărbatul politicos, educat, nu prea vorbăreț, care respectă opiniile altuia, dar nu a acceptat niciodată nici nu fel de compromisuri.

---

18 Václav Havel, *Čestné doktoráty*; <http://www.vaclavhavel.cz/index.php?sec=1&id=8&kat=&from=34>; http://www.unibuc.ro/ro/galerie_de_imagini?wid=31450&func=viewSubmission&sid=49

19 Emil Constantinescu, fost președinte al României: „*Lech Wałęsa, Václav Havel și cu mine – Emil*”; interviu realizat de Andrei Crăciun, Laurențiu Ungureanu, postat: 12 noiembrie 2011, 09:30; consultat 25.11.2011.

http://www.adavarul.ro/bbtecontent/clipping/ADVIMA20111111_0421/1.jpg

Romano-Bohemica I

Referiné

- Dějiny české literatury*, IV (1969 – 1989), Praga, 2008.
- Břeňová, Martina, *Solidarita s Ferdinandem Vaňkem*,
http://host.divadlo.cz/gfx/attachments/hq6103_BRENOVA1.pdf
- Havel, Václav, Spisy, 1. Antikódy, Trost, Praga, 1999
- Havel, Václav, Spisy, 2. Divadlo, Trost, Praga, 1999.
- Hoffmann, Bohuslav, *Václav Havel*, ïn Slovník českých spisovatelů, Libri, Praga, 2000, p. 221 – 223.
- Kdo je Václav Havel?*, Rudé právo, 1989-02-23, anul 69, nr. 46, p. 4 (accesibil online): <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1989/2/23/6.png>
- Lehár, Jan și col., Česká literatura od počátků k dnešku, Lidové noviny, 2008.
- Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce. I/2 (H - J) Praga, 1993.
- Machala, Lubomír și col., Panorama české literatury. Literární dějiny od počátků do současnosti, Olomouc, 1994.

Webografie:

- <http://www.vaclavhavel-library.org/>
<http://eluin.blog.cz/0612/cetl-vaclav-havel-basne-antikody>
<http://www.pehe.cz/prednasky/2005/vaclav-havel-homo-politicus>

Key words: drama author, humanitarian values, artificial language, Charta 77, Avignon Theatre Festival, politician

Václav Havel – author and President is an attempt at highlighting the close relation between the literary heritage and the political work performed by the former President of the Czech (and Czechoslovak) Republic. The main focus of the paper is on Havel's volume of *Anticodes* and the artificial languages presented in his play *The Memorandum* (*Výrozmění*) as a tool to criticise the „wooden language” of the communists. The moment of great international solidarity marked by the Avignon Theatre Festival in Avignon 1982 is remembered, when famous authors of the world, such as Günter Grass, Heinrich Böll, Graham Green, Friedrich Dürrenmatt but especially Samuel Beckett, expressed their support to his struggle, together with some of the most prominent actors of that time, like Simone Signoret and Yves Montand.

Dr. Anca Irina Ionescu
Universitatea din Bucureşti
Departamentul de Filologie Rusă și Slavă
irinatrad@gmail.com

Václav Havel, *Antikódy*, Odeon, 1964

POEZIA DESPRE PASĂRE

pták pták pták pták
pták pták pták
pták pták pták pták
pták pták pták

pták pták pták pták
pták pták pták
pták pták pták pták
pták pták pták

pták pták pták pták
pták pták pták
pták pták pták pták
pták pták pták

(= 4 2 p t á k ũ)

CULTUL PERSONALITĂȚII

0
000
00000
0000000
000000000
00000000000
0000000000000
000000000000000
0000000000000000000

0 0
00000000000
0 0
0 1 0
0 0
00000000000
0 0

Romano-Bohemica I

ÎNAINTE

vpřed
vpřed vpřed
vpřed

Ionescu / Václav Havel

SATIRĂ CONSTRUCTIVĂ

100% 100% 100% 100% 100% 100% 100%
100% 100% 100% 100% 100% 100% 100%
100% 100% 100% 100% 100% 100% 100%
100% 100% 100% 100% 100% 100% 100%
100% 100% 100% 100% 100% 100% 100%
100% 100% 100% 100% 100% 100% 100%
100% 100% 100% 100% 100% 100% 100%
100% 100% 100% 100% 100% 100% 100%
100% 100% 100% 100% 100% 100% 100%
100% 100% 100% 100% 100% 100% 100%
100% 100% 100% 100% 100% 100% 100%

ARTA DIRIJATĂ

Byl pozdní večer, první má
večerní máj, byl lásky čas
Hrdliččin zval ku lásce hl
kde borový zaváněl hájjjj
O lásce šeptal tichý mech
kvetoucí strom lhal láskyž
svou lásku slavík růži pěl
růžinu jevil vonný vzdechh

ARTA DEZVOLTATĂ

Byl pozdní večer, první má
večerní máj, byl lásky čassss
Hrdliččin zval ku lásce hlasss
kde borový zaváněl hájjjjjjjjjj
O lásce šeptal tichý mechhhhhhhhhhhhh
kvetoucí strom lhal lásky žel|||||||
svou lásku slavík růži pěllllllllllllllllllllllllll
růžinu jevil vonný
vzdechhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhhh

Rozhovor s Dr. Sorinem Paligou, profesorem českého jazyka na Univerzitě v Bukurešti

Societas Romano Bohemica byla oficiálně zaregistrována v říjnu roku 2010. Ty jsi jejím duchovním otcem a hlavním organizátorem. Kdy a na základě jakých úvah Tě poprvé napadlo založit podobnou společnost?

Bylo více důvodů. V Praze dlouho existuje podobná organizace, jejíž zakladatelka je naše kolegyně Libuše Valentová, rumunistka. Za druhé lze v posledních letech konstatovat stálé rozširování zájmu Rumunů o český jazyk. Za třetí, bývalý velvyslanec České republiky v Rumunsku, jeho excelence Petr Dokládal, sugeroval založení takové organizace, a to hlavně proto, že je snad nejlepším kulturně vyjadřovacím prostředkem. Podnět mi dalo i přesvědčení, že – kdybychom měli dostatečné finanční prostředky – taková organizace by se mohla starat o koherentní rozširování české kultury po celém Rumunsku. Trochu jsem váhal, neboť taková iniciativa zároveň vyžaduje velké nasazení i odhodlání. Není to jednoduché, i když má Česká republika v Rumunsku velice dobrý image. To je vidět i na naší katedře, zájem studentů o češtinu je pořád větší.

Název evokuje tradici latiny jakožto mezinárodního vědeckého jazyka – jde tedy o instituci převážně akademicky zaměřenou?

Vlastně ne, prostě jsem hledal zajímavý název a potenciálně použitelné názvy jako Asociace přátelství... anebo cokoliv podobného se mi zdály hrozné, evokují právě to, co Václav Havel kritizoval ve svém *Dálkovém výslechu*, tedy jazyk bez jazyka, smysl bez smyslu a u nás „limba

Romano-Bohemica I

---

de lemn“ (dřevěný jazyk) 90. let, tedy jazyk, který nic neevokuje. Myslel jsem, že ten latinský název, i když zní snad strojeně, určitě nezní banálně. Název sugeruje i nostalgi pro latinu mizející z rumunských škol, je jí věnováno pořád méně a méně vyučovacích hodin, což se mi zdá být velká škoda. Je to bohužel tendence v mnoha evropských zemích. Málo se všakví, že VŠICHNI naši studenti 1. ročníku, kteří měli lepší znalosti latiny, podnikli první kroky v bohemistice daleko rychleji než ostatní. Struktura latiny je velice podobná struktuře slovanských jazyků (bohaté skloňování, valence slovesných vazeb atd.). Manželka učí latinu, ještě učí, a bylo pro ni docela jednoduché pochopit, proč *vidím ženu* ale *vidím pána*: protože *video mulierem*, ale *video magistrum*.

Jaká má být další náplň činnosti Societas, jaké jsou její krátkodobé cíle, jaké plány do budoucna?

Jedna z posledních akcí byla začátkem října věnována 75. výročí Václava Havla, je to další pokus o netradiční setkání. Důležitější však bude pravidelné vydávání české literatury a vůbec překladů českých významných děl; některá díla jsou už přeložena, šlo by tedy o druhé vydání. Těšíme se na vydání 1. čísla ročenky *Romano-Bohemica*. Musíme se starat o pravidelné vydávání českých textů, jinak bude naše energie roztržitěna na příliš malé, neviditelné kusy kultury. Jde to i tak, ale mám naději, že můžeme více a lépe. Já bych chtěl dávat společnosti *Romano-Bohemica* rozšířenější charakter středo-evropský, jakýsi interdisciplinární a interkulturní charakter, tedy aby byl časopis věnován areálu mezi Rumunskem a českými zeměmi. To první číslo je první krok, doufám, že budeme pokračovat dále.

Jaké překlady jsou pro vydání připraveny a na jaké se chystáte? Kdy by mohla vyjít první publikace?

Herrmannová / Rozhovor s prof. Paligou

Dle mého názoru by překlady měly mít „vlastní politiku“, ale i v ročence bych chtěl vydávat malé antologie. Zatím máme pro první číslo malou antologii, kterou nám poslal ředitel Rumunského centra v Praze. S kolegyní Irinou Ionescu máme ale v plánu velkou antologii české poesie (jako první krok), dále uvidíme, co bychom mohli připravit. Já jsem pro sérii české literatury, ne pro izolovaná vydání, to by nemělo velký dopad na publikum. Doufám, že najdeme finanční prostředky pro započentí, a následné pokračování vydávání celé série významných českých textů, zatím hledáme zdroj financí. Takový ambiciozní plán nelze improvizovat: bud’ máme dostatečné financování a začneme, anebo nemáme, v tomto případě děláme plány na lepší časy. Tady jsem radikální, neboť moje zkušenost (také kdysi jako redaktora) ukazuje, že improvizace – v takových situacích – má spíše negativní než pozitivní výsledky, je to ztráta času a energie.

Kdo se může stát členem společnosti a za jakých podmínek? Co členství přináší a obnáší? Kolik členů má SRB v současné době?

Kdokoliv, v podstatě, kdo umí česky, ale není podmínkou. Mohli by to být třeba malíři, kteří malovali v Česku, nebo skladatelé, kteří mají určitou sympatiю pro Česko, atd. Cílem bude nashromáždit znalce češtiny, v podstatě lidi, kteří by byli ochotni překládat z češtiny do rumunštiny nebo naopak, z rumunštiny do češtiny. Členství nepřináší žádné výhody, v nejlepším případě, kdybychom zahájili program pravidelného vydávání české literatury, by mohli dostat honorář za překlad anebo za přípravu rukopisu pro tisk anebo za jiné podobné aktivity. Počet členů je malý, 6 zakladatelů a dalších asi 10 osob. Doufáme však, že se počet členů bude pomalu zvětšovat. Nedělám si iluze, že bychom mohli mít 100 členů nebo více. Pro srovnání, Sdružení rumunských slavistů nemá celkem více než 100 pravidelných členů (jsem ostatně jeden ze zakladatelů i této organizace r. 2001).

Romano-Bohemica I

Velmi slibně se rozvíjí spolupráce s Českým centrem. S jakými dalšími subjekty ještě SRB spolupracuje nebo hodlá spolupracovat?

V roce 2012 bychom chtěli věnovat kulturní akce dalším významným osobnostem české kultury. Už jsme měli večery věnované Erbenovi či Máchovi, na podzim r. 2011 se konala akce věnovaná Václavu Havlovi, kdysi jsem přeložil jeho *Dálkový výslech*, podle mě snad nejlepší politicko-kulturní esej současné české literatury, pořád aktuální. Havel je mi duševně blízký, jeho analýza poválečné doby v Československu se mi zdá pořád poučující, ještě aktuální. Krize ukazuje, že zánik komunistického systému není automatickým řešením všech problémů.

Chtěl bych věnovat setkání anebo různé akce i netradičním tématům, třeba bukurešťskému a pražskému metru, já jsem se stal svědkem stavění obou dvou: když jsem dorazil poprvé do Prahy r. 1978, pak podruhé r. 1979, potřetí r. 1980 (i v Bratislavě) jsem viděl zajímavé věci, pak v Bukurešti v osmdesátých letech, když se tu stavělo metro a Bukurešť byla zároveň zbourána... to byly časy. Chtěl bych také věnovat různé akce české architektuře, třeba brněnskému funkcionalismu, který je opravdu evropský unikát. A čekáme na různé další iniciativy.

Děkuji za rozhovor...

Hana Herrmannová

Recenzii, articole, note
Reviews, articles, notes

Teodora Dobrițoiu-Alexandru, *Česko-rumunský slovník / Dicționar ceh-roman*, Semne, București 2008.

Česko-rumunský slovník paní Alexandru vyšel v roce 2008 a je určen zejména (ale nejenom) pro uživatelskou veřejnost. V současnosti jediný dostupný česko-rumunský slovník na trhu se při výběru hesel inspiroval *Slovníkem spisovného jazyka českého* (vycházel 1960–1971), vzhledem ke své zaměřenosti zejména na neodborníky se vyhýbá regionalismům, archaismům, slangovým nebo argotickým výrazům, nezařazuje odvoditelné slovní deriváty, zdrobněliny a jiné příznakové výrazy, obecně slova méně používaná nebo vyvodiťelná z lingvistického kontextu. Naopak je věnován prostor frazeologismům, syntagmatům nebo hovorovým slovním spojením. Slovník je doplněn českou abecedou s výslovností a přílohou, v níž jsou některé časté výrazy seřazeny podle konverzačních či situačních témat, např. "Osobní údaje", "Rodina", "Oblečení" apod., zvláštní příloha je věnována zeměpisným jménům a také běžně užívaným zkratkám. Slovník není k dostání v běžné distribuci, lze jej poptat na oddělení bohemistiky na katedře slovanských jazyků bukurešťské univerzity.

HH

Romano-Bohemica I

Jana Páleníková, *Rumunský medzivojnový román. Teórie a realita*, Univerzita Komenského v Bratislave, Bratislava 2011, 110 p. ISBN 978-80-223-2565-3.

Desfășurând, de o bună bucată de vreme activitate didactică la catedra de romanistică a Universității Komenský din Bratislava, aducând în paralel multe servicii culturii române în spațiul slovac (traduceri, organizarea de evenimente științifice etc.), românista Jana Páleníková a publicat recent un amplu studiu dedicat romanului interbelic românesc, din perspectivă teoretică, urmărind totodată aplicarea concretă a teoriilor enunțate de către scriitori, respectiv teoreticieni ai vremii, la operele literare din vremea respectivă, lucrare rezultată în urma cercetărilor în cadrul grantului « Dinamica formelor semnificației în limbile românice din perspectivă lingvistică și traductologică ». Tema acestei adevărate monografii « comprimate, » constituind dovada preocupărilor intense ale autoarei pe tărâmul românisticii și al romanisticii, este aleasă judicios și justificat, întrucât romanul ca specie constituie și azi specia convingătoare în privința consistenței unui fenomen literar. Specie emblematică, canonică a prozei moderne, începând din secolul XVIII, începe să înlocuiască treptat, dar definitiv, vechea formă reprezentativă – epopeea. În egală măsură considerăm justificată alegerea, în vederea definirii fenomenului și evoluției literaturii române, tocmai a perioadei interbelice, aceasta demonstrând cunoștințele autoarei din domeniul științei literaturii (istorie, critică, teorie literară, literatura comparată) dar și familiarizarea cu problemele specifice literaturii române. Perioada interbelică constituie perioada cea mai însemnată pentru configurarea romanului modern, literatura română dintre cele două război, în noile circumstanțe ale integrării teritoriale și naționale aspirând și ea la o « rotunjire » a vieții culturale, la sincronizarea cu Europa, cu lumea, îndreptându-se cert către stabilitate, întregire, dar și la o mișcare dinamică de diversificare și sincronizare la nivelul formei, al problematicii, structurii, semnificației și cunoașterii, aspecte surprinse și comentate de către autoare.

Metodologia aplicată este cea tradițională și lesne comprehensibilă. După ce prezintă coordonatele extraliterare și extraculturale ale vremii și mediului românesc, se axează pe probleme ale contextului mai restrâns al culturii și literaturii, la probleme intraliterare ridicate de emulația de idei și căutări estetice, asupra disputelor și controverselor, exemplificând cu romanele interbelice.

Abordarea istorico-literară îi servește mai întâi la schițarea, pe urmă la analizarea și interpretarea liniei de dezvoltare a speciei urmărite, începând de la debutul acesteia încă în secolul al XVIII-lea, cu privirea larg ancorată în perioada propusă spre cercetare amănunțită, indicând în câteva cazuri și tendințele de dezvoltare ulterioară, demonstrând astfel că romanul interbelic a contribuit la configurația de astăzi a acestei specii, în cadrul literaturii române.

În comentariul său, Jana Páleníková abordează problemele și de pe pozițiile criticii, respectiv teoriei literare, prezintă mai multe tipologii în cadrul romanului, ilustrându-le cu exemple din creația scriitorilor Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Hortensia Papadat Bengescu, Anton Holban, Mircea Eliade și.a. Pornește, evident, de la premisele teoretice ale cercetătorilor români (Eugen Lovinescu, Mihai Ralea, George Călinescu, Ion Bogdan Lefter, Nicolae Manolescu, Carmen Mușat, A. Marino, P. Cornea, Al. Paleologu și.a.), de la clasificările prezente în sistematica romanului românesc, meritul autoarei fiind faptul că le discută, comentează și explică pe înțelesul unui alt context cultural, într-o manieră care nu s-a mai aplicat până acum în românistica din Slovacia, volumul Libušei Vajdová privind traducerile din literatura română în cultura slovacă (*Rumunská literatúra v slovenskej kultúre*, 2000) fiind o monografie istorico-literară deosebit de valoroasă, dar cu altă finalitate. Din acest considerent pe alocuri Páleníková adoptă o abordare comparativă, deși nu aceasta este miza volumului, după cum autoarea însăși o subliniază. După părerea noastră tocmai aici și în acest mod i se deschid mari posibilități pentru cercetare în viitor. Cunoscând temeinic fenomenul romanului în literatura română va fi interesant și fructuos să le pună față cu fenomenul literar slovac care în perioada interbelică trece, de

Romano-Bohemica I

---

asemenea, printr-un proces de modernizare și „sincronizare“ cu tendințele din afara spațiului slovac, abordare doar parțial prezentă în lucrarea slovacistului Corneliu Barborică în a sa *Istoria literaturii slovace* (1978, 1999).

Autoarea își încheie lucrarea cu o sinteză recapitulatorie și sumarizantă, în care, cu modestie, subliniază limitele demersului său. Lucrarea este concisă, cu un mare grad de saturăție informațională, structurată în nouă capitole (*Premisele istorico-sociale și culturale; Situația politică și socială în România interbelică; Traditionalism versus modernism; Calea către roman; Absența sau criza romanului?; Curente și grupări literare-Sburătorul, Gândirismul, Proustianismul; Romanul tradițional versus romanul modern; Privire înapoi; Ipostaze ale romanului interbelic – romanul autentic, indirect, de analiză psihologică, realist descriptiv, mitic*), încadrate de introducere și încheiere. Autoarea anexează o listă cuprinzând romanele românești scrise în interbelic, traduse în limba slovacă, la număr 16 unități bibliografice (!) datorate scriitorilor G.Călinescu, Mateiu Caragiale, Mircea Eliade, G. Ibrăileanu, Gib Mihăescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Liviu Rebreanu, Ion Marin Sadoveanu, Mihai Sadoveanu.

Volumul *Rumunský medzivojnový román* – acest „compendiu“ privind romanul românesc interbelic – constituie un instrument de muncă intelectuală necesar desfășurării la nivel superior a muncii didactice de la universitate, concomitent însă acoperă și nevoile de lectură ale elitei slovace și chiar a publicului mai larg, fiind un aport prețios la îmbogățirea raporturilor culturale

Dagmar Maria Anoca

Proč češtinu? Letní škola v Českých Budějovicích

Když jsem si zažádala o studium na fakultě cizích jazyků, chtěla jsem studovat jazyk odlišný od toho, který jsem se učila na střední škole, a odlišný od jazyků románských. Jak jsem zjistila, asijské jazyky jsou příliš složité, další možnosti byly tedy jazyky slovanské. V České republice jsem se zúčastnila projektu, který se mi moc líbil, a našla jsem si tam spoustu přátel, takže rozhodování mezi bulharštinou, češtinou a srbskou nebylo příliš těžké. Kromě toho mě studium češtiny propojuje s evropskou kulturou a taktéž sousedství Německa je pro mne výhodou, protože studují zároveň i německý jazyk u nás na fakultě. Touha zlepšit svoji úroveň češtiny a potkat studenty se stejnými zájmy mě inspirovala k absolvování **Letní školy slovanských studií**, což byla pro mne skvělá příležitost vylepšit si svoji češtinu.

Ve skutečnosti letní škola na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích, která trvala od 22. srpna do 9. září, byla pěkná zkušenost. Byla jsem překvapená, že jsem se setkala se studenty z mnoha zemí. Byli tam studenti z Ameriky, z Anglie, z Bulharska, z Chorvatska, z Irska, z Itálie, z Japonska, z Litvy, z Německa, z Polska, z Rakouska, z Ruska a ze Skotska.

Samozřejmě, že na kurzech se vyučovalo v češtině. Ale nebyl to problém. Nejprve jsme měli zkoušku a po oznámení výsledků jsme byli rozděleni do skupin. Bylo 6 skupin. Já jsem byla ve třetí. Program byl hodně nabitý. Snídali jsme v menze, pak jsme měli jazykové kurzy do oběda a po obědě zase kurzy do 15:00. Obědy a večeře byly také v jídelně, takže jsme si zvykli na českou kuchyni.

Pokud jde o ubytování, bydleli jsme v jedné ze čtyř kolejí univerzity, které byly opravdu pěkné, a byla jsem příjemně překvapena, že byly místo klavírem v některých patrech. Někteří studenti uměli hrát na klavír, někteří z nich měli své kytary, takže jsme strávili příjemné chvíle zpěvu.

Romano-Bohemica I

O víkendech jsme měli výlety a byla jsem velmi vzrušená z návštěvy Hluboké na Vltavou, Českého Krumlova a jeho zámku, zámku Orlík a hradu Zvíkov a v neposlední řadě z Budějovického Budvaru.

Další krásná část času stráveného v České republice bylo setkání s některými ze starých kamarádů, které jsem potkala v některých evropských projektech mládeže, na kterých jsem se podílela. Jednoho z nich jsem potkala v Praze o víkendu před letní školou, což byla skvělá příležitost k návštěvě města, a stejně další dva z nich přišli z Brna do Českých Buděovic, kde jsem je potkala opět po dvou letech.

Na konci letní školy jsme obdrželi diplomy účasti s uvedením úrovně jazyka, kterou jsme se učili, a potom jsme měli slavnost, kdy některé skupiny hrály připravené skladby nebo scény. Moje skupina připravila píseň „Hlídač krav“ od Jaromíra Nohavicy.

Moje skupina zpívá píseň *Hlídač Krav*.
Maria Cristea, studentka bohemistiky